

FAKÜLTE SINAVLARI İÇİN YARDIMCI KAYNAK

TİCARİ İŞLETME HUKUKU

KAPSAMLI DERS NOTU

www.ragipkarakus.com

2024

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere, ticaret hukukuna ilişkin temel düzenlemelerin yer aldığı 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun birinci kitabında ticari işletme, ikinci kitabında ticaret şirketleri, üçüncü kitabında kıymetli evrak, dördüncü kitabında taşıma işleri, beşinci kitabında deniz ticareti ve altıncı kitabında sigorta hukuku düzenlenmiştir. Hakim/savcı yardımcılığı sınavlarında ticaret hukuku alanında ticari işletme hukuku, şirketler hukuku ve kıymetli evrak hukukundan toplamda 6 soru gelmektedir.

Elinizde bulunan bu not hakim/savcı yardımcılığı sınavlarına yönelik hazırlamakta olduğum ticaret hukuku ders notunun birinci bölümüdür. Bu bölümü, gerek hakim/savcı yardımcılığı sınavlarına hazırlanan gerekse hukuk fakültelerinde kıymetli evrak hukuku dersi alan arkadaşlarımızın istifade etmelerini sağlamak için dijital ortamda herkese açık şekilde paylaştım. Bundan başka, kıymetli evrak hukukundan oluşan ilk bölümü paylaşmıştım. İlerleyen zamanlarda şirketler hukuku bölümünü de tamamlayarak bir bütün halinde paylaşacağım.

Notu, kaynakçada belirttiğim kaynaklardan da yararlanmak suretiyle mevzuatı esas alarak hazırladım. Öğretideki görüş ayrılıklarına girmeyerek, mevzuat dışına olabildiğince çıkmamaya çalıştım. Notu hazırlarken sadece Türk Ticaret Kanunu'na bağlı kalmayıp Türk Borçlar Kanunu, Türk Medeni Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu, Sınai Mülkiyet Kanunu, Bankacılık Kanunu ile diğer bazı özel kanunlarda ve ayrıca bazı yönetmeliklerde yer alan düzenlemelere ilgili kısımlarda yer verdim. Gerekli gördüğüm yerlerde Yargıtay kararlarına da atıf yaptım.

Konuları çok sade bir anlatımla ve örneklemeler yaparak açıklamaya çalıştım. Birçok bölümde karıştırılması muhtemel konuların karşılaştırmalı tablolarına yer verdim, önemli hususları uyarı kutucukları ile vurguladım.

Yoğun bir tempo ile çalıştığınız süreçte sizlere yardımcı olma arzusu ile hazırladığım bu notu, www.ragipkarakus.com internet sitesi üzerinden herkese açık bir şekilde paylaştım. Nota dijital ortamda tekrar ulaşmak için bu internet sitesini ziyaret edebilirsiniz. Bunun yanı sıra, not üzerinde yapılacak olası değişiklik veya düzeltmeleri de bu internet sitesi üzerinden takip edebilirsiniz.

Notta tespit ettiğiniz içerik, yazım ve noktalama hatalarını ilerleyen sayfalarda paylaştığım iletişim adreslerimi kullanarak bildirmenizi önemle rica ediyorum. Bunun yanı sıra, olumsuz görüşleriniz başta olmak üzere not ile ilgili tüm görüşlerinizi de aynı iletişim adreslerimi kullanarak göndermenizi de rica ediyorum.

Nottaki içerik ve yazım hatalarını tespit ederek gönderen ve gerekli düzeltmeleri yapmamı sağlayan herkese çok teşekkür ediyorum. Son olarak, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri başta olmak üzere, herkese sınavlarında başarılar diliyorum.

Her şey gönlünüzce olsun.

Ragıp KARAKUŞ
Hâkim
Lüleburgaz, 2024

İÇİNDEKİLER

Önsöz ..... **I**
İçindekiler ..... **III**
Kısaltmalar Cetveli ..... **VIII**

Birinci Kitap
Ticari İşletme Hukuku

§1. Ticaret Hukukuna Giriş **1**
I. Genel Bilgiler 1
II. Ticaret Hukukunun Düzenlenmesinde Sistemler 1
§2. Ticari İşletme **3**
I. Tanımı ve Unsurları 3
II. Ticari İşletmenin Yapısı ve Hukuki Niteliği 4
III. Ticari İşletmelerde Merkez ve Şube 5
A. Merkez 5
B. Şube 5
IV. Ticari İşletmeyi Konu Edinen Bazı Hukuki İşlemler 7
A. Ticari İşletmenin Devri 7
B. Ticari İşletmenin Rehni 9
§3. Ticari İş, Ticari İş Sayılmaya Bağlanan Sonuçlar ve Ticari Hükümler **16**
I. Ticari İş 16
A. Genel Olarak 16
B. Bir İşin Ticari İş Kabul Edilmesinde Kullanılan Kriterler 16
II. Ticari İş Sayılmaya Bağlanan Sonuçlar 17
A. Ticari İşlerde Teselsül Karinesi 17
a) Müteselsil Borçluluk 17
b) Müteselsil Kefalet 18
B. Ticari İşlerde Faiz 18
C. Ticari Hükümlerle Yasaklanmış İşlemler 21
D. Ticari İşlerde Zamanaşımı 22
III. Ticari Hükümler 22
§4. Ticari Yargı **24**
I. Genel Olarak 24
II. Ticari Dava Çeşitleri 24
A. Mutlak Ticari Davalar 24
B. Havale, Saklama ve Fikir-Sanat Eserlerine İlişkin Haklardan Doğan ve Bir Ticari İşletmeyi İlgilendiren Davalar 25
C. Nispi Ticari Davalar 25
III. Ticari Davalarda Usul 26
A. Ticari Davaların Görüleceği Mahkemeler 26
B. Dava Şartı Olarak Arabuluculuk 27
C. Yargılama Usulü ve Deliller 27
D. Asliye Ticaret Mahkemesinin Yapısı 27

§5. Tacir Sıfatı ve Tacir Olmanın Hükümleri 28
I. Tacir Sıfatı 28
A. Gerçek Kişilerde 28
B. Tüzel Kişilerde 29
C. Adi Şirkette 30
D. Donatma İştirakinde 31
E. Hakim Teşebbüste 31
II. Tacir Sıfatının Sona Ermesi 31
A. Gerçek Kişilerde 31
B. Tüzel Kişilerde 31
III. Tacir Olmanın Hükümleri 31
A. İflasa Tabi Olma 31
B. Ticaret Unvanı Seçme, Kullanma ve Tescil Ettirme 33
C. İşletme Adı Kullanma 33
D. Ticaret Siciline ve İlgili Odaya Kaydolma 33
E. Ticari Defter Tutma ve Saklama 34
F. Basiretli İş İnsanı Gibi Hareket Etme 34
G. Ticari Örf ve Adete Tabi Olma 34
H. Ticari İş Karinesine Tabi Olma 34
İ. Cezai Şartın, Faizin ve Simsarlık Ücretinin İndirilmesini İsteyememe 35
J. Fatura Verme ve Faturaya İtiraz 35
K. Tacir Çeki Kullanma 36
L. Bazı İhbar ve İhtarları Belirli Şekillerde Yapma 36
M. Ücret ve Faiz İsteme 37
N. Hapis Hakkının Kullanılmasında Kolaylıktan Yararlanma 37
O. Tacirler Arasındaki Satış ve Mal Değişiminde Özel Hükümlere Tabi Olma . 37
P. Bazı Durumlarda Bileşik Faiz İsteyebilme 39
Q. Yetki Sözleşmesine Taraf Olabilme 40
IV. Esnaflara da Uygulanacak Hükümler 40
§6. Ticaret Sicili 42
I. Genel Olarak 42
II. Ticaret Sicili Teşkilatı ve Görevlileri 42
III. Sicil İşlemleri ve Bunların Yapılışı 43
A. Genel Olarak 43
B. İstem Üzerine 43
C. Re'sen veya Yetkili Makamın Bildirmesi Üzerine 43
IV. Sicil İşlemlerinde İnceleme 44
A. Sicil Müdürünün İnceleme Görevi 44
B. Geçici Tescil 45
C. Tescile Davet 45
D. İtiraz 45
V. Açıklık ve İlan 45

VI. Tescil ve İlanın Etkisi 46
A. Genel Olarak 46
B. Kurucu veya Bildirici Etki 46
C. Olumlu veya Olumsuz Etki 47
D. Görünüşe Güven 47
VII. Sicilin Tutulmasından Doğan Sorumluluk 47
§7. Ticaret Unvanı ve İşletme Adı 48
I. Ticaret Unvanı 48
A. Genel Olarak 48
B. Ticaret Unvanının Şekli 48
C. Ticaret Unvanının Devri 51
D. Ticaret Unvanının Devamı 52
E. Ticaret Unvanının Korunması 52
II. İşletme Adı 53
A. Genel Olarak 53
B. İşletme Adının Devri 53
C. Uygulanacak Diğer Hükümler 53
D. İşletme Adının Korunması 53
§8. Marka 55
I. Genel Olarak 55
II. Marka Türleri 55
III. Markanın Tescili 55
A. Marka Olabilecek İşaretler 55
B. Marka Tescilinde Ret Nedenleri 56
C. Tescil Başvurusu 59
D. Başvurunun İncelenmesi 59
E. Üçüncü Kişilerin Görüşleri, İtirazlar ve İtirazların İncelenmesi 60
F. Tescil, Koruma Süresi ve Yenileme 61
IV. Marka Sahibinin Hak ve Yükümlülükleri 61
A. Markanın Kullanılması 61
B. Marka Tescilinden Doğan Hakların Kapsamı ve İstisnaları 61
V. Markaya İlişkin Hukuki İşlemler 62
A. Genel Olarak 62
B. Önalım Hakkı 62
C. Lisans 63
VII. Marka Hakkına Tecavüz 63
A. Marka Hakkına Tecavüz Sayılan Fiiller 63
B. Hak Sahibinin İleri Sürebileceği Talepler 64
C. Marka Hakkına Tecavüze İlişkin Cezai Hükümler 65
D. Görevli ve Yetkili Mahkeme 65
E. Zamanaşımı 65

VIII. Marka Hakkının Sona Ermesi ... 65
A. Markanın Hükümsüzlüğü ve İptali ... 65
B. Diğer Sona Erme Hâlleri ve Sonuçları ... 67
§9. Haksız Rekabet ... 68
I. Genel Olarak ... 68
II. Haksız Rekabet Halleri ... 68
A. Dürüstlük Kuralına Aykırı Reklam ve Satış Yöntemi ile Diğer Davranışlar ... 68
B. Sözleşmeyi İhlale veya Sona Erdirmeye Yöneltmek ... 69
C. Başkalarının İş Ürünlerinden Yetkisiz Yararlanmak ... 69
D. Üretim ve İş Sırlarını Hukuka Aykırı Olarak İfşa Etmek ... 69
E. İş Şartlarına Uymamak ... 70
F. Dürüstlük Kuralına Aykırı İşlem Şartları Kullanmak ... 70
III. Hukuki Sorumluluk ... 70
A. Açılabilecek Davalar ... 70
B. Taraflar ... 70
C. İhtiyati Tedbirler ... 72
D. Kararın İlanı ... 72
E. Zamanaşımı ... 72
IV. Ceza Sorumluluğu ... 72
§10. Cari Hesap ... 73
I. Genel Olarak ... 73
II. Cari Hesabın Kapsamı ... 73
A. Cari Hesaba Kaydedilebilecek Alacaklar ... 73
B. Cari Hesaba Kaydedilemeyecek Alacaklar ... 74
III. Cari Hesap Sözleşmesinin İşleyişi ve Hükümleri ... 74
A. Cari Hesap Sözleşmesinin Süresi ve Hesap Devresi ... 74
B. Karşılıklı Alacakların Hesaba Geçirilmesi ... 74
C. Bakiyenin Belirlenmesi ve Kabul Edilmesi ... 75
D. Bakiyeye Faiz İşlemesi ... 76
E. Bakiyenin Haczi ... 76
IV. Cari Hesabın Sona Ermesi ve Hesabın Kesilmesi ... 76
A. Sona Erme Sebepleri ... 76
B. Hesabın Kesilmesi ve Ödeme ... 77
V. Cari Hesapta Zamanaşımı ... 77
§11. Ticari Defterler ... 78
I. Genel Olarak ... 78
II. Tutulacak Defterler ... 78
A. Genel Olarak ... 78
B. Defterler ... 79
III. Defterlerin Tutulması ... 80
A. Genel Olarak ... 80
B. Saklama Yükümlülüğü ... 80
C. Açılış ve Kapanış Onayı ... 81

IV. Defter veya Belgelerin İncelenmesi 82
A. Defterlerin İbrazı 82
B. Defterlerin Teslimi 82
V. Ticari Defterlerin Delil Niteliği 82
A. Genel Olarak 82
B. Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olması 82
C. Ticari Defterlerin Sahibi Aleyhine Delil Olması 84
§12. Tacir Yardımcıları 85
I. Genel Olarak 85
II. Bağımlı Tacir Yardımcıları 86
A. Ticari Temsilci (Ticari Mümessil) 86
B. Ticari Vekil 90
C. Pazarlamacı 92
III. Bağımsız Tacir Yardımcıları 95
A. Simsar (Tellal) 95
B. Acente 96
C. Komisyoncu 100
Yararlanılan Kaynaklar 107

Aşağıdaki uyarıları lütfen okuyunuz ve dikkate alınız:

Bu notta yer alan içerikler Ragıp Karakuş tarafından yazılmış, notun kapak ve sayfa tasarımları yine bizzat Ragıp Karakuş tarafından yapılmıştır. Notta tespit ettiğiniz içerik, yazım ve noktalama hatalarını aşağıdaki iletişim adreslerimizi kullanarak bildirmenizi rica ederiz. Ayrıca, olumsuz görüşleriniz başta olmak üzere not ile ilgili tüm görüşlerinizi de aynı iletişim adreslerimizi kullanarak göndermenizi rica ederiz.

İnternet Paylaşımlarına Özel Uyarı: Not, ticari veya akademik amaçlarla yazılmamıştır. Notu ticari amaçla veya üzerinde herhangi bir değişiklik yapmak suretiyle kullanmayınız. Notta yer alan içerikleri doğrudan kullanacaksanız www.ragipkarakus.com web sitesini kaynak göstermenizi rica ederiz.

 ragipkarakus@gmail.com

 www.ragipkarakus.com

KISALTMALAR CETVELİ

3095 s. K : Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun

5174 s. K : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu

5235 s. K : Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun

6197 s. K : Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun

633 s. K : Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

ÇekK : Çek Kanunu

DMK : Devlet Memurları Kanunu

FSEK : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

HMK : Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İİK : İcra ve İflas Kanunu

KoopK : Kooperatifler Kanunu

m. : madde

RKHK : Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

SMK : Sınai Mülkiyet Kanunu

TBK : Türk Borçlar Kanunu

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TDİT : Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ

TİTRK : Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu

TKHK : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

TMK : Türk Medeni Kanunu

TSY : Ticaret Sicili Yönetmeliği

TTK : Türk Ticaret Kanunu

TUHT : Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ

VUK : Vergi Usul Kanunu

BİRİNCİ KİTAP
TİCARİ İŞLETME HUKUKU

§1. TİCARET HUKUKUNA GİRİŞ

I. GENEL BİLGİLER

Ticaret, ürünlerin veya hizmetlerin, üretim sürecinden tüketime kadar geçen zamanda, ekonomik değer taşıyan başka nesneler ile değiştirilmesi faaliyetidir. Kişilerin ticari nitelikteki ilişkilerini düzenleyen hukuk dalı ticaret hukukudur. Borçlar hukuku kişilerin adi nitelikte (ticari olmayan) ilişkilerini düzenlerken, ticaret hukuku bu kişilerin ticari nitelikte ilişkilerini düzenlemektedir.

Ticaret hukuku, özel hukuk – kamu hukuku ayrımında, özel hukuk içerisinde yer alır. Dolayısıyla, özel hukukta geçerli olan sözleşme özgürlüğü ilkesi ticaret hukukunda da geçerlidir. Sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca taraflar sözleşmeyi yapma, sözleşmenin diğer tarafını seçme, sözleşmenin içeriğini düzenleme, sözleşmenin şeklini seçme, sözleşmeyi ortadan kaldırma veya sözleşmenin içeriğini değiştirme özgürlüklerine sahiptirler. Günümüzde Devletin ticari hayatta söz sahibi olduğu durumlar da bulunmaktadır. Bazı ticaret şirketlerinin kurulmasında Devletten izin alınması, ticari hayatla ilgili bazı kanunlarda ceza hükümlerine yer verilmiş olması, küçük tasarruf sahiplerinin ve tüketicilerin korunması ve haksız rekabetin engellenmesi bu durumlara örnek verilebilir. Bu durumlar irade özgürlüğüne bir sınır koysa da, ticaret hukukunun özel hukuk karakterine halel getirmez.

Ticaret hukuku, bir özel hukuk dalı olması hasebiyle borçlar hukuku ve medeni hukuk ile çok yakın ilişki içindedir. Nitekim, Türk Ticaret Kanunu'nun 1. maddesine göre, bu kanun, Türk Medeni Kanunu'nun ayrılmaz bir parçasıdır.

Ticaret hukukuna ilişkin temel düzenlemeler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. Birinci kitapta ticari işletme, ikinci kitapta ticaret şirketleri, üçüncü kitapta kıymetli evrak, dördüncü kitapta taşıma işleri, beşinci kitapta deniz ticareti ve altıncı kitapta sigorta hukuku düzenlenmiştir. Dolayısıyla, ticaret hukuku; ticaret işletme hukuku, şirketler hukuku, kıymetli evrak hukuku, taşıma hukuku, deniz ticareti hukuku ve sigorta hukuku şeklinde dallara ayrılmaktadır.

II. TİCARET HUKUKUNUN DÜZENLENMESİNDE SİSTEMLER

Ticaret hukukunun uygulanma alanının belirlenmesinde dört sistem ortaya çıkmıştır:

- **Sübjektif Sistem:** Sübjektif sistem, ticaret hukukunun uygulama alanının belirlenmesinde ticari faaliyetlerle uğraşan kişileri (tacirleri) esas almaktadır. Bu sisteme göre ticaret hukuku, tacirlere uygulanan hukuktur; tacirin yaptığı her iş (mesela tacirin evlenmesi bile) ticari iş, tacirin işlettiği işletme ticari işletme, tacirle ilgili dava ticari dava kabul edilmektedir. 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu, bu sistem benimsenerek düzenlenmiştir.
- **Objektif Sistem:** Objektif sistem, ticaret hukukunun uygulama alanının belirlenmesinde ticari işlemleri esas almaktadır. Bu sistemde önemi olan, ticari işlemi yapan kişinin niteliği değil, yapılan işin niteliğidir. Dolayısıyla, bu sisteme göre, tacir sıfatına sahip olsa da olmasa da, ticari işlem yapan herkes ticari kurallara tâbidir. 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu, bu sistem benimsenerek düzenlenmiştir.

- **Karma Sistem:** Karma sistem objektif ve subjektif sistemlerin karışımından oluşmakta, bu iki sistemin tek başına yeterli olmadığını savunmakta, bazen tacirleri, bazen de ticari işlemleri esas almaktadır. 1926 tarihli eski TTK, karma sistem benimsenerek düzenlenmiştir[2].
- **Modern Sistem:** Modern sistem, ticaret hukukunun uygulama alanının belirlenmesinde ticari işletmeleri esas almaktadır. Bu sistemde tacir, ticari işletme işleten kişi; ticari işlem ise ticari işletmeyle ilgili işlemlerdir.

Bir kanun hazırlanırken hangi sistem esas alınırsa alınsın, sadece o sistemle bağlı kalınmaz, diğer sistemlere ait özellikler tamamen bertaraf edilmez. Kanunlar, belirli bir sistem benimsenerek düzenlense de, diğer sistemler birleştirilerek hazırlanır.

Şu an yürürlükte bulunan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun hangi sistem benimsenerek düzenlendiği öğretide tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre modern sistem, bazı yazarlara göre ise ticari işletme ağırlıklı karma sistem benimsenmiştir.

§2. TİCARİ İŞLETME

I. TANIMI VE UNSURLARI

A. Tanımı

İşletme, bir girişimci tarafından ekonomik çıkar sağlamak amacıyla emek ve sermayenin bağımsız şekilde bir araya getirilmesi ile oluşan üretim birimidir. İşletme kavramı, ticari işletmeyi de içine alan geniş bir kavramdır. Ticari işletme ise, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir (TTK m. 11/1). Bazı unsurlar, ticari işletmeyi diğer işletmelerden ayırmaktadır.

İşletmelerin ve dolayısıyla ticari işletmelerin kişilikleri bulunmaz. Fakat, ticari işletmeyi işleten tacirin gerçek veya tüzel kişiliği bulunabilir.

B. Unsurları

Bir ticari işletmeden söz edilebilmesi için aşağıda yer alan unsurların bir arada bulunması gerekir. Bu unsurlardan birinin dahi eksik olması halinde ticari işletmeden söz edilemez. Dolayısıyla, bu unsurlar, ticari işletmeyi benzer yapı ve işletmelerden ayıran temel unsurlardır:

- **Gelir Sağlama Hedefi:** Bir işletmenin ticari işletme olarak kabul edilebilmesi için, gelir sağlamayı hedeflemesi gerekir[1]. Aksi takdirde, bir ticari işletmeden söz edilemez. Örneğin, bir hayırsever tarafından, yoksullara ücretsiz yemek servisi yapmak amacıyla kurulan lokanta, bir gelir sağlama amacı bulunmadığı için ticari işletme olarak kabul edilemez.

  Ticari işletmeden söz edilebilmesi için gelir sağlamayı hedeflemek şart olsa da, bu hedefi gerçekleştirmek şart değildir. Yani, ticari işletmede esas olan, gelir sağlamak değil, gelir sağlamayı hedeflemektir. Dolayısıyla, gelir sağlamayı hedefleyip, sonucunda zarar etmiş işletme de ticari işletme olarak kabul edilebilir.

  Elde edilen gelirin hangi şekilde ve hangi amaçla kullanıldığının da bir önemi yoktur. Örneğin, bir işletmeden elde edilen gelirlerin yoksullara dağıtılması bu işletmenin ticari işletme sayılmasına engel değildir; zira burada, yoksullara dağıtmak için de olsa bir gelir elde etme hedefi vardır.

  İşletmeyi işletenin hukuki niteliği de önemli değildir. Bu anlamda, işleten bir özel teşebbüs olabileceği gibi bir kamu kurum ve kuruluşu da olabilir. Faaliyetin özel teşebbüs veya devlet tarafından yürütülmesinin de bir önemi yoktur.

- **Süreklilik/Devamlılık:** Ticari işletmeden söz edilebilmesi için, işletmenin devamlı şekilde faaliyeti hedeflemesi gerekir. Faaliyetin bir defaya mahsus, tesadüfi ve geçici nitelikte olması halinde ticari işletmeden söz edilemez.

  Burada önemli olan, devamlı şekilde faaliyette bulunmanın amaçlanmasıdır. Faaliyetin ara ara kesintiye uğraması veya süreklilik niyetiyle başlanılmasına karşın kısa bir süre sonra ortadan kalkması gibi durumlar, işletmenin ticari işletme sayılmasını engellemez. Örneğin, bir marketin kısa sürede zarar ederek kapanması ve bir otelin sadece yaz ayları faaliyet göstermesi gibi durumlar bu işletmelerin ticari işletme niteliğine halel getirmez.

---

[1] Gelir sağlama hedefi, malvarlığında bir artış sağlamayı hedeflemek şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi, malvarlığında muhtemel bir azalmayı önlemek şeklinde de gerçekleştirilebilir.

- **Bağımsızlık:** Ticari işletmeden söz edilebilmesi için, faaliyetlerinin bağımsız bir şekilde yürütülüyor olması gerekir. Başkasına bağlı olarak faaliyet gösteren bir birim, ayrı bir ticari işletme olarak nitelendirilemez. Bu sebeple, bir ticari işletmenin şubesi, iç ilişkide merkeze bağlı olduğu için ayrı bir ticari işletme sayılmaz. Buna karşılık, acenteler, bayilikler ve emlakçılar, bağımsız olmaları hasebiyle, diğer unsurların da mevcut olması şartıyla birer ticari işletme sayılır.
- **Hedeflenen Gelirin Esnaf İşletmesini Aşan Düzeyde Olması:** Ticari işletmeden söz edilebilmesi için, hedeflenen gelirin, esnaf işletmeleri için öngörülen sınırın üzerinde olması gerekir[2]. Ticari işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Cumhurbaşkanlığınca çıkarılacak kararnameyle belirlenir (TTK m. 11/2). Fakat, şu an için geçerli olan sınır, 2007 tarih ve 12365 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Yani 2007 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı halen yürürlüktedir[3].

  Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı'nda belirlenen kriterlere göre, Esnaf ve Sanatkar Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nca belirlenen esnaf ve sanatkar meslek kollarına dahil olmak kaydıyla, esnaf sayılan kişiler şunlardır:
  - Basit usulde vergilendirilenler,
  - Vergiden muaf tutulanlar,
  - İşletme hesabına göre defter tutanlar içinde VUK m. 177'deki sınırları aşmayanlar.

İşletme hesabına göre defter tutanlardan VUK m. 177'deki sınırları aşanlar ve bilanço usulüne göre defter tutanlar tacir sayılır.

II. TİCARİ İŞLETMENİN YAPISI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

Ticari işletme, insan unsuru ve malvarlığı unsurlarından meydana gelmektedir. İnsan unsuru, ticari işletme işleten gerçek kişiyi, yani taciri ifade eder. Malvarlığı unsuru ise, ticari işletmenin para ile ölçülebilen hak ve borçlarının tümünü ifade eder. Ticari işletmenin malvarlığı; duran malvarlığını (taşınmazlar, taşınırlar, depo, şantiye, makineler, araç-gereçler vs.), işletme değerini, kiracılık hakkını, ticaret ünvanı ile diğer fikrî mülkiyet haklarını (marka, patent, telif hakkı, know-how vs.) ve sürekli olarak işletmeye özgülenen malvarlığı unsurlarını içerir.

Ticarî işletmenin malvarlığı, tacirin genel malvarlığı içinde yer alır, ondan ayrı düşünülemez. Ticari işletmeyi tacirin genel malvarlığından ayrı özel bir malvarlığı saymak mümkün değildir. Dolayısıyla, tacirin ticari işletmesi ile ilgili olmayan borçları için de ticari işletmenin malvarlığına başvurulabilir. Örneğin, evi için satın aldığı buzdolabının parasını ödemeyen tacire karşı icra takibi başlatılırsa, tacirin ticari işletmesinde bulunan malvarlığı unsurları da haczedilebilir.

---

[2] Esnaf; ister gezici olsun ister bir dükkânda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına dayanan ve geliri Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişidir (TTK m. 15). Ticari işletme ve esnaf işletmesi ayrımı, Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanması bakımından önemlidir. Kanunda istisnaları bulunsa da, kural olarak, esnaf işletmeleri hakkında Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanmaz.

[3] 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle Bakanlar Kurulu ortadan kaldırılmış ve bu yetki Cumhurbaşkanına verilmiştir. Bundan sonraki süreçte konuya ilişkin düzenleme Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yapılacak olsa da şu an için geçerli olan sınır, 2007 tarih ve 12365 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile belirlenmiştir. Yani 2007 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı halen yürürlüktedir. Zira, Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'ın 10. maddesi uyarınca, burada öngörülen sınır yeniden belirleninceye kadar, yürürlükte bulunan düzenlemeler uygulanır.

III. TİCARİ İŞLETMELERDE MERKEZ VE ŞUBE

A. Merkez

Ticari işletmenin merkezi, işletmenin idari, hukuki ve ticari faaliyetlerinin toplandığı ve yürütüldüğü yerdir. Her ticari işletmenin bir merkezi bulunmalıdır.

Bazen bir işletmenin çeşitli birimleri (teknik birimler, depolar, şantiyeler) idari ve hukuki işlemlerin yürütüldüğü yerden farklı bir yerde bulunabilir. Ticari işletmelerin çeşitli birimleri bir arada bulunmuyorsa, idari ve hukuki işlemlerin yürütüldüğü yer merkez olarak kabul edilir. Ticaret şirketleri tarafından işletilen ticarî işletmelerde merkez, şirket sözleşmesinde gösterilen yerdir.

B. Şube

a) Tanım ve Unsurları: Şube, bir ticari işletmeye bağlı olup ister merkezinin bulunduğu sicil çevresi içerisinde isterse başka bir sicil çevresi içinde olsun, bağımsız sermayesi veya muhasebesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kendi başına sınai veya ticari faaliyetin yürütüldüğü yerler ve satış mağazalarıdır (TSY m. 118/1). Bir yerin şube olarak kabul edilebilmesi için şu unsurların bir arada bulunması gerekir:

- **İç İlişkide Bağımlılık:** Şube, idari açıdan merkeze bağlıdır. Dolayısıyla, şube ve merkez, aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olmalıdır. Şube, ayrı bir ticari işletme değildir. Şubenin yöneticileri merkez tarafından atanır; işletme ve ticari politikası merkez tarafından belirlenir ve tüm araç-gereç, ekipman ve personeli merkez tarafından karşılanır. Şubenin işlemlerinden doğan hak ve borçlar ile kâr ve zarar merkeze aittir.
- **Dış İlişkide Bağımsızlık:** Şube, dış ilişkilerinde merkezden bağımsızdır. Yani, şube, merkezin yaptığı işler türünden işleri kendi müşterileri ile kendi başına yapma yetkisine sahiptir. Merkezin yaptığı türden işleri yapmayan ya da çok sınırlı bir şekilde yapan birimler, şube olarak nitelendirilemez[4]. Örneğin, bir pastanenin, dışarıya satış yapmayan, yalnızca pastaları hazırlayan birimi; bir otelin rezervasyon bürosu; bir bankanın sadece telefon faturalarını tahsil etmek üzere oluşturulan servisi, şube olarak nitelendirilemez[5].

  Şube, kendi başına yapmış olduğu işlemleri, merkezin ad ve hesabına yapar. Dolayısıyla, şubenin işlemlerinden doğan hak ve borçların sahibi merkezdir.
- **Yer ve Yönetim Ayrılığı:** Şube, yer bakımından merkezden ayrıdır. Fakat yer ayrılığı, farklı şehirlerde, farklı bölgelerde ve hatta farklı binalarda bulunmayı gerektirmez. Şube, merkezin bulunduğu bina içerisinde dahi bulunabilir.

  Şube, dış ilişkide bağımsız olduğu ve dolayısıyla kendi başına işlem yapmaya yetkili olduğu için, merkezden ayrı bir yönetime sahiptir. Yönetim ayrılığının bir sonucu olarak, şubenin merkezden ayrı muhasebesi ve ticari defterleri vardır. Fakat bu durum, muhasebenin merkezde tutulmasına ve defterlerin merkezde bulunmasına engel değildir[6]. Yönetim ayrılığı, şubenin merkezden ayrı bir sermayesinin bulunmasını da gerektirmez.

---

[4] Bir birimin şube olarak kabul edilebilmesi için, merkezin yaptığı tüm işlemleri yapması şart değildir; işletmenin türü ve niteliği açısından asli sayılabilecek işlerin tamamını veya büyük çoğunluğunu yapması yeterlidir.

[5] Bankacılık Kanunu'nda, elektronik işlem cihazlarından ibaret birimlerin şube olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiştir (BankK m. 3). O halde, banka ATM'leri şube olarak kabul edilemez. Zira, banka ATM'leri kredi veremez, mevduat toplayamaz; sadece para çekme, para yatırma, borç ödeme vs. gibi tahsilât işlemlerini yapabilir.

[6] Yargıtay 11. HD, 24.12.2002, 7084/11940.

b) Şube Olmanın Hüküm ve Sonuçları: Bir birimin şube niteliğinde olmasının birtakım hüküm ve sonuçları vardır:

- **Tescil Bakımından:** Merkezi Türkiye'de bulunan ticari işletmelerin şubeleri de bulundukları yerin ticaret siciline tescil ve ilan olunur[7]. Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça merkezin bağlı olduğu sicile geçirilen kayıtlar şubenin bağlı bulunduğu sicile de tescil olunur. Ancak, bu hususta şubenin bulunduğu yer sicil müdürlüğünün ayrı bir inceleme zorunluluğu yoktur (TTK m. 40/3).

  Merkezi Türkiye dışında bulunan ticari işletmenin Türkiye'deki şubeleri, kendi ülkesinin kanunlarının ticaret ünvanına ilişkin hükümleri saklı kalmak şartıyla, yerli ticari işletmeler gibi tescil edilmelidir. Örneğin, merkezi Londra'da bulunan bir ticari işletmenin Kayseri'de bir şubesi varsa, bu şube Kayseri'deki sicil müdürlüğüne tescil edilmelidir. Aynı şekilde, ticari işletmenin birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil edilmelidir. Bu şubeler için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari mümessil atanmalıdır (TTK m. 40/4).

Merkezi yurtdışında bulunan şubeler için atanacak ticari temsilcilerin Türk vatandaşı olmaları şart değildir.

- **Ticaret Ünvanı Bakımından:** Şube, merkezden ayrı bir ticaret ünvanı kullanamaz. Her şube, kendi merkezinin ticaret ünvanını, şube olduğunu belirterek kullanmak zorundadır. Bu ünvana şube ile ilgili ekler yapılabilir (TTK m. 48/1). Örneğin Ziraat Bankası A.Ş.'nin Kayseri Şubesinin ticaret ünvanı ''Ziraat Bankası A.Ş. Kayseri Şubesi" şeklinde olmalıdır.

  Merkezi yabancı ülkede bulunan bir işletmenin Türkiye'deki şubesinin ticaret ünvanında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesi şarttır (TTK m. 48/3). Örneğin, Tahran merkezli Bank Mellat'ın İstanbul'daki şubesinin ticaret ünvanı, "Bank Mellat, İran/Tahran, İstanbul Şubesi" şeklinde gösterilmelidir.

- **Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması Bakımından:** Tacir yardımcıları içerisinde en geniş yetkiye sahip olan ticari temsilcinin temsil yetkisi, bir şubenin işleriyle sınırlandırılabilir (TBK m. 549/1)[8]. Fakat, merkezi yurtdışında bulunan şubelere atanacak ticari temsilcilerin temsil yetkileri sınırlandırılamaz; bu kişiler tam yetkili olmalıdır (TTK m. 40/4).
- **Ticari İşletmenin Devri Bakımından:** Ticari işletmenin devredilmesi halinde, devrin kapsamına şubeler de dahildir (TTK m. 11/3).
- **Yetkili Mahkeme ve İcra Dairesi Bakımından:** Bir şubenin işlemlerinden doğan davalarda, merkezin bulunduğu yer mahkemesinin yanı sıra, o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir (HMK m. 14/). Aynı şekilde, bir şubenin işlemlerinden doğan icra takiplerinde, o şubenin bulunduğu yer icra daireleri de yetkilidir (İİK m. 50).

  Fakat, kanun koyucu, iflas takip ve davaları bakımından özel hükümler ihdas etmiştir: Bir şubenin işlemlerinden doğan iflas takiplerinde, merkezin bulunduğu yer icra daireleri yetkilidir (İİK m. 154/1). Merkezleri yurt dışında bulunan ticari işletmeler hakkında yetkili merci, Türkiye'deki şubenin, birden ziyade şubenin bulunması halinde merkez şubenin

---

7 Merkez ile şubenin aynı yerde bulunması, şubenin de tescil edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.

8 Anonim şirket, limited şirket ve kooperatifleri temsil eden kişilerin temsil yetkileri, belirli bir şubenin işleriyle sınırlandırılabilir (TTK m. 371/1, m. 629/1; KoopK m. 59/3).

bulunduğu yerdeki icra dairesidir (İİK m. 154/2). İflas davalarında, merkezin bulunduğu yer ticaret mahkemesi yetkilidir (İİK m. 154/3).

IV. TİCARİ İŞLETMEYİ KONU EDİNEN BAZI HUKUKİ İŞLEMLER

A. Ticari İşletmenin Devri

a) Genel Olarak: Ticari işletme, içerdiği malvarlığı unsurlarının devri için zorunlu tasarruf işlemlerinin ayrı ayrı yapılmasına gerek olmaksızın bir bütün hâlinde devredilebilir ve diğer hukuki işlemlere konu olabilir (TTK m. 11/3). Devir sözleşmesi ile, ticari işletme, içerdiği malvarlığı unsurlarının ayrı ayrı devredilmesine gerek olmaksızın bir bütün halinde devredilir.

Ticari işletmenin devri ve başka bir işletme ile birleşmesine ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu'nun 11. maddesi ile Türk Borçlar Kanunu'nun 202 ve 203. maddelerinde düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu, İcra ve İflas Kanunu ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da da ticari işletmenin devrinin hüküm ve sonuçlarına ilişkin bazı hükümler bulunmaktadır.

b) Koşulları: Ticari işletmenin devri için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir:

- **Devir Yasaklanmamış Olmalıdır:** Ticari işletmenin devri için bu devrin yasaklanmamış olması gerekir. Örneğin, konkordato mühlet kararından itibaren borçlu, mahkemenin izni dışında taşınmazını, işletmenin faaliyetinin devamı için önem arz eden taşınırını ve işletmenin devamlı tesisatını devredemez ve takyit edemez. Aksi hâlde yapılan işlemler hükümsüz olur (İİK m. 297/2).
- **Aktif ve Pasifler Bütün Olarak Birlikte Devredilmelidir:** Ticari işletmenin devrinde işletmenin aktifleri ile pasifleri birlikte devredilmelidir. Ticari işletmenin aktif kısmı hakları, pasif kısmı ise borçları ifade eder. Sadece aktifleri veya sadece pasifleri konu edinen devir işlemi hükümsüzdür.

  Fakat, münferit bazı unsurların devrin kapsamı dışında tutulması, devir işlemini hükümsüz kılmaz. Burada önemli olan, devrin sadece aktifleri veya sadece pasifleri kapsamaması ve bazı unsurların devrin kapsamı dışında tutulmasının devredilen işletmenin faaliyete devam etmesini engellemesidir. Örneğin, bir kuaför salonunun makaslar ve fön makineleri hariç tutularak devredilmesi durumunda ticari işletmenin devri sözleşmesinden söz edilemez; zira bu araç-gereçleri bulunmaması, kuaför salonunun faaliyetine devam etmesine engeldir.
- **Devir Sözleşmesi Yazılı Şekilde Yapılmalı ve Ticaret Siciline Tescil Edilmelidir:** Ticari işletmenin devrini konu edinen sözleşmeler, yazılı şekilde yapılmalı, ticaret siciline tescil edilmeli ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edilmelidir (TTK m. 11/3). Yazılı şekil, geçerlilik şartıdır[9].

Yönetmeliğe göre, ticari işletmenin devri, devir sözleşmesinin tescili ile hüküm ifade eder (TSY m. 133/3). Dolayısıyla, tescil, kurucu etkiye sahiptir.

İşletmenin içerdiği malvarlığı unsurlarının devri için zorunlu tasarruf işlemlerinin ayrı ayrı yapılmasına gerek yoktur. Başka bir ifadeyle, ticari işletmenin içerdiği unsurların devri

[9] Yazılılık şartı Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir ve dolayısıyla ticar işletmelerin devrinde geçerli olan bir kuraldır. Esnaf işletmelerinin devrine ilişkin sözleşmenin yazılı şekilde yapılması ve herhangi bir sicile tescil edilmesi gerekmez. Fakat devredilen unsurlar içerisinde şekle tabi unsurlar varsa, onların devri ilgili şekil şartına uymak suretiyle yapılmalıdır.

münferiden resmi şekle tabi olsa bile, ticari işletmenin devri sözleşmesinin resmi şekilde yapılması gerekmez. Örneğin, ticari işletmenin devri sözleşmesiyle, bu işletmeye dahil taşınmaz mallar da, sözleşmenin tapuda yapılmasına gerek olmaksızın devredilmiş olur.

Bu hüküm, sadece işletmenin devri halinde değil, ticarî işletmeyi bir bütün olarak konu alan diğer sözleşmeler hakkında da uygulanır. Örneğin ticarî işletmenin kiraya verilmesi halinde de sözleşmenin yazılı şekilde yapılması ve ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekir (TTK m. 11/3).

Bazı durumlarda, işletmenin devrinin geçerlilik kazanabilmesi, Rekabet Kurulundan izin alınmasına bağlıdır (RKHK m. 7).

c) Devrin Hüküm ve Sonuçları

- **Tacir Sıfatının Sona Ermesi:** Ticari işletmesini devreden gerçek kişi, başka bir ticari işletmesi yoksa, ticareti terk etmiş olur ve tacir sıfatını kaybeder. Ticari işletmesini devrederek ticareti terk eden tacir hakkında, devrin Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde ilan edilmesinden itibaren **1 yıl** boyunca iflas yoluyla takip yapılabilir (İİK m. 44).

Ticari işletmeyi devreden tacirin başka ticari işletmesi varsa, tacir sıfatı devam eder.

- **Ticari İşletmenin Bir Bütün Olarak Devredilmesi:** Ticarî işletmenin devredilmesiyle, kural olarak, işletmeye sürekli şekilde tahsis edilmiş tüm unsurlar devralana geçer (TTK m. 11/3). Fakat taraflar, anlaşarak bazı münferit unsurları devrin kapsamı dışında tutabilirler. Örneğin, ticaret ünvanı, devrin kapsamı dışında bırakılabilir (m. 49/2).

  Devralanın iyiniyetli olması halinde işletmeye dahil olan fakat mülkiyeti üçüncü kişilere ait taşınır mallar da ticarî işletmenin devri sözleşmesinin kapsamındadır. Başka bir ifadeyle, işletmedeki bazı unsurlar üçüncü kişilere aitse, iyiniyetli devralan, devirle birlikte bu unsurlar üzerinde mülkiyet hakkı kazanır (TMK m. 988).
- **Devredenin Rekabet Etmeme Borcu Altına Girmesi:** Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa, devreden, ticari işletmenin devredilmesinden itibaren, devralanla rekabet etmeme borcu altına girer (RKHK m. 7).
- **Devralanın Ticari İşletmenin Borçlarından Sorumlu Olması:** Bir ticari işletmeyi aktif ve pasifleri ile birlikte devralan, bunu alacaklılara bildirdiği tarihten veya ticari işletmeler için Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlanacak ilanla duyurduğu tarihten başlayarak, onlara karşı malvarlığındaki veya işletmedeki borçlardan sorumlu olur (TBK m. 202/1)[10]. Böylece, ticari işletmeye ait borçlar, devralana, bir borcun üstlenilmesi sözleşmesi yapılmasına gerek olmaksızın kendiliğinden geçmektedir. Devralanın borçlardan sorumluluğu, her bir borç için öngörülmüş olan zamanaşımı süresince devam eder.

  Borçların bu yoldan üstlenilmesinin sonuçları, dış üstlenme sözleşmesinden doğan sonuçlarla özdeştir (TBK m. 202/3). Başka bir ifadeyle, borçların işletmenin devri yoluyla üstlenilmesi (devredilmesi), dış üstlenme sözleşmesine ilişkin hükümlere tabidir. (Fakat bunun devreden lehine kefalet veya rehin verenin sorumlulukları bakımından bir istisnası bulunmaktadır. Bu istisnayı birazdan ayrı bir madde olarak ele alacağız.)

[10] Ticari işletmenin devredildiğinin alacaklılara bildirilmesi, devralan tarafından yapılır.

Devralan, kendisi tarafından bilinmeyen borçlardan da sorumlu olur. Zira, devralanın sorumluluğu, taraf iradelerinden değil, kanundan doğmaktadır. Devralanın sorumluluğu kanundan kaynaklandığı için, sözleşmede devralanın bazı borçlardan sorumlu olmayacağı kararlaştırılırsa, bu anlaşma ancak taraflar arasında hüküm ifade eder; alacaklılara karşı ileri sürülemez.

- **Devredenin Devirden Önce Doğmuş Borçlardan 2 Yıl Boyunca Müteselsilen Sorumlu Olması:** Ticari işletmenin devredilmesi halinde, devreden de devralanla birlikte **2 yıl** süreyle müteselsil borçlu olarak sorumlu kalır. Bu süre, muaccel borçlar için, bildirme veya duyuru tarihinden; daha sonra muaccel olacak borçlar için ise, muacceliyet tarihinden işlemeye başlar (TBK m. 202/2). Devredenin sorumluluğuna ilişkin 2 yıllık süre hak düşürücü niteliktedir ve dolayısıyla hakim tarafından re'sen dikkate alınır. Devreden, devirden sonra doğan borçlardan sorumlu değildir.

  Devredenin 2 yıllık sorumluluğu sadece devir anında muaccel bulunan borçlarla sınırlı değildir. Önemli olan borcun devir anında muaccel bulunması değil, devirden önce doğmuş olmasıdır.

  Bildirme veya ilanla duyurma yükümlülüğü devralan tarafından yerine getirilmedikçe, 2 yıllık süre işlemeye başlamaz (TBK m. 202/4).

Ticari işletmesini devrederek ticareti terk eden tacir hakkında, devrin Ticaret Sicil Gazetesinde ilan edilmesinden itibaren 1 yıl boyunca iflas yoluya takip yapılabilir; 1 yıllık süre sona erdikten sonra 2 yıllık sürenin kalan kısmında bu kişi aleyhine artık sadece haciz yoluyla takip yapılabilir, iflas yoluyla takip yapılamaz.

- **Devreden Lehine Kefalet veya Rehin Veren Kişinin Sorumluluğunun 2 Yıl Boyunca Devam Etmesi:** Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, borçların işletmenin devri yoluyla üstlenilmesi (devredilmesi), dış üstlenme sözleşmesine ilişkin hükümlere tabidir (TBK m. 202/3). Fakat, bu kuralın devreden lehine kefalet veya rehin verenin sorumlulukları bakımından bir istisnası bulunmaktadır: Kural olarak, eski borçlunun borcu için üçüncü kişiler tarafından verilen rehnin veya kefaletin borcun üstlenilmesinden sonra devam edebilmesi için onların borcun üstlenilmesine yazılı olarak rıza göstermiş olmaları gerekir; rehin veren veya kefil, borcun üstlenilmesine yazılı olarak rıza göstermezse, rehin ve kefalet son bulur. Fakat; ticari işletmenin devri halinde, kefalet veya rehin, kefilin veya rehin verenin yazılı rızası aranmaksızın 2 yıl daha devam eder[11].
- **Devredenin Ayıp ve Zapttan Sorumlu Olması:** Satış sözleşmesinde ayıp ve zapta ilişkin hükümler kıyas yoluyla ticari işletmenin devrinde de uygulanır.

B. Ticari İşletmenin Rehni

a) Genel Olarak: Tacirler, ticarî işletmelerinin faaliyetleri sırasında zaman zaman krediye ihtiyaç duyabilirler. Tacire kredi sağlayacak kişi ve kuruluşlar, kredi karşılığında tacirden şahsi veya ayni bir teminat göstermesini talep ederler. Tacirin göstereceği teminatlardan birisi ve en önemlisi de işletmesidir.

[11] İki yıllık sürenin geçmesinden sonra kefilin veya rehin verenin sorumluluğunun devam etmesi, ilgili kişinin TBK m. 198/2 kapsamında yazılı rıza vermesine bağlıdır.

Taşınırlar, kural olarak, ancak zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle rehnedilebilir (TMK m. 939). Dolayısıyla, taşınır malını rehin veren kişi, bu malın zilyetliğini alacaklıya devretmek zorundadır. Yani hukukumuzda taşınırların rehni onun teslimine bağlıdır. Bu kuralın ticari işletmelerdeki taşınırlar bakımından da uygulamak, ticari hayatı büyük ölçüde sekteye uğratır. Zira, işletmesindeki makineleri ve diğer malları kredi karşılığında alacaklıya teslim eden tacir, iş yapamaz duruma gelir. Kredi veren alacaklı ise borçlu tacirin iş yapamayacak olması sebebiyle alacağını tahsil edememe sorunuyla ve rehin aldığı malların muhafaza etme külfetiyle karşı karşıya kalır. Kanun koyucu, bu gibi sorunları önlemek amacıyla taşınır mallar için geçerli olan "teslimli rehin" kuralına "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu" ile istisna getirmiştir.

Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun en önemli özelliği, ticari işletmelerdeki taşınır malların rehni konusunda teslim şartını aramamasıdır. Bu kanunun amacı, teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanımının yaygınlaştırılması, bu rehne konu taşınırların kapsamının genişletilmesi, taşınır rehninde aleniyetin sağlanması ile rehnin paraya çevrilmesinde alternatif yolların sunulması suretiyle finansmana erişimi kolaylaştırmaktır (TİTRK m. 1/1).

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu; taşınır varlıkları konu edinen işlemlerde rehin hakkının tesisine, rehin hakkının üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesine, rehinli taşınır siciline, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesine, tarafların ve üçüncü kişilerin hak ve yükümlülüklerine, rehin hakkının kullanımı ile rehinli işlemlere ilişkin diğer usul ve esasları kapsar (m. 1/2).

Bu Kanun'da hüküm bulunmayan hâllerde, Türk Medeni Kanunu'nun taşınmaz rehnine ilişkin hükümleri uygulanır (m. 18).

b) Rehnin Kapsamı: Rehin hakkı; alacaklar, çok yıllık ürün veren ağaçlar, fikri ve sınai mülkiyete konu haklar, hammadde, hayvan, her türlü kazanç ve iratlar, başka bir sicile kaydı öngörülmeyen ve idari izin belgesi niteliğinde olmayan her türlü lisans ve ruhsatlar[12], kira gelirleri, kiracılık hakkı, makine ve teçhizat, araç, ekipman, alet, iş makinaları, elektronik haberleşme cihazları dâhil her türlü elektronik cihaz gibi menkul işletme tesisatı, sarf malzemesi, stoklar, tarımsal ürün, ticaret ünvanı* ve/veya işletme adı, ticari işletme veya esnaf işletmesi, ticari plaka ve ticari hat, ticari proje, vagon ile burada sayılanlardan üçüncü kişiler zilyetliğindeki taşınır varlık, hak ve paylı mülkiyet hakları üzerinde kurulabilir. Rehin hakkına konu edilebilecek taşınır varlık ve haklar bunlarla sınırlı değildir. Burada sayılanlara benzer her türlü taşınır varlık ve hak üzerinde rehin hakkı kurulabilir (TİTRK m. 5/1). Örneğin, burada sayılmamış olsa da, işletmenin müşteri çevresi de ticarî işletmenin tamamı üzerinde kurulan rehnin kapsamına girebilecektir.

** Ticaret ünvanının ticari işletmeden ayrı olarak devredilmesi mümkün değildir; fakat ticari işletmeden ayrı olarak rehnedilmesi mümkündür.*

Rehin hakkı, burada belirtilen varlıklardan sadece biri üzerinde kurulabileceği gibi, birden fazlası üzerinde de kurulabilir (TİTRK m. 5/6).

Ticari işletmeye ait varlıkların bir veya birkaçının borcu karşılaması hâlinde işletmenin tümü üzerinde rehin kurulamaz (m. 5/2). Örneğin, değeri 5 milyon TL olan ticari işletme için 300 bin TL'lik kredi alınacaksa, değeri 50 bin TL olan ticaret ünvanı ve değeri 250 bin TL olan alacak üzerinde rehin kurulması yeterli olacağı için işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulamaz.

[12] Mevzuat gereğince onaya tabi olan lisans ve ruhsatların rehni onayın alınması hâlinde mümkündür (m. 5/7).

Bir işletmenin belirli bir taşınır varlık grubunun (eşya birlikteliği gibi) bir bütün olarak rehnedilmesi hâlinde ise bu gruba dahil varlıkların tamamı rehnedilmiş sayılır (m. 5/2). Bu hükümle, bir işletmenin belirli bir taşınır varlık grubunun bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır.

İşletmelerin müstakbel taşınır varlıkları üzerinde rehin hakkı kurulabilir. Rehinli müstakbel taşınır varlık üzerindeki tasarruf yetkisi, bu varlıkların mülkiyete konu edilmesini müteakip kullanılabilir (m. 5/3). Aynı şekilde, rehin, işletmelerin mevcut veya müstakbel taşınır varlıklarının getirileri üzerinde de kurulabilir (m. 5/4). Yine, her tür sözleşmeden doğan mevcut veya müstakbel alacaklar rehne konu edilebilir. Fakat, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri saklıdır (m. 5/5).

Kanunda açıkça belirtildiği üzere, esnaf işletmelerinin de ticari işletmelere özgü rehin sözleşmesine konu olması mümkündür.

Taşınır varlık üzerindeki rehin hakkı, o varlığın bütünleyici parçasını da kapsar (m. 6/1). Taraflar, taşınır varlığın mevcut veya sonradan ilave edilen eklentilerinin rehin kapsamına alınmasını ayrıca kararlaştırabilirler (m. 6/2). Fakat, tapu kütüğüne kaydedilen eklentiler, ticari işletme rehni kapsamında değildir (m. 1/5).

Taşınır varlığın gelecekteki her türlü faiz, sigorta gibi hukuki getirileri ile doğal ürün ve ikamesi mallar, taşınır varlık ile birlikte doğrudan rehin kapsamına girer (m. 7/1).

c) Kapsam Dışında Olan Rehinler: Aşağıdaki rehinler Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu kapsamında değildir:

- **Taşınmazlara İlişkin Rehinler:** Kanunun isminden de anlaşılacağı üzere, bu kanun, taşınır rehnine ilişkindir. Taşınmaz rehni bu kanunun kapsamına giremez.
- **Sermaye Piyasası Araçları ile Türev Araçlara İlişkin Finansal Sözleşmeleri Konu Edinen Rehinler:** Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu, sermaye piyasası araçları[13] ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri[14] konu edinen rehin sözleşmelerine uygulanmaz (TİTRK m. 1/4).
- **Mevduat Rehni:** Bu kanun, mevduat[15] rehnine de uygulanmaz (m. 1/4).
- **Tapu Kütüğüne Herhangi Bir Nedenle Tescil Edilen Taşınırlara İlişkin Rehinler:** Tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınırlar bu Kanun kapsamında değildir (m. 1/5). Bilindiği üzere, bir taşınmaz üzerinde kurulan rehin, taşınmazın bütünleyici parçaları ve eklentilerini de kapsar (TMK m. 862/1). Bir taşınmazın eklentisi olarak tapu kütüğüne kaydedilen taşınırlar, ticari işletme üzerinde kurulan rehin kapsamında değildir.
- **Diğer Kanunlar Uyarınca Bir Sicile Tescili Zorunlu Olan Taşınır Rehinleri:** Diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinlerine ilişkin hükümler saklıdır. Bu taşınır varlıklar üzerinde bu kanun kapsamında sicile tescil edilmek suretiyle rehin

[13] Sermaye piyasası araçları; menkul kıymetler ve türev araçlar ile yatırım sözleşmeleri de dâhil olmak üzere Sermaye Piyasası Kurulunca bu kapsamda olduğu belirlenen diğer sermaye piyasası araçlarını ifade eder (SerPK m. 3/1-ş).

[14] Finansal sözleşme; faiz oranı, emtia, döviz, hisse senedi, tahvil, endeks veya benzeri finansal araçların dayanak varlık olarak kullanıldığı spot, future, forward, opsiyon veya swap işlemiyle, repo, ters repo işlemi ve bu işlemlere benzer nitelikte olan ve finansal piyasalarda kullanılan diğer işlemlerle ve bu işlemlerin herhangi bir kombinasyonunu içeren sözleşmeleri ifade eder (TİTRK m. 2/1-ç).

[15] Mevduat, bir banka tarafından, yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı ifade eder (BankK m. 3/1).

tesis edilmez (TİTRK m. 8/3). Bu sebeple, ticarî işletme rehni; gemileri, madenleri, motorlu taşıtları, hava araçlarını ve finansal kiralama yoluyla elde edilen şeyleri kapsamaz.

d) Rehnin Tarafları: Taşınır rehni sözleşmesi, herkes tarafından değil, sadece kanunda belirtilen kişiler tarafından yapılabilir:

- **Kredi Kuruluşu ile Tacir, Esnaf, Çiftçi, Üretici Örgütü, Serbest Meslek Erbabı:** Rehin sözleşmesi; kredi kuruluşları[16] ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü[17], serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler arasında yapılabilir (TİTRK m. 3/a). Buna göre, kredi veren (rehin alacaklısı) tarafında bir kredi kuruluşu varsa, sözleşmenin karşı tarafı tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek veya tüzel kişiler olabilir.

Ticari işletmeyi konu alan rehin sözleşmesine üretici örgütleri taraf olabilir; fakat tüketici örgütleri taraf olamaz.

- **Tacir ve/veya Esnaf:** Rehin sözleşmesi; tacir ve/veya esnaf arasında da yapılabilir. Başka bir ifadeyle, rehin sözleşmesi, tacir-tacir arasında, esnaf-esnaf arasında veya tacir-esnaf arasında olacak şekilde de yapılabilir.

REHİN ALACAKLISI	⇔	REHİN BORÇLUSU
Kredi Kuruluşu	⇔	Tacir
		Esnaf
		Çiftçi
		Üretici Örgütü
		Serbest Meslek Erbabı
Tacir	⇔	Tacir
		Esnaf
Esnaf	⇔	Tacir
		Esnaf

e) Rehnin Kurulması: Rehin hakkının tesisi ve üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesi, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi, rehinli taşınır varlık ile alacağın devrinin tescili amacıyla Rehinli Taşınır Sicili kurulmuştur (TİTRK m. 8/1). Rehinli Taşınır Sicili alenidir. Bakanlık, Sicilin faaliyetlerini her zaman denetlemeye ve gerekli önlemleri almaya yetkilidir. Sicil, Bakanlıkça alınan önlemlere ve verilen talimatlara uymakla yükümlüdür (m. 8/2). Rehin hakkı, rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilmesiyle kurulur (m. 4/1). Yani tescil kurucu etkiye sahiptir.

Rehin sözleşmesi elektronik ortamda ya da yazılı olarak düzenlenir (m. 4/2). Elektronik ortamda düzenlenen rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilebilmesi için sözleşmenin güvenli elektronik imza ile onaylanması şarttır (m. 4/3). Yazılı olarak düzenlenen rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilebilmesi için ise tarafların imzalarının noterce onaylanması veya sözleşmenin Sicil yetkilisinin huzurunda imzalanması şarttır (m. 4/4).

Rehin sözleşmesinin düzenlenmesi ile Sicilde tesis edilen işlemler vergi, resim, harç ve değerli kağıt bedelinden muaftır (m. 19).

---

[16] Kredi kuruluşu; Bankacılık Kanunu uyarınca faaliyet gösteren bankaları ve finansal kuruşları, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu uyarınca faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ile kredi ve kefalet sağlayan kamu veya özel kurum ve kuruluşlarını ifade eder (TİTRK m. 2/1-e).

[17] Üretici örgütlerine Türkiye Esnaf ve Sanatkalar Konfederasyonu örnek gösterilebilir.

Ticari işletme ve esnaf işletmesinin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde, rehnin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlık; bir işletmenin belirli bir taşınır varlık grubunun bir bütün olarak rehnedilmesi hâlinde ise bu gruba dahil varlıkların tamamı rehnedilmiş sayılır (m. 5/1). Bu varlıkların rehni diğer kanunlarca bir sicile tescilini gerektiriyorsa bu rehin ilgili sicillere bildirilir. Bu varlıklar üzerinde diğer kanunlar uyarınca önceden bir rehin hakkı tesis edilmiş olması hâlinde bu Kanun çerçevesinde tesis edilerek bildirilen rehin sonraki sırada yer alır. Ticari işletme ve esnaf işletmesi rehinleri ticaret veya esnaf siciline bildirilir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, işletmeye dahil taşınır varlıklardan bir veya birkaçının borcu karşılaması hâlinde işletmenin tümü üzerinde rehin kurulamaz (m. 5/2).

Rehne konu taşınır varlık alt veya art rehne konu edilemez. Ayrıca, rehin verenin rehne konu taşınır valık üzerindeki tasarruf yetkisi kısıtlanamaz. Rehne konu taşınır varlığın alt veya art rehne konu edilmesi ile rehin verenin rehne konu taşınır varlık üzerindeki tasarruf yetkisini kısıtlayan kayıtlar geçersizdir (m. 4/7).

Üçüncü kişiler de borçlu lehine teslimsiz taşınır rehni kurabilirler (m. 5/9).

Rehin hakkının kurulmasına ilişkin diğer usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılan yönetmelikle düzenlenir (m. 4/5).

f) Değer Tespiti: Taraflar, rehin hakkının kurulması öncesinde rehne konu taşınır için değer tespiti yaptırabilirler (m. 13/1). Rehinli taşınır varlığın birleşmesi veya karışması durumunda ya da temerrüt sonrası hakların kullanımında, alacaklının başvurusu üzerine rehin verenin yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesince taşınırın değeri ekspertiz hizmeti sunan gerçek veya tüzel kişilere **3 gün** içerisinde tespit ettirilir. Bu değer tespitine itiraz edilmesi hâlinde, mahkemece **3 gün** içerisinde yeni bir değer tespiti yaptırılır. İtiraz üzerine ekspertiz hizmeti sunan gerçek veya tüzel kişiler 3 gün içerisinde değer tespiti yapar. İtiraz üzerine yapılan değer tespiti kesindir. Bu tespitin yapıldığı tarihten itibaren **2 yıl** geçmedikçe yeniden değer tespiti istenemez. Değer tespitine ilişkin rapor rehin verene ve rehin alacaklılarına tebliğ edilir (m. 13/2).

g) Rehnin Üçüncü Kişilere Etkisi: Rehin hakkı, rehin sözleşmesinin Sicile tescil edilmesiyle üçüncü kişilere karşı hüküm ifade eder (m. 9/1). Ayrıca, diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinleri üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmeye devam eder (m. 9/2). Fakat, bir taşınırın rehinli olduğunu bilmeyen veya bilmesi gerekmeyen iyiniyetli üçüncü kişinin iyiniyeti korunur (m. 7/3).

h) Derece Sistemi ve Öncelik Hakkı: Rehnin sağladığı güvence, tescilde belirtilen rehin tutarı ve derecesi ile sınırlıdır. Rehin, sırada kendisinden önce gelecek olanın miktarının tescilde belirtilmesi kaydıyla ikinci veya daha sonraki derecede de kurulabilir. Bu halde Türk Medenî Kanunu'nun aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulanır (m. 10/1).

Rehin sözleşmesinde sonraki sırada yer alan rehinli alacaklılara boşalan dereceye geçme hakkı verilebilir. Rehin sözleşmesi dışında bir sözleşme ile bu hakkın tanınması hâlinde sözleşmenin geçerliliği, Sicile tescil edilmesine bağlıdır (m. 10/2).

Aynı taşınır varlık üzerinde derece sırası belirtilmeksizin birden fazla rehin hakkı tesis edilmesi hâlinde alacaklıların öncelik hakkı, rehnin kurulma anına göre belirlenir. Derece belirtilmesi hâlinde ise derece sırası esas alınır (m. 11/1). Sonraki sırada yer alan rehinli alacaklılara boşalan

dereceye geçme hakkı verilmesi hâlinde ilk sırada yer alan rehin alacaklısı alacağını tamamen almadan bir sonraki rehin alacaklısına ödeme yapılmaz (m. 11/2). Getirisi üzerinde ayrıca bir rehin tesis edilmemiş ise varlığın getirisi üzerindeki öncelik hakkı, asıl rehinli varlığın öncelik sırasıyla aynıdır (m. 11/4).

ı) Tarafların Hak ve Yükümlülükleri: Tarafların hak ve yükümlülükleri kanuna aykırı olmamak şartıyla sözleşmede belirlenir (m. 12/1). Kanunda da taraflar için bazı hak ve yükümlülükler öngörülmüştür:

- **Rehin Verenin Taşınırın Değerini Koruyacak Tedbirleri Alma Yükümlülüğü:** Zilyet (rehin veren), rehinli taşınırın değerini koruyacak gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Zilyet, rehinli taşınırın değerini düşüren davranışlarda bulunursa; alacaklı, hâkimden bu gibi davranışları yasaklamasını isteyebilir. Alacaklıya, gerekli önlemleri almak üzere hâkim tarafından yetki verilebileceği gibi; gecikmesinde tehlike bulunan hâllerde alacaklı, böyle bir yetki verilmeden gerekli önlemleri kendiliğinden alabilir (m. 12/2). Hakları zarar görenler önlem için yapmış olduğu giderlerin tazminini zarara sebep olanlardan isteyebilir (m. 12/3).
- **Rehin Alacaklısının Rehinli Taşınırı Denetleme Hakkı**: Rehin alacaklısı, rehin veren ya da üçüncü bir kişinin zilyetliğinde bulunan rehne konu taşınır varlığı denetleme hakkına sahiptir. Rehin veren, rehin konusu taşınırların değerini rehin alacaklısı aleyhine azaltan tasarruflarından doğan zararları tazmin etmekle yükümlüdür (m. 12/4).
- **Rehin Verenin Rehni Tescil Ettirme Yükümlülüğü:** Rehin veren, rehinli taşınır varlığın devri ile alacağın devrini Sicile tescil ettirmekle yükümlüdür (m. 12/4).
- **Rehin <u>Alacaklısının</u> Sona Eren Rehni Sicilden Terkin Ettirme Yükümlülüğü:** Rehin <u>alacaklısı</u>, alacağın son bulduğu tarihten itibaren yabancı hukuka tabi rehin alacaklısı tarafından **30 <u>işgünü</u>**, Türk hukukuna tabi rehin alacaklısı tarafından **15 <u>işgünü</u>** içinde, rehin kaydının Sicilden terkini için başvuruda bulunmakla yükümlüdür. Bu yükümlüğü yerine getirmeyen rehin alacaklısı hakkında rehin veren veya borçlunun şikâyeti üzerine güvence altına alınan borç tutarının onda biri (1/10) oranında idari para cezası Bakanlıkça uygulanır (m. 15/1).

i) Temerrüt Sonrası Haklar: Ticari işletme rehni kapsamındaki borçların süresinde ifa edilmemesi hâlinde alacaklı, aşağıdaki yollara başvurabilir (TİTRK m. 14/1):

- **Rehinli Taşınırın Mülkiyetinin Devrini Talep Etme Hakkı**: Hukukumuzda borcun vadesinde ödenmemesi halinde rehinli malın mülkiyeti doğrudan alacaklıya geçmez. Borcun ödenmemesi hâlinde rehinli malın mülkiyetinin alacaklıya geçeceğine ilişkin sözleşme hükmü de geçersizdir (TMK m. 873/2, 949). Buna "lex commissoria yasağı" denir. Fakat, ticari işletme rehinleri, bu yasağın istisnasıdır. Ticari işletme rehinlerinde, borcun zamanında ifa edilmemesi halinde alacaklı, birinci derece alacaklı ise icra dairesinden İcra ve İflas Kanunu hükümleri uyarınca rehinli taşınırın mülkiyetinin devrini talep edebilir. Bu halde icra dairesi, bu devri Sicile bildirir (m. 14/1-a).

  Rehinli taşınırın belirlenen değerinin, birinci derece alacaklının toplam alacağından fazla olması durumunda, aradaki fark miktarından, diğer derecelerdeki alacaklılara karşı, birinci derece alacaklı ile rehin veren müteselsilen sorumludur (m. 14/1-a).

- **Alacağı Varlık Yönetim Şirketlerine Devretme Hakkı:** Borcun zamanında ifa edilmemesi halinde alacaklı, alacağını, 5411 sayılı Kanun uyarınca faaliyet gösteren varlık yönetim şirketlerine devredebilir. Bu halde, varlık yönetim şirketleri, alacaklının rehin sırasına sahip olur. Öncelik hakkı TİTRK hükümlerine göre belirlenir (m. 14/1-b).
- **Kiralama ve Lisans Hakkı:** Borcun zamanında ifa edilmemesi halinde alacaklı, zilyetliğin devrine konu olmayan varlıklarda kiralama ve lisans hakkını kullanabilir (m. 14/1-c).
- **Genel Hükümlere Başvurma Hakkı:** Borcun zamanında ödenmemesi halinde alacaklı, kanunda kendisine tanınan diğer hakları kullanmak yerine, borçluya karşı genel hükümler çerçevesinde takip yapabilir (m. 14/1-ç).

Bu haklar seçimlik haklardır. Dolayısıyla temerrüt halinde alacaklı bu haklardan birini seçerek kullanabilir. Alacaklının bu hakların hepsini veya birkaçını birden kullanması mümkün değildir. Bu hakların kullanımına ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir (m. 14/3).

j) Alacağın Sona Ermesi: Rehin alacaklısı, alacağın son bulduğu tarihten itibaren yabancı hukuka tabi rehin alacaklısı tarafından 30 işgünü, Türk hukukuna tabi rehin alacaklısı tarafından 15 işgünü içinde, rehin kaydının Sicilden terkini için başvuruda bulunmakla yükümlüdür. Aksi takdirde, rehin alacaklısı hakkında rehin veren veya borçlunun şikâyeti üzerine güvence altına alınan borç tutarının 1/10'i oranında idari para cezası Bakanlıkça uygulanır (m. 15/1).

Şarta bağlı yükümlülükler de dâhil olmak üzere, mevcut ve müstakbel güvenceli yükümlülüklerin ödeme ve diğer yöntemlerle ifa edilmesi hâlinde rehin hakkı rehin alacaklısının talebi üzerine Sicilden terkin edilir (m. 15/2). Rehin alacaklısının, alacağın son bulmasını müteakip rehnin terkini için süresi içinde Sicile başvurmaması hâlinde, borcunu ödeyen ve bunu belgeleyen borçlu, rehnin terkinini Sicilden isteyebilir (m. 15/3).

k) Yaptırımlar: Rehin veren veya taşınırı rehin yüklü olarak devralan; aşağıdaki hallerde, alacağını tamamen veya kısmen tahsil edemeyen rehin alacaklılarının şikayeti üzerine güvence altına alınan borç tutarının yarısını geçmemek üzere adli para cezasına mahkum edilir (m. 16/1):

- Rehinli varlığı bu kanunun hilafına kullanması,
- Borcu ödememesi hâlinde rehinli varlığın mülkiyetini devretmemesi,
- Rehinli varlığı alacaklıya zarar vermek kastıyla tahrip veya imha etmesi,
- Rehinli taşınır varlığın devri ile alacağın devrini Sicile tescil ettirmemesi,
- Sicili yanıltmaya yönelik fiillerde bulunması.

İlgili kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bir taşınırı rehin almak suretiyle ödünç para verme işini devamlı yapan kişi, Türk Ceza Kanunu'nun 241. maddesinde düzenlenen "tefecilik" suçundan cezalandırılır (m. 16/2).

§3. TİCARİ İŞ, TİCARİ İŞ SAYILMAYA BAĞLANAN SONUÇLAR VE TİCARİ HÜKÜMLER

I. TİCARİ İŞ

A. Genel Olarak

Bir işlem veya fiilin adi iş veya ticari iş olarak nitelendirilmesi, hangi hükümlerin uygulanacağını belirleme noktasında önemlidir. Örneğin, para borçlarında temerrüt halinde talep edilecek faiz adi işlerde farklı, ticari işlerde farklıdır. Bir işin ticari iş niteliğinde kabul edilmesinde çeşitli kriterler kullanılmaktadır.

B. Bir İşin Ticari İş Kabul Edilmesinde Kullanılan Kriterler

a) İşin Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenmiş Olması: Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen hususlar, bir ticari işletmeyi ilgilendirmese dahi ticari iştir (TTK m. 3). Bu noktada, işin ticari işletmeyi ilgilendirmesi veya taraflarının tacir olması gerekmez. Örneğin, iki devlet memurunun aralarında bono düzenlemeleri durumunda ticari işten söz edilir; zira bono Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir. Haksız fiil niteliğindeki haksız rekabet (m. 54) ve çatma (m. 1286 vd.) gibi fiiller de Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olmaları hasebiyle birer ticari iştir.

b) İşin Bir Ticari İşletmeyi İlgilendirmesi: Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmemiş olsa bile, bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller de ticari iştir (TTK m. 3). İşin ticari sayılması için sözleşmeden, hukuki işlem benzeri fiilden, vekâletsiz iş görmeden, haksız fiilden ya da sebepsiz zenginleşmeden doğmasının bir önemi yoktur. Ticari işletmeyi ilgilendiren bir işin ticari sayılabilmesi için Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olması da gerekmez. Önemli olan, bu işin doğrudan veya dolaylı olarak bir ticari işletmeyle ilgili olmasıdır. Örneğin, tacirin ticari işletmesinde kullanmak üzere kahve makinesi alması, market olarak kullanmak üzere yer kiralaması, işletmede çalışan işçilerle hizmet sözleşmesi yapması, fabrikanın duvarlarını boyatması, işletmeyi davalarda temsil etmesi için avukata vekalet verilmesi gibi işler birer ticari iştir.

Fakat, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem veya fiil, yalnızca bu işlem veya fiili gerçekleştiren tacir bakımından ticari iştir. İşlem veya fiil, karşı taraf tacir değilse veya karşı tarafın ticari işletmesi ile ilgili değilse onun açısından ticari iş sayılmaz[18]. Fakat, birazdan ele alacağımız üzere, "sözleşmeler" bu durumun istisnasıdır.

c) Ticari İş Karinesi: Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır (TTK m. 19/1). Ticari iş karinesi olarak ifade edilen bu hüküm gereğince, tacirin her işlem ve fiili karine olarak ticari iştir. Bu karine, tüzel kişi tacirler bakımından mutlak olarak uygulanır. Başka bir ifadeyle, tüzel kişi tacirlerin adi işleri yoktur; istisnasız olarak her tür işlemi ticari iş sayılır. O halde, ticari iş karinesi tüzel kişi tacirler bakımından kesin karine niteliğindedir.

Bu karine, gerçek kişi tacirler bakımından ise mutlak olarak uygulanmaz. Gerçek kişi tacirlerin yapmış oldukları işler iki durumda adi iş olarak kabul edilir: 1) Gerçek kişi tacirin, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya 2) işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adi sayılır (m. 19/1). O halde, ticari iş karinesi gerçek kişi tacirler bakımından adi karine niteliğindedir.

---

[18] Örneğin, bir tüzel kişi tacire ait bir otomobilin bir öğrenciye çarpması, tüzel kişi tacir için ticari işletmesini ilgilendirmesi hasebiyle ticari iş sayılır fakat öğrenci için ticari iş sayılmaz.

Örneğin, gerçek kişi tacirin evinde kullanmak üzere mobilya takımı satın alması ve bunu karşı tarafa açıkça bildirmesi halinde ticari işten değil, adi işten söz edilir. Keza, gerçek kişi tacirin çocuğu için bir adet oyuncak bebek satın alması halinde de adi işten söz edilir; zira bu durum, işin ticari iş sayılmasına elverişli değildir. Her iki örnekte de tacir "tüketici" sıfatını alacak ve somut olayda Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri uygulanacaktır.

d) Taraflardan Biri İçin Ticari İş Niteliğinde Olan Bir "Sözleşmenin" Bulunması: Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan "sözleşmeler", kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır (TTK m. 19/2). Buna öğretide "yayma kriteri" denir. Örneğin, bir tacir ile bir memur arasında yapılan satış sözleşmesi, memur için de ticaridir. Keza, bir tacirin başka bir tacirden evi için mobilya satın alması işlemi de her iki taraf için ticari sayılacaktır; zira her ne kadar tacir bu mobilyaları evi için alıyor olsa da, diğer taraf açısından ticari nitelikte olan bir sözleşme söz konusudur.

Bu ölçütün uygulanabilmesi için her şeyden önce taraflar arasındaki ilişki bir sözleşme ilişkisi olmalıdır. Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan "haksız fiiller" veya "sebepsiz zenginleşme", diğer taraf için ticari iş sayılmaz. Örneğin, bir tüzel kişi tacire ait bir otomobilin bir öğrenciye çarpması, tüzel kişi için ticari sayılır fakat öğrenci için ticari iş sayılmaz.

Bir taraf için ticari iş niteliğinde olan bir sözleşmenin, diğer taraf için de ticari iş sayılması, diğer tarafı tacir konumuna getirmez; sadece işlemi ticari iş niteliğine sokar. Dolayısıyla, bu durum, diğer tarafın "tüketici" sayılmasına ve dolayısıyla Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz.

II. TİCARİ İŞ SAYILMAYA BAĞLANAN SONUÇLAR

A. Ticari İşlerde Teselsül Karinesi

a) Müteselsil Borçluluk: Birden çok borçludan her birinin, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olduğu ve birinin alacaklıyı tatmin ettiği oranda diğerlerinin de borçtan kurtulduğu birlikte borçluluk durumuna "müteselsil borçluluk" denir. Adi işlerde müteselsil sorumluluktan söz edilebilmesi için borçlulardan her birinin alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul etmiş olması gerekir; aksi takdirde, borçlulardan her biri borçtan kendi payları oranınca sorumlu olur (TBK m. 162). Örneğin, üç öğrenci arkadaşın bir devlet memurundan araç kiralamaları, fakat kira bedelini ödememeleri halinde devlet memuru, bu üç arkadaşın her birinden borcun tamamını değil, sadece onun payına düşen kısmını talep edebilir. Zira söz konusu kira sözleşmesi, taraflardan hiçbiri açısından ticari iş niteliğinden olmadığı için adi iş niteliğindedir ve adi işlerde aksi belirtilmedikçe müteselsil sorumluluk değil, ferden sorumluluk geçerlidir.

Ticari işlerde ise müteselsil borçluluk karinesi geçerlidir. İki veya daha fazla kişi, içlerinden yalnız biri veya hepsi için ticari niteliği haiz bir iş dolayısıyla, diğer bir kimseye karşı birlikte borç altına girerse, kanunda veya sözleşmede aksi öngörülmemişse müteselsilen sorumlu olurlar (TTK m. 7/1). Bu durumda alacaklı, borçlulardan herhangi birine veya birkaçına başvurarak alacağın tamamını talep edebilir. Örneğin, üç öğrenci arkadaşın ticari işletme niteliğinde olan bir araç kiralama şirketinden araç kiralamaları durumunda araç kiralama şirketi bu üç arkadaştan herhangi birine başvurarak bedelin tamamını talep edebilir. Zira söz konusu kira sözleşmesi,

araç kiralama şirketi açısından ticari iş niteliğinde olduğundan öğrenciler açısından da ticari iş sayılır ve dolayısıyla müteselsil sorumluluk hükümleri uygulanır.

Ticari işlerde müteselsil sorumluluk bir karinedir; dolayısıyla kanunda veya sözleşmede aksi öngörülebilir. Başka bir ifadeyle, kanunda veya sözleşmede, ticari işlerde borç altına giren birden fazla kişinin her birinin ferden sorumlu olacağı öngörülebilir.

b) Müteselsil Kefalet: Ticari borçlara kefalet hâlinde, hem asıl borçlu ile kefil, hem de kefiller arasındaki ilişkilerde de teselsül karinesi geçerli olur (TTK m. 7/2). Bilindiği üzere, adi kefalette alacaklı, kural olarak, asıl borçluya başvurmadıkça, kefile başvuramaz (TBK m. 585/1). Aksi takdirde kefil, önce asıl borçluya başvurulmamış olması sebebiyle alacaklının ödeme talebini reddedebilir. Kefilin ileri sürdüğü bu savunmaya öğretide "peşin dava defi" veya "tartışma defi" denir. Buna karşılık, ticari kefalette, teselsül karinesi geçerli olduğu için, aksi belirtilmedikçe, kefilin önce asıl borçluya başvurulması gerektiği yönünde bir savunma ileri sürmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, ticari kefalette alacaklı, dilerse doğrudan kefile başvurarak alacağın tamamını talep edebilir. Örneğin, bir kişinin bankadan kredi çekmesi ve arkadaşının kendisine kefil olması halinde banka, dilerse kefile doğrudan başvurarak kredi alacağını talep edebilir.

Fakat, kefil ve kefillere, taahhüt veya ödemenin yapılmadığı veya yerine getirilmediği ihbar edilmeden temerrüt faizi yürütülemez (TTK m. 7/2).

Ticari işlerde müteselsil kefalet de bir karinedir; dolayısıyla kanunda veya sözleşmede aksi öngörülebilir. Nitekim, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a göre, tüketici işlemlerinde, tüketicinin edimlerine karşılık alınan şahsi teminatlar, her ne isim altında olursa olsun adi kefalet sayılır (TKHK m. 4/6); bunun aksi de kararlaştırılamaz[19].

Tüketici işlemlerinde, tüketicinin edimlerine karşılık olarak alınan şahsi teminatlar, her ne isim altında olursa olsun adi kefalet sayılsa da, tüketicinin alacaklarına ilişkin karşı tarafça verilen şahsi teminatlar ise diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmadıkça müteselsil kefalet sayılır (TKHK m. 4/6).

B. Ticari İşlerde Faiz

a) Genel Olarak: Faiz, bir miktar para alacağından belirli bir süre yoksun kalması karşılığında, kanun veya sözleşme uyarınca alacaklıya ödenmesi gereken bedeldir. Faiz; kanundan, hukuki işlemden, haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden veya başkaca bir kaynaktan doğabilir. Faiz, niteliği açısından anapara (kapital) faizi ve temerrüt (gecikme) faizi olarak ikiye ayrılır. Anapara (kapital) faizi, belli bir para alacağı bulunan alacaklıya, bu paradan belli bir süre yoksun kalması sebebiyle vadeye kadar işleyen faizdir. Temerrüt faizi ise para borcunu vadesinde ödemeyerek temerrüde düşen borçlu tarafından ödenmesi gereken faizdir[20]. Örneğin, bir bankadan %15 faizle 2 yıl vadeli 15.000 TL kredi alınması halinde söz konusu faiz anapara faizi; kredinin vadesinde geri ödenmemesi halinde işleyecek olan faiz ise temerrüt faizidir.

---

[19] Tüketici işlemlerine ilişkin bu özel hüküm, sadece tüketici işlemlerinde şahsi teminatlar için geçerlidir. Böyle bir durumda asıl borçlular yönünden müteselsil borçluluk kuralı geçerliliğini korumaktadır. Örneğin, iki memurun birlikte tüketici kredisi çekmeleri ve arkadaşlarından birinin de borca kefil olması durumunda, kefalet adi kefalettir; fakat asıl borçlu konumundaki iki borçlu müteselsil borçludur.

[20] Faiz veya irat borcunu ya da bağışladığı bir miktar parayı ödemekte temerrüde düşen borçlu, temerrüt faizini, icra takibine girişildiği veya dava açıldığı günden başlayarak ödemekle yükümlüdür (TBK m. 121/1).

b) Ticari İşlerde Uygulanan Faize İlişkin Özel Hükümler: Ticari işlerde uygulanan faiz, adi işlerde uygulanan faizden farklı özellikler ihtiva etmektedir:

- **Kararlaştırılmamış Olsa Bile Anapara Faizine Hak Kazanılması:** Ticari olmayan tüketim ödüncü sözleşmesinde, taraflarca kararlaştırılmış olmadıkça faiz istenemez (TBK m. 387/1). Fakat, ticari tüketim ödüncü sözleşmesinde, taraflarca kararlaştırılmamış olsa bile faiz istenebilir (TBK m. 387). Örneğin, bir kişinin arkadaşından borç para alması durumunda adi iş söz konusu olduğu için anapara faizinin istenebilmesi için sözleşmede kararlaştırılmış olması gerekir. Buna karşılık, bu kişinin bankadan kredi çekmesi durumunda ise ticari iş söz konusu olduğu için sözleşmede kararlaştırılmamış olsa bile anapara faizi istenebilir.

  Gerek adi işlerde gerekse ticari işlerde temerrüt faizi istenebilmesi için sözleşmede hüküm bulunmasına gerek yoktur.

- **Bazı Durumlarda Faize Faiz Yürütülebilmesi (Bileşik Faiz):** Bileşik (mürekkep) faiz, faizin belirli devreler sonunda anaparaya eklenmesi ve bundan sonra anapara ve faizlerden oluşan yeni tutara tekrar faiz yürütülmesidir. Örneğin, asıl borç 1500 TL, işlemiş faiz 200 TL ise; bu iki miktarın toplamı, yani, 1700 TL üzerinden tekrar faiz yürütülmesi halinde bileşik faizden söz edilir.

  Hukukumuzda kanuni faiz ve temerrüt faizi hesaplanırken bileşik faiz yürütülmesi yasaktır (3095 sayılı K. m. 3/1). Aksi takdirde, bileşik faiz yok sayılır (TTK m. 8/4). Bu yasak hem adi işlerde hem de ticari işlerde geçerlidir. Bileşik faiz yasağının, adi işlerde hiçbir istisnası yoktur; fakat ticari işlerde bazı istisnaları bulunmaktadır. Hukukumuzda faize faiz yürütülebilecek durumlar şunlardır:
  - Süresi **3 aydan** az olmamak ve tarafları tacir olmak şartıyla, cari hesap sözleşmelerinde (m. 8/2),
  - Süresi **3 aydan** az olmamak, tarafları tacir olmak ve her iki taraf bakımından da ticari iş niteliği taşımak şartıyla, ödünç sözleşmeleri (m. 8/2),
  - Kambiyo senetlerinde müracaat hakkının kullanılması üzerine borcu ödeyen müracaat borçlusunun kendisinden önce gelenlere başvurması (m. 726)[21].

Cari hesap sözleşmelerinde bileşik faiz yürütülebilmesi için her iki tarafın da tacir olması gerekse de, sözleşmenin iki taraf için de ticari iş niteliğinde olması gerekmez. Fakat ödünç sözleşmelerinde bileşik faiz yürütülebilmesi için hem iki tarafın tacir olması hem de sözleşmenin iki taraf için de ticari iş niteliğinde olması gerekir.

  Tüketici işlemlerinde hiçbir durumda bileşik faiz uygulanamaz (TTK m. 8/3; TKHK m. 4/7). Aksi takdirde, bileşik faiz, yok sayılır (TTK m. 8/4).

- **Daha Yüksek Oranda Temerrüt Faizi İstenebilmesi:** Hem adî hem de ticarî işlerde yasal temerrüt faizi, yıllık %9 üzerinden hesap edilir. Merkez Bankasının önceki yılın 31

[21] Müracaat hakkını kullanan hamil, müracaat borçlusundan; 1) senedin kabul edilmemiş veya ödenmemiş olan bedelini, 2) kararlaştırılmışsa anapara faizini, 3) temerrüt faizini, 4) yaptığı giderleri ve 5) senet bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini isteyebilir (TTK m. 725/1). Bunun üzerine hamile ödeme yapan müracaat borçlusu, kendisinden önce gelen borçlulardan; 1) ödemiş olduğu tutarın tamamını, 2) bu tutarın temerrüt faizini, 3) yaptığı giderleri ve 4) senet bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini isteyebilir (TTK m. 726). Böylece, müracaat borçlusunun ödediği faize tekrar faiz yürütülmektedir. Bu durum, hukukumuzda temerrüt faizine temerrüt faizi uygulanmasının tek örneğidir.

Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı, yukarıda açıklanan orandan fazla ise, arada sözleşme olmasa bile ticari işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden istenebilir (3095 sayılı K. m. 2/2). TCMB tarafından uygulanan faize, "avans faizi" denir.

- **Faizin Başlangıcı:** Aksine sözleşme yoksa, ticari borcun faizi, vadenin bitiminden ve belli bir vade yoksa ihtar gününden itibaren işlemeye başlar (TTK m. 10).

b) Faiz Oranları: Faiz oranları; anapara faizinde, temerrüt faizinde ve yabancı para borçlarına uygulanacak faizde işin ticari iş veya adi iş niteliğinde olmasına göre farklılık arz eder:

- **Anapara (Kapital) Faizinde:** Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, ticari işlerde anapara faizi taraflarca kararlaştırılmamış olsa bile talep edilebilir. Ticari işlerde anapara faiz oranı, taraflarca herhangi bir sınır olmaksızın serbestçe belirlenir (TTK m. 8/1). Faiz oranı sözleşme ile tespit edilmemişse, **%24** olan yıllık yasal faiz oranı uygulanır (3095 sayılı K. m. 1)[22].

  Oysa, adi işlerde anapara faizi talep edilebilmesi için sözleşmede hüküm bulunması gerekir. Sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık faiz oranı ise, yıllık yasal faiz oranının **%50** fazlasını aşamaz (TBK m. 88/2). O halde, adi işlerde sözleşme ile kararlaştırılabilecek yıllık anapara faiz oranı, en fazla %36 olabilir. Sözleşmede anapara faizi kararlaştırılmış fakat oranı kararlaştırılmamışsa %24 olan yıllık yasal faiz oranı uygulanır.

- **Temerrüt Faizinde:** Gerek adi gerekse ticari işlerde temerrüt faizi istenebilmesi için sözleşmede hüküm bulunmasına gerek yoktur. Başka bir ifadeyle, gerek adi işlerde gerekse ticari işlerde bir miktar paranın ödenmeside temerrüde düşen borçlu, sözleşmede kararlaştırılmış olmasa bile temerrüt faizi ödemek zorundadır. Temerrüt faizinin söz konusu olabilmesi için borçlunun temerrüde düşmesi yeterlidir. Temerrüt faizinin oranı sözleşmede kararlaştırılmamışsa, yıllık yasal faiz oranı (%24) uygulanır (3095 sayılı K. m. 2/1). Adi işlerde, sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık temerrüt faizi oranı, yıllık yasal faiz oranının **%100** fazlasını (%48'i) aşamaz (TBK m. 120/2). Ticari işlerde ise temerrüt faizinin sözleşme ile kararlaştırılacak oranına bir sınır getirilmemiştir.

  Ticari işlerde temerrüt faizi, Merkez Bankasının önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranının yasal faiz oranından fazla olması halinde, arada sözleşme olmasa bile bu oran üzerinden istenebilir (3095 sayılı K. m. 2/2)[23]. Başka bir ifadeyle, ticari işlerde temerrüt faizi, avans faizinin yasal faiz oranından yüksek olması halinde avans faiz oranı üzerinden de istenebilir. Fakat bunun için alacaklının talebi gerekir[24].

Temerrüt faizi oranının sözleşmede kararlaştırılmamış olduğu hallerde, sözleşmede kararlaştırılan anapara faizi oranı yasal faiz veya avans faiz oranlarından yüksekse[25], temerrüt faizi hakkında da kararlaştırılan anapara faizi oranı uygulanır (TBK m. 120/3; 6095 sayılı K. m. 2/3). Örneğin, sözleşmede temerrüt faiz oranı kararlaştırılmamışsa ve anapara faiz oranı %25 olarak kararlaştırılmışsa, temerrüt faiz oranı da %25 olarak uygulanacaktır.

---

22 Yasal faiz oranı, Cumhurbaşkanı kararıyla 1 Haziran 2024 tarihinde itibaren geçerli olmak üzere %9'dan %24'e yükseltilmiştir.

23 Söz konusu avans faiz oranı, 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan avans faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur (3095 sayılı K. m. 2/2).

24 Yargıtay 11. HD, 17.6.1991, E. 2477, K. 4123.

25 Bu oran, yasal faiz veya avans faiz oranlarından düşükse, temerrüt faizi hakkında yasal faiz oranı, ticari işlerde ise duruma göre ya yasal faiz oranı ya da avans faiz oranı uygulanır.

- **Yabancı Para Borçlarına Uygulanacak Faizde:** Sözleşmede daha yüksek anapara veya temerrüt faizi kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde Devlet bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır (3095 sayılı K. m. 4/a). Eğer sözleşmede daha yüksek anapara veya temerrüt faizi oranı kararlaştırılmışsa, bu oran uygulanacaktır.

	ADİ İŞLERDE	TİCARİ İŞLERDE
ANAPARA (KAPİTAL) FAİZİ	Sözleşmede kararlaştırılmadıkça istenemez. Sözleşmede oran belirlenmezse, yasal faiz oranı uygulanır. Sözleşmede kararlaştırılacak oran yasal faiz oranının %50 fazlasından fazla olamaz.	Sözleşmede kararlaştırılmasa bile istenebilir. Sözleşmede oran belirlenmezse yasal faiz oranı uygulanır. Sözleşmede kararlaştırılacak oran için sınır öngörülmemiştir.
TEMERRÜT (GECİKME) FAİZİ	Sözleşmede kararlaştırılmasa bile istenebilir. Sözleşmede oran belirlenmezse, yasal faiz oranı uygulanır. Sözleşmede kararlaştırılacak oran yasal faiz oranının %100 fazlasından fazla olamaz.	Sözleşmede kararlaştırılmasa bile istenebilir. Sözleşmede oran belirlenmezse yasal faiz oranı uygulanır; fakat talep halinde TCMB'nin avans faiz oranı uygulanabilir. Sözleşmede kararlaştırılacak oran için sınır öngörülmemiştir.
	∗ Temerrüt faizi oranının sözleşmede kararlaştırılmamış olduğu hallerde, sözleşmede kararlaştırılan anapara faizi oranı yasal faiz veya avans faiz oranlarından yüksekse, temerrüt faizi hakkında da kararlaştırılan anapara faizi oranı uygulanır.	

Gerek adî gerek ticarî işlerde, faizinin anaparayı geçmesi mümkündür.

c) Haksız Fiil ve Sebepsiz Zenginleşmede Temerrüt Faizi: Daha önce ifade ettiğimiz üzere, taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan "sözleşmeler", kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır (TTK m. 19/2). Dolayısıyla, taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmelerde istenecek temerrüt faizinin ticari temerrüt faizi olduğu noktasında şüphe yoktur.

Taraflardan her ikisi için de ticari iş niteliğinde olan haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmede istenecek temerrüt faizinin ticari temerrüt faizi olduğu noktasında da şüphe yoktur.

Fakat, taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan haksız fiiller veya sebepsiz zenginleşme, diğer taraf için ticari iş sayılmaz. Örneğin, bir tüzel kişi tacire ait bir otomobilin bir öğrenciye çarpması, tüzel kişi tacir için ticari işletmesini ilgilendirmesi hasebiyle ticari iş sayılır, fakat öğrenci için ticari iş sayılmaz. Bu gibi durumlarda istenecek temerrüt faizinin adi temerrüt faizi mi yoksa ticari temerrüt faizi mi olacağı hususunda öğretide tartışma vardır[26].

C. Ticari Hükümlerle Yasaklanmış İşlemler

Aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ve şartlar batıldır. Ancak, sözleşme uyarınca yerine getirilmesi gereken edimler için kanunun veya yetkili makamların koymuş olduğu en yüksek sınırı aşan sözleşmeler en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır;

[26] Bir görüşe göre, bu gibi durumlarda borçlu tarafta tacir yer alıyorsa bu tacirden ticari temerrüt faizi istenebilir; fakat borçlu tarafta tacir sıfatını haiz olmayan bir kişi varsa ticari temerrüt faizi değil, adi temerrüt faizi istenebilir. Başka bir görüşe göre ise, taraflardan hangisinin borçlu hangisinin alacaklı olduğu önem arz etmeksizin, taraflardan yalnızca biri için ticari iş niteliğinde olup diğer taraf için ticari iş niteliğinde olmayan haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmede ticari temerrüt faizi istenemez; ticari temerrüt faizinin istenebilmesi için haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmenin, her iki taraf bakımından da ticari iş niteliğinde olması gerekir.

sınırı aşan edimler hata ile yerine getirilmiş olmasa bile, geri alınır. En yüksek sınırı aşması sebebiyle geçersiz sayılan hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılamayacağı açıkça anlaşılsa bile sözleşmenin tamamı geçersiz sayılmaz; sözleşme en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır (m. 1530/1)[27].

D. Ticari İşlerde Zamanaşımı

Ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri, kanunda aksine düzenleme yoksa, sözleşme ile değiştirilemez (TTK m. 6)[28]. Bu kapsama TTK dışındaki diğer kanunların ticari hükümleriyle öngörülen zamanaşımı süreleri de dahildir.

III. TİCARİ HÜKÜMLER

Türk Ticaret Kanunu, Türk Medenî Kanunu'nun ayrılmaz bir parçasıdır. Türk Ticaret Kanunu'ndaki hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler, ticari hükümlerdir (TTK m. 1/1). Ticari hükümler içeren diğer kanunlara Türk Borçlar Kanunu, Türk Sivil Havacılık Kanunu, Sigortacılık Kanunu, Çek Kanunu ve Bankacılık Kanunu örnek verilebilir.

Mahkeme, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde, ticari örf ve âdete, bu da yoksa genel hükümlere göre karar verir (m. 1/2). Bu hükümden hareketle, ticari hükümlerin uygulanma sırası şu şekilde belirtilebilir:

1) **Emredici Hükümler:** Ticarî işlerle ilgili uyuşmazlıklara, ilk sırada, hangi kanunda düzenlendiği önemli olmaksızın emredici hükümler uygulanır. Emredici hüküm, aksine bir davranış veya işlem yapılması mümkün olmayan hukuk kuralıdır. Emredici nitelik taşıyan hukuk kuralları değiştirilemez ve yok sayılamaz.
2) **Sözleşme Hükümleri:** Ticari işlerle ilglili uyuşmazlıklara, ikinci sırada, tarafların emredici hükümlere aykırı olmamak kaydıyla yaptıkları düzenlemeler uygulanır.
3) **Tamamlayıcı veya Yorumlayıcı Ticari Hükümler:** Ticari işlerle ilgili uyuşmazlıklara, üçüncü sırada, tamamlayıcı veya yorumlayıcı nitelikte olan ticari hükümler uygulanır. Tamamlayıcı hukuk kuralı, bir hukuki ilişkide bir hususla ilgili hüküm bulunmaması halinde uygulama alanı bulan ve sözleşmedeki boşluğu tamamlayan hukuk kuralıdır. Örneğin, faiz oranının taraflarca kararlaştırılmaması halinde yasal faiz oranının uygulanmasını öngören hüküm (3095 sayılı K. m. 1), tamamlayıcı bir hükümdür. Yorumlayıcı hukuk kuralı ise, bir hukuki ilişkide tarafların farklı şekillerde anlaşılmaya müsait olan irade beyanlarını açıklamaya yarayan hukuk kuralıdır. Örneğin, poliçede vâde olarak ayın başı, ortası veya sonu ifadelerinin kullanılması halinde bunlardan ayın birinci, onbeşinci ve sonuncu günlerinin anlaşılması gerektiğini düzenleyen hüküm (TTK m. 706/3), yorumlayıcı hükümdür.

   Özel kanunlarda yer alan ticarî hükümler, aynı konuya ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan hükümlerden önce uygulanır.

---

[27] Dolayısıyla, yetkili makam tarafından belirlenen sınırdan daha yüksek bir bedelle yapılan sözleşme, yetkili makam tarafından belirlenen bedel üzerinden yapılmış sayılır ve tarafların daha yüksek bedel ödenmesi söz konusu olmasaydı bu sözleşmeyi yapmayacağı yolundaki iddiaları dinlenmez.

[28] Bunun TTK'da yer alan tek istisnası, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerine ilişkin zamanaşımı süreleridir. Yolcunun ölümünden ve bedensel zararından ilgilisi lehine doğan bütün tazminat istemleri on yılda zamanaşımına uğrar (TTK m. 1270/1). Yolcu taşıma sözleşmesinden doğan, bagajın zıyaa veya hasara uğramasından doğan alacaklar dâhil olmak üzere, diğer bütün alacaklar, iki yılda zamanaşımına uğrar (m. 1270/2). Bu süreler, tazminat istemi doğduktan sonra, taşıyanın yazılı beyanı veya tarafların yazılı anlaşmasıyla uzatılabilir (m. 1270/4).

4) **Ticari Örf ve Adet:** Ticari işlerle ilgili uyuşmazlıklara, dördüncü sırada, ticari örf ve adet uygulanır. Örf ve adet, uzun zamandan beri uygulanan ve ilgili çevrelerde uyulmasının zorunlu olduğu yolunda yaygın bir inanışın yerleşmiş olduğu ve devlet tarafından yaptırım gücü tanınmış olan davranış kurallarıdır. Mahkeme, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde, ticari örf ve âdete göre karar verir (TTK m. 1/2).

   Bir konuda sözleşmede hüküm varsa, ticarî örf ve âdet uygulanamaz. Buna karşılık, sözleşmede hüküm yoksa, o konuyla ilgili bir ticari örf ve adetin bulunması halinde hakim bunu uygulamak zorundadır.

   Bir bölgeye veya bir ticaret dalına özgü ticari örf ve âdetler genel olanlara üstün tutulur. İlgililer aynı bölgede değillerse, kanunda veya sözleşmede aksi öngörülmedikçe, ifa yerindeki ticari örf ve âdet uygulanır (TTK m. 2/2).

Ticari örf ve âdet, tacirler hakkında onlar tarafından bilinmese bile uygulanır; fakat, tacir sıfatını haiz bulunmayanlar hakkında ise ancak onlar tarafından bilindiği veya bilinmesi gerektiği takdirde uygulanır (TTK m. 2/3).

   "Ticari örf ve adet" ile "ticari teamül" kavramları birbirinden farklıdır. Ticari teamül, kanunda aksine bir hüküm yoksa, ticari örf ve âdet olarak kabul edildiği belirlenmedikçe, mahkemenin yargısına esas olamaz (TTK m. 2/1). Fakat, kanunda ticarî teamülün hükme esas alınabileceği özel olarak belirtilmişse ticarî teamül hükme esas alınabilir. Örneğin, kanuna göre, acentenin ücreti sözleşmeyle düzenlenmemişse ticarî teamüle göre belirlenir (TTK m. 115); dolayısıyla, söz konusu ticari örf ve adet, sözleşmede bir düzenleme bulunmaması halinde hükme esas alınacaktır.

   Ticari teamüller, irade açıklamalarının yorumunda dikkate alınır (TTK m. 2/1). Dolayısıyla, ticari örf ve adet olarak kabul edilmeyen ticari teamülün tek işlevi irade açıklamalarının yorumudur.

5) **Genel Hükümler:** Mahkeme, hakkında ticari örf ve adet de bulunmayan ticari işlerde, genel hükümlere göre karar verir (TTK m. 1/2). Bu doğrultuda, mahkeme, öncelikle TMK'nın, TBK'nın ve diğer kanunların yukarıda belirttiğimiz hükümlerin kapsamına girmeyen diğer hükümlerine göre karar verir. Bu kanunlarda da uygulanabilir bir hüküm yoksa, mahkeme, genel örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir (TMK m. 1/2).

O halde, ticari hükümlerin uygulanma sırası şu şekildedir:

1) Emredici hükümler
2) Sözleşme hükümleri
3) Tamamlayıcı ve yorumlayıcı ticari hükümler
4) Ticari örf ve adet
5) Genel hükümler
   a) TMK, TBK ve diğer kanunların diğer hükümleri
   b) Genel örf ve adet
   c) Hakimin yarattığı hukuk

§4. TİCARİ YARGI

I. GENEL OLARAK

Bir işin ticari iş niteliğinde olması, o işle ilgili uyuşmazlığın ticari davaya konu olması ve dolayısıyla ticaret mahkemesinin görev alanına girmesi sonucunu kendiliğinden doğurmaz. Başka bir ifadeyle, ticari işlere ilişkin her uyuşmazlık ticari davaya vücut vermez. Örneğin, bir tarafı tüketici olan ticari işlere ilişkin uyuşmazlıklar tüketici mahkemesinin görev alanına girebilir. Bu sebeple, hangi uyuşmazlıkların ticari davaya vücut vereceğinin belirlenmesi gerekir.

II. TİCARİ DAVA ÇEŞİTLERİ

A. Mutlak Ticari Davalar

a) Genel Olarak: Mutlak ticari davalar, tarafların sıfatına ve işin ticarî işletmeyle ilgili olup olmadığına bakılmaksızın ticari sayılan davalardır. Bir davanın mutlak ticari dava olarak belirlenmesi noktasında uyuşmazlığın taraflarının tacir olup olmaması ve uyuşmazlığın ticarî işletmeyi ilgilendirip ilgilendirmemesi önemli değildir. Mutlak ticari davaların bazıları Türk Ticaret Kanunu'nda, bazıları ise özel kanunlarda belirtilmiştir.

Aşağıda her ne kadar ticari davalar özelinde açıklama yapılmış olsa da, aynı açıklamalar ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işleri bakımından da geçerlidir.

b) TTK'da Belirtilen Mutlak Ticari Davalar: Bir ticari işletmeyi ilgilendirip ilgilendirmediğine ve tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın, aşağıdaki hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır (m. 4):

- **TTK'da Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar:** Nasıl ki Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen işler mutlak ticari iş sayılıyorsa, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları da mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-a). Örneğin, iki memur arasında düzenlenen bonodan doğan davalar, acentelik sözleşmesinden doğan davalar, ücret karşılığında yapılan taşıma işlerinden doğan davalar mutlak ticari davadır. Zira, bono, acentelik sözleşmesi ve taşıma işleri TTK'da düzenlenmiştir.
- **TMK'nın, Rehin Karşılığında Ödünç Verme İşiyle Uğraşanlar Hakkındaki Maddelerinde Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar:** Türk Medeni Kanunu'nun, taşınır rehni karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar hakkındaki 962 ila 969. maddelerinde düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-b).
- **TBK'da Düzenlenen Bazı Hususlardan Doğan Davalar:** Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen şu hususlardan doğan hukuk davaları mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-c):
  - Malvarlığının veya işletmenin devralınması ile işletmelerin birleşmesi ve şekil değiştirmesi (TBK m. 202 ve 203),
  - Rekabet yasağı (TBK m. 444 ila 447),
  - Yayın sözleşmesi (TBK m. 487 ila 501),
  - Kredi mektubu ve kredi emri (TBK m. 515 ila 519),
  - Komisyon sözleşmesi (TBK m. 532 ila 545),
  - Ticari temsilciler, ticari vekiller ve diğer tacir yardımcıları (TBK m. 547 ila 554).
- **Fikri Mülkiyet Hukukuna İlişkin Mevzuatta Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar**: Fikri mülkiyet hukukuna ilişkin mevzuatta (mesela Sınai Mülkiyet Kanunu'nda)

düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-d). Dolayısıyla, marka, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve coğrafî işarete ilişkin mevzuattan doğan hukuk davaları mutlak ticari davadır.

- **Borsa, Sergi, Panayır ve Pazarlar ile Antrepo ve Ticarete Özgü Diğer Yerlere İlişkin Özel Hükümlerde Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar:** Borsa, sergi, panayır ve pazarlar ile antrepo ve ticarete özgü diğer yerlere ilişkin özel hükümlerde düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-e).
- **Bankalara, Diğer Kredi Kuruluşlarına, Finansal Kurumlara ve Ödünç Para Verme İşlerine İlişkin Düzenlemelerde Öngörülen Hususlardan Doğan Davalar:** Bankalara, diğer kredi kuruluşlarına, finansal kurumlara ve ödünç para verme işlerine ilişkin düzenlemelerde öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları mutlak ticari dava sayılır (m. 4/1-f). Örneğin, Bankacılık Kanunu'nda, Merkez Bankası Kanunu'nda, Türkiye Vakıflar Bankası Anonim Ortaklığı Kanunu'nda ve 6361 sayılı Kanun'da[29] düzenlenen hususlardan doğan davalar mutlak ticari dava sayılır.

b) Diğer Kanunlarda Belirtilen Mutlak Ticari Davalar: TTK dışındaki diğer kanunlarda da bazı davaların mutlak ticari dava olduğu belirtilmiş olabilir. Buna şunlar örnek verilebilir:

- **İflas İle İlgili Davalar:** İflas hukukunda kural olarak asliye ticaret mahkemesi görevlidir: İflas, iflasın kaldırılması, iflasın kapatılması, konkordato ve yeniden yapılandırmadan kaynaklanan iş ve davalara asliye ticaret mahkemesi bakar (5235 s. K. m. 5/3).
- **Kooperatifler Kanunu'nda Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar:** Kooperatifler Kanunu'nda düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları, tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın ticari dava sayılır (KoopK m. 99).

B. Havale, Saklama ve Fikir-Sanat Eserlerine İlişkin Haklardan Doğan ve Bir Ticari İşletmeyi İlgilendiren Davalar

Havale, saklama (vedia) ve fikir-sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan davaların ticari dava sayılabilmesi için, taraflardan en az birinin ticarî işletmesini ilgilendirmesi gerekir. Herhangi bir ticari işletmeyi ilgilendirmeyen havale, vedia ve fikir-sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan davalar ticari dava sayılmaz (TTK m. 4/1). Örneğin, bir yayınevinin bir akademisyene ait bir eseri izinsiz olarak basmasından doğan dava, ticari dava sayılır; zira fikir ve sanat eserlerine ilişkin bir haktan doğan ve bir tarafın ticari işletmesini ilgilendiren bir uyuşmazlık söz konusudur.

Havale, saklama ve fikir-sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan davaların ticari dava sayılabilmesi için her iki tarafın ticari işletmesini ilgilendirmesi gerekmez.

C. Nispi Ticari Davalar

Her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri, ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır (TTK m. 4/1). Yukarıdaki durumlar kapsamında ticari dava sayılmayan bir davanın ticari sayılabilmesi için her iki tarafın tacir olması ve uyuşmazlığın her iki tarafın ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğması gerekir. Örneğin, bir gerçek kişi tacirin işletmesinde kullanmak üzere başka bir gerçek kişi tacirden satın aldığı malın

[29] 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu

ayıplı çıkması halinde söz konusu dava ticari davadır. Zira, her iki taraf da tacirdir ve dava her iki tarafın da ticari işletmesi ile ilgilidir.

Bu bağlamda, haksız fiilden doğan bir davanın ticari dava sayılabilmesi için, her iki tarafın da tacir olması ve haksız fiilin her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili olması gerekir. Örneğin, bir tüzel kişi tacire ait bir otomobilin bir öğrenciye çarpması, ticari davaya vücut vermez. (Fakat elbette TTK'da düzenlenen haksız fiillerden doğan hukuk davaları, ticari dava sayılır.)

Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan bir sözleşmenin, diğer taraf için de ticari iş sayılması (m. 19/2), bu sözleşmeden doğan davaların ticari dava sayılmasını gerektirmez. Başka bir ifadeyle, ticari işlerin belirlenmesinde uygulanan yayma kriteri, ticari davaların belirlenmesinde uygulanmaz. Dolayısıyla, taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan bir sözleşmeden doğan davaların ticari sayılması için de (başka bir sebeple ticari dava sayılmıyorsa) her iki tarafın tacir olması ve uyuşmazlığın her iki tarafın ticari işletmesini ilgilendirmesi gerekir.

III. TİCARİ DAVALARDA USUL

A. Ticari Davaların Görüleceği Mahkemeler

Aksine hüküm bulunmadıkça, dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir (TTK m. 5/1). Asliye ticaret mahkemesi, özel kanunlarda açıkça belirtilen dava ve çekişmesiz yargı işlerine bakmakla da görevlidir (m. 5/2). Ayrı bir ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerlerdeki ticari davalar, o yerdeki asliye hukuk mahkemesinde (ticaret mahkemesi sıfatıyla) görülür.

Bir yerde ticaret davalarına bakan birden çok asliye ticaret mahkemesi varsa, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde Hâkimler ve Savcılar Kurulunca, asliye ticaret mahkemelerinden biri veya birkaçı münhasıran bu kanundan ve diğer kanunlardan doğan deniz ticaretine ve deniz sigortalarına ilişkin hukuk davalarına bakmakla görevlendirilebilir (m. 5/2).

Sınai Mülkiyet Kanunu ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda öngörülen dava ve işlerde görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesidir. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere asliye ticaret mahkemesince değil; asliye hukuk mahkemesince bakılır (SMK m. 156/1; FSEK m. 76/1). Dolayısıyla, her ticari davanın asliye ticaret mahkemesinin görev alanına girdiği söylenemez.

Asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi ve diğer hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olup, bu durumda göreve ilişkin usul hükümleri uygulanır (m. 5/3). Dolayısıyla, ticari nitelikte olmayan bir dava asliye ticaret mahkemesinde açılırsa veya ticaret mahkemesi bulunan yargı çevresindeki bir ticari dava asliye hukuk mahkemesinde açılırsa, mahkeme, dava şartı noksanlığı sebebiyle davanın usulden reddine karar verir (HMK m. 115/2).

Fakat, asliye ticaret mahkemesi bulunmayan yargı çevresindeki bir ticari davada görev kuralına dayanılmamış olması, görevsizlik kararı verilmesini gerektirmez; asliye hukuk mahkemesi, davaya devam eder (TTK m. 5/4). Dolayısıyla, ticari davalarda, davacının görev kuralına dayanmamış olması, örneğin dava dilekçesinde "ticari davalara bakmakla görevli asliye hukuk mahkemesi" ibaresinin yer almaması, davanın görevsizlik nedeniyle reddi sebebi sayılmaz.

B. Dava Şartı Olarak Arabuluculuk

Ticari davalardan, konusu bir miktar para olan **alacak**, **tazminat**, **itirazın iptali**, **menfi tespit** ve **istirdat** davalarında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır (TTK m. 5A/1)[30]. Arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren **6 hafta** içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla **2 hafta** uzatılabilir (m. 5A/2). Arabulucuya başvurulmadan açılan dava, dava şartı noksanlığı sebebiyle usulden reddedilir (HMK m. 115/2).

Ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerinde arabulucuya başvurma zorunluluğu yoktur.

C. Yargılama Usulü ve Deliller

Ticari davalarda kural olarak yazılı yargılama usulü uygulanır. Fakat, miktar veya değeri **1 milyon**[31] Türk lirasını geçmeyen ticari davalarda basit yargılama usulü uygulanır (m. 4/2). Ayrıca, kanunda özel olarak belirtilen bazı ticari davalarda da basit yargılama usulü uygulanır[32].

Ticari davalarda da deliller ile bunların sunulması Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir (TTK m. 4/2).

D. Asliye Ticaret Mahkemesinin Yapısı

Asliye ticaret mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur. Konusu parayla ölçülebilen uyuşmazlıklarda dava değeri **1 milyon**[30] TL'nin üzerinde olan dava ve işler ile dava değerine bakılmaksızın aşağıdaki davalara ilişkin tüm yargılama safhaları, 1 başkan ve 2 üye ile toplanacak heyetçe yürütülür ve sonuçlandırılır (5235 s. K. m. 5/3)[33]:

- İflas, iflasın kaldırılması, iflasın kapatılması, konkordato ve yeniden yapılandırmadan kaynaklanan iş ve davalar,
- Türk Ticaret Kanunu'nda hâkimin kesin olarak karara bağlayacağı iş ve davalar,
- Şirketler ve kooperatifler hukukundan kaynaklanan genel kurul kararlarının iptali ve butlanına ilişkin davalar, yönetim organları ve denetim organları aleyhine açılacak sorumluluk davaları, organların azline ve geçici organ atanmasına ilişkin davalar, fesih, infisah ve tasfiyeye yönelik davalar.

---

30 28.03.2023 tarihinde yapılan kanun değişikliğinden önce, hükümde itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları yönünden açık bir düzenleme söz konusu olmadığı için uygulamada bu davalar yönünden arabuluculuğun dava şartı olup olmadığı yönünde bir belirsizlik konusuydu. Kanun koyucu, 28.03.2023 tarihinde yaptığı düzenleme ile, 01.09.2023 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, ticari davalardan konusu bir miktar para olan itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları yönünden de arabulucuğun dava şartı olduğunu açıkça belirterek bu belirsizliği ortadan kaldırmıştır.

31 Burada belirtilen parasal sınır, Hazine ve Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerleme oranında artırılması suretiyle uygulanır (TTK m. 4/2, HMK ek m. 1).

32 Örneğin, ticaret şirketlerinde, ortakların veya pay sahiplerinin şirketle veya birbirleriyle şirket ortaklığından veya pay sahipliğinden kaynaklanan davalarda veya şirketin yönetim kurulu üyeleri, yöneticileri, müdürleri, tasfiye memurları ya da denetçilerine karşı açılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır (m. 1521). Keza, Kooperatifler Kanunu'nda düzenlenen hususlardan doğan davalarda da basit yargılama usulü uygulanır (KoopK m. 99/2).

33 Bu iş ve davalarda mahkeme başkanı, belirli bazı tahkikat işlemlerini yapmak üzere üyelerden birini naip hâkim olarak görevlendirebilir. Heyet hâlinde bakılacak davalarla ilgili olmak üzere, dava açılmadan önce veya açıldıktan sonra talep edilen ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbirler de heyet tarafından incelenir ve karara bağlanır. Bu fıkrada belirtilen dava ve işler dışında kalan uyuşmazlıklar mahkeme hâkimlerinden biri tarafından görülür ve karara bağlanır. Başkan ve üye hâkimler arasında dağılıma ilişkin esaslar, işlerde denge sağlanacak biçimde mahkeme başkanı tarafından önceden tespit edilir (5235 s. K. m. 5/3).

§5. TACİR SIFATI VE TACİR OLMANIN HÜKÜMLERİ

I. TACİR SIFATI

A. Gerçek Kişilerde

a) Tacir Olmanın Şartları: Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir (TTK m. 12/1). O halde, bir gerçek kişinin tacir sıfatını kazanabilmesi için şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir:

- **Bir Ticari İşletmenin Mevcut Olması:** Bir gerçek kişinin tacir sıfatından söz edilebilmesi için ilk olarak, bir ticari işletmenin mevcut olması gerekir. Örneğin, devamlı bir şekilde faaliyet göstermeyen bir işletme ticari işletme niteliğinde olmadığı için, bu işletmeyi işleten kişi de tacir değildir.

  Ticari işletmenin ticaret siciline tescil edilmiş olması, tacir sıfatının kazanılması için şart değildir. Başka bir ifadeyle, ticaret siciline kayıt tacir sıfatının zorunlu bir unsuru değil, sadece neticesidir[34]. Dolayısıyla, gerçek kişiler bakımından tacir sıfatının kazanılmasında ticaret siciline tescil kurucu etkiye değil, bildirici etkiye sahiptir. Ayrıca, tacir sıfatının kazanılması için belirli bir makamın izni veya onayı da gerekmez.

  Kanun koyucu, tacir sıfatının kazanılmasında bir ticari işletmenin mevcut olması şartına bir istisna getirmiştir: Bir ticari işletme açmış gibi, ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukuken var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olur (m. 12/3). Ticari işletme açmış gibi işlemlerde bulunan kimse; iyiniyetli olmayan kişilere karşı tacir gibi sorumlu değildir.

Bir ticari işletme açmış gibi işlemlerde bulunan kimse, tacir gibi sorumlu olur; fakat tacir sayılmaz. Dolayısıyla, bu kişi, tacirlere özgü külfetlere katlanır, fakat tacirlere tanınan haklardan yararlanamaz. Örneğin, bu kişi, tacir gibi sorumlu tutulması sebebiyle iflasa tabidir; fakat tacirlere tanınan ücret ve faiz isteme hakkına sahip değildir.

- **Ticari İşletmenin İşletiliyor Olması:** Bir gerçek kişinin tacir sıfatından söz edilebilmesi için bir ticari işletmenin mevcut olması yeterli değildir; bu ticari işletmenin işletiliyor olması da gerekir. İşletilmekten kastedilen, ticari işletmenin kurulup açılması ve üçüncü kişilerle fiilen işlem yapmaya başlamasıdır. Bu sebeple, ticari işletmeyi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren işlemlere başlamamış bir ticari işletmede gerçek kişilerin tacir sıfatından söz edilemez.

  Kanun koyucu, ticari işletmenin fiilen işletiliyor olması şartına da bir istisna getirmiştir: Bir ticari işletmeyi kurup açtığını, sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline tescil ettirerek durumu ilan etmiş olan kimse, fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır (m. 12/2). Tacir sıfatının kazanılması bakımından, tescil ve ilanın önem arz ettiği tek durum budur.

Ticari işletme açtığını halka bildirmiş veya işletmeyi ticaret siciline tescil ettirerek ilan etmiş olan kimse, tacir sayılması hasebiyle tacirlere özgü külfetlere katlanacağı gibi, tacirlere tanınan haklardan da yararlanır.

[34] Yargıtay 11. HD, E. 1990/6902, K. 1990/6670; Yargıtay 11. HD, E. 1990/4956, K. 1990/5148

- **Ticari İşletmenin Kısmen de Olsa Kendi Adına İşletilmesi:** Bir gerçek kişinin tacir sıfatını haiz olabilmesi için ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işletmesi gerekir[35]. "Kısmen de olsa" ifadesi sayesinde, bir adi şirketi ticari işletme şeklinde işleten ortaklardan her biri tacir sıfatını haiz olur[36].

Bir kişinin tacir sıfatını kazanabilmesi için ticari işletmenin maliki olması veya ticari işletmeyi kendi hesabına işletmesi şart değildir.

Gerçek kişiler, bu şartların mevcut olması halinde başka herhangi bir şart gerekli olmaksızın tacir sıfatını kazanırlar. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, gerçek kişinin tacir sıfatını kazanabilmesi için herhangi bir tescil, izin veya onay şartı yoktur[37].

b) Küçük ve Kısıtlıların Durumu: Küçük ve kısıtlılara ait ticari işletmeyi bunların adına işleten yasal temsilci, tacir sayılmaz; tacir sıfatı, temsil edilene (yani küçük veya kısıtlının kendisine) aittir. Ancak, yasal temsilci ceza hükümlerinin uygulanması yönünden tacir gibi sorumlu olur (TTK m. 13). Zira, Anayasa'ya göre, ceza sorumluluğu şahsidir (AY m. 38/7). Dolayısıyla, her ne kadar tacir sıfatı küçük ve kısıtlının bizzat kendisine ait olsa da, yasal temsilcinin küçük ve kısıtlıların adına yaptığı işlemlerden doğan cezai sorumluluk yasal temsilciye aittir. Örneğin, iflasa tabi olan kişi yasal temsilci değil, küçük veya kısıtlının bizzat kendisidir; fakat taksiratlı veya hileli iflastan doğan cezai sorumluluk yasal temsilciye aittir.

c) Ticaret Yapmaktan Men Edilenlerin Durumu: Kişisel durumları ya da yaptığı işlerin niteliği nedeniyle yahut meslek ve görevleri dolayısıyla, kanundan veya bir yargı kararından doğan bir yasağa aykırı bir şekilde ya da başka bir kişinin veya resmî bir makamın iznine gerek olmasına rağmen izin veya onay almadan bir ticari işletmeyi işleten kişi de tacir sayılır (TTK m. 14/1). Örneğin, ticari faaliyette bulunmaları yasak olan devlet memurları[38], bu yasağa rağmen bir ticari işletme işletirlerse, tacir sayılırlar. Keza, eczane açıp işletebilmeleri için ruhsat almaları gereken eczacılar[39] da, ruhsat almamalarına rağmen bir eczane açıp işletirlerse, tacir sayılırlar.

Bu kişilerin yasağa veya izin şartına uymamaları ticaret hukukunun değil, idare hukukunun konusudur. Dolayısıyla, bu kişilerin yasağa veya izin şartına uymamaları, sadece ilgili mevzuatları gereğince haklarında hukuki, cezai ve disipline ilişkin yaptırımların uygulanmasına yol açar.

B. Tüzel Kişilerde

a) Genel Olarak: Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar (TTK m. 16/1).

---

35 Bir ticarî işletmenin ürün kirası sözleşmesine konu oluşturduğu hallerde tacir sıfatı malike değil, kiracıya aittir. Çünkü, işletme malik adına değil, kiracı adına yapılmaktadır.

36 Yargıtay 11. HD, E. 1990/6902, K. 1990/6670, T. 19.10.1990.

37 Bir kimsenin Vergi Usul Kanunu'na göre esnaf sayılması, TTK yönünden de esnaf kabul edilmesini gerektirmez. Ticaret siciline ya da odaya kayıtlı olmamak da tacir olmamanın kesin bir kanıtı olmadığı gibi, vergi mükellefi olup olmamak da tacir ve esnaf ayrımında kesin bir ölçüt olarak kabul edilemez; bkz. Yargıtay 8. HD, E: 2017/13537, K:2017/11103, T: 20.09.2017

38 Memurlar Türk Ticaret Kanununa göre tacir veya esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz, ticaret ve sanayi müesseselerinde görev alamaz, ticari mümessil veya ticari vekil veya kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olamazlar (DMK m. 28/1).

39 Serbest eczaneler, eczacılık yapma hakkını haiz bir eczacının sahip ve yönetmelikte belirlenen belgelerle il sağlık müdürlüğünce düzenlenmiş ve valilikçe onaylanmış bir ruhsatname ile açılır (6197 s. K. m. 5/1).

Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar (m. 16/1). Tacir sıfatı, bunlar tarafından işletilen işletmeye aittir.

b) Ticaret Şirketleri: Tüm ticaret şirketleri tacir sayılır (m. 16/1). Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir (m. 124/1). Dolayısıyla, ticaret şirketi sayılmasından ötürü kooperatifler de tacir sayılır (m. 124/1). Ticaret şirketleri tüzel kişiliği haizdir (m. 125/1); usulüne uygun olarak düzenlenmiş şirket sözleşmesinin ticaret siciline tescil edilmesiyle tüzel kişilik kazanır (m. 232, 317, 355/1, 588/1; KoopK m. 7). Tüzel kişiliğini kazanan bir ticaret şirketi, tacir sıfatını da kazanır.

Ticaret şirketlerinin tüzel kişiliği bulunmasından ötürü, tacir sıfatı şirketin ortaklarına, yöneticilerine ve temsilcilerine değil, bizzat şirkete aittir. Kolektif ve komandit şirket ortaklarının bazı durumlarda iflasının istenebilmesi[40], onlara tacir sıfatı kazandırmaz.

c) Ticari İşletme İşleten Dernek ve Vakıflar: Dernek ve vakıfların ticari işletme işletmek amacıyla kurulması mümkün değildir. Fakat bu durum, dernek ve vakıfların amacına ulaşmak için ticari işletme işletmesine engel değildir. Başka bir ifadeyle, ticari işletme işletmek dernek ve vakıflarda bir amaç olamaz, fakat amaca ulaşmak için bir araç olabilir. Amacına varmak için ticari bir işletme işleten dernek ve vakıflar tacir sayılır (m. 16/1).

Fakat, kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar ise, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar (m. 16/1). Tacir sıfatı, bunlar tarafından işletilen işletmeye aittir. Örneğin, Afyonkarahisar Maden Suyu İşletmesini ve Kızılay işleten Kızılay, kamu yararına çalışan bir dernek olduğu için tacir değildir; tacir sıfatı Afyonkarahisar Maden Suyu İşletmesine aittir.

d) Devlet ve Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Teşekkül ve Müesseseler: Kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılır (TTK m. 16/1). Örneğin, KİT'ler, OYAK, TÜBİTAK, üniversitelerin basımevleri, belediyelerin halk ekmek fabrikaları ve tanzim satış mağazaları tacir sayılır.

Fakat, Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar (m. 16/1). Dikkat edileceği üzere, tacir sıfatı bunlara değil, bunlar tarafından kurulan kurum ve kuruluşlara aittir. Örneğin, Sıcak Çermik Kaplıca Otellerini işleten Sivas Belediyesi tacir değildir; tacir sıfatı bu işletmenin kendisine aittir.

C. Adi Şirkette

Ticaret şirketleri, yukarıda sayılanlarla sınırlıdır. Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen adi şirket, bir ticaret şirketi değildir. Ticaret şirketlerinin aksine, adi şirketin tüzel kişiliği yoktur. Ticari

[40] TTK m. 238/2, 240/1, 317.

işletme işleten adi şirketlerde tacir sıfatı şirkete değil, ortakların her birine aittir[41]. Dolayısıyla, adi şirketin borçları sebebiyle şirketin değil, ortaklarının iflası istenebilir.

D. Donatma İştirakinde

Birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, menfaat sağlamak amacıyla aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, hepsi adına ve hesabına suda kullanmaları hâlinde donatma iştirakinden söz edilir (TTK m. 1064/1). Donatma iştirakinin tüzel kişiliği yoktur[42]. Fakat, tacirlere ilişkin hükümler donatma iştirakine de aynen uygulanır (m. 17). Örneğin, donatma iştirakinin iflası istenebilir.

Donatma iştirakinin ortakları (donatanlar) ise tacir sıfatını haiz değildir. Tacirlere ilişkin hükümler donatanlara değil, donatma iştirakine uygulanır. Dolayısıyla, -örneğin- donatma iştirakinin borçlarından dolayı donatanların değil, donatma iştirakinin iflası istenebilir.

E. Hakim Teşebbüste

Kanunda, bir ticaret şirketinin başka bir ticaret şirketi üzerinde çeşitli şekillerde hakimiyet kurabileceği hüküm altına alınmıştır (TTK m. 195). Hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur (m. 195/4). Şirketler topluluğunun hâkimi, ticari şirket niteliğinde olmayan bir teşebbüs de olabilir. Yani, şirketler topluluğunun tepesinde, sermaye şirketi olmayan bir şirket, bir işletme veya bir gerçek kişi de bulunabilir. Buna "hakim teşebbüs" denir. Kanuna göre, tüzel kişiliği bulunsun veya bulunmasın, hâkim teşebbüs de tacir sayılır (m. 195/5).

II. TACİR SIFATININ SONA ERMESİ

A. Gerçek Kişilerde

Gerçek kişilerin tacir sıfatı, ticaretin terk edilmesiyle sona erer. Ticaret siciline kayıtlı bir tacir, ticareti terk ettiğini 15 gün içinde ticaret siciline bildirerek tescilin silinmesini talep etmelidir (İİK m. 44/1; TTK m. 31/2). Aksi takdirde, ticaretin terk edildiği ve dolayısıyla tacir sıfatının sona erdiği, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (TTK m. 36/4).

B. Tüzel Kişilerde

Tüzel kişilerin tacir sıfatı ise, kural olarak, tüzel kişiliğin son bulmasıyla sona erer. Tüzel kişilik, sona erme nedeninin gerçekleşmesinden sonra başlayan tasfiye işlemlerinin tamamlanarak tüzel kişi tacire ait kaydın ticaret sicilinden terkini ve durumun ilanı ile son bulur. Tasfiye süresince tüzel kişilik ve dolayısıyla tacir sıfatı tasfiye amacı ile sınırlı olarak devam eder (TTK m. 269, 303, 545). Bu hükümler, kıyas yoluyla diğer tüzel kişiler hakkında da uygulanır.

III. TACİR OLMANIN HÜKÜMLERİ

A. İflasa Tabi Olma

a) Genel Olarak: Tacir, her türlü borcu için iflasa tabidir (TTK m. 18/1). Dolayısıyla, bir tacir sadece ticari borçları için değil, ticari olmayan borçları için de iflasa tabidir. Sadece tacirler

---

41 Yargıtay 11. HD, E. 1990/6902, K. 1990/6670, T. 19.10.1990.

42 Tek başına bir geminin maliki veya işletme hakkına sahip olan ticaret şirketleri veya diğer tüzel kişiler hakkında donatma iştirakine ilişkin hükümler uygulanmaz (TTK m. 167/2).

değil; tacir sayılanlar, tacirler hakındaki hükümlere tabi olanlar ile özel kanunlarına göre tacir olmadıkları halde iflasa tabi bulundukları bildirilen kişiler de iflasa tabidir (İİK m. 43/1).

b) Tacir Olmadıkları Halde İflasa Tabi Tutulanlar: Tacir sayılmasa bile tacir gibi sorumlu tutulan, dolayısıyla iflasa tabi tutulanlar şu şekilde sıralanabilir:

- **Donatma İştiraki:** Donatma iştirakinin tüzel kişiliği yoktur. Fakat, tacirlere ilişkin hükümler donatma iştirakine de aynen uygulanır (m. 17). Bu sebeple, donatma iştiraki iflasa tabidir. donatma iştirakinin borçlarından dolayı donatanların değil, donatma iştirakinin iflası istenebilir.
- **Ticari İşletme Açmış Gibi İşlem Yapan Kişiler:** Bir ticari işletme açmış gibi, ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukuken var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olması sebebiyle iflasa tabidir (TTK m. 12/3).
- **Ticareti Terk Eden Kişiler:** Ticareti terk ettiği Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde ve yerleşim yerinden yayın yapan bir gazetede ilan edilen kişi, ilan tarihinden itibaren **1 yıl** boyunca iflasa tabidir (İİK m. 44).
- **Kollektif ve Adi Komandit Şirket Ortakları:** Kollektif şirket bir ticaret şirketidir. Dolayısıyla şirketin borçlarından dolayı iflasa tabi olan kural olarak şirketin kendisidir. Şirketin iflası, ortakların iflasını gerektirmez. Fakat bazı durumlarda şirket ortakları da şirketin borçlarından ötürü iflasa tabidir: Şirketin ödenmeyen borçları sebebiyle şirkete gönderilen icra emrine rağmen borç ödenmediği takdirde, alacaklı, şirketle birlikte ortakların veya bazılarının da doğrudan iflasını isteyebilir (TTK m. 238/2). Bunun yanı sıra, şirket alacaklısı, alınan depo kararına rağmen para yatırılmadığı takdirde, depo kararının ortaklara veya içlerinden bazılarına da tebliğini ve gereğini yerine getirmedikleri takdirde şirketle birlikte iflaslarına karar verilmesini mahkemeden isteyebilir (m. 240/1).
- **Miras Ortaklığı (Tereke):** Miras ortaklığı, birden çok mirasçının bulunması hâlinde, mirasın geçmesiyle birlikte paylaşmaya kadar, mirasçılar arasında terekedeki bütün hak ve borçları kapsayan ortaklıktır (TMK m. 640/1). İflasa tabi kişinin, aleyhine iflas yoluyla takip yapıldıktan sonra takip devam ederken ölmesi halinde, alacaklı, dilerse iflas takibini miras ortaklığına (terekeye) karşı devam ettirebilir (İİK m. 53/2)[43]. Böylece, tüzel kişiliği ve dolayısıyla tacir sıfatı bulunmayan miras ortaklığı bazı durumlarda iflasa tabi olur.
- **Banka Yöneticileri ve Denetçileri:** Bankacılık Kanunu'na göre, bir bankanın yöneticilerinin ve denetçilerinin kanuna aykırı karar ve işlemleriyle bankacılık faaliyet iznini kaldırılmasına ya da Fona devredilmeye neden olduklarının tespiti hâlinde, bankaya verdikleri zararlarla sınırlı olarak bunların şahsi sorumlulukları yoluna gidilerek, Fon Kurulu kararına istinaden ve Fonun talebi üzerine doğrudan şahsen iflaslarına mahkemece karar verilebilir. Bu kişiler hakkında Bankacılık Kanunu'ndaki özel iflas hükümleri uygulanır (BanK m. 110).

Bankalar bakımından iflası istenebilecek kişiler yöneticiler ve denetçilerdir. Banka hissedarlarının iflası istenemez.

[43] Fakat bunun için terekenin henüz taksim edilmemiş veya resmi tasfiyeye tabi tutulmamış olması ya da mirasçılar arasında aile ortaklığı kurulmamış olması gerekir (İİK m. 53/2)

- **Sermaye Piyasası Kurulu Ortakları ve Yöneticileri:** Sermaye Piyasası Kurulu, sermaye piyasası kurumlarının iflası veya tedricî tasfiyeye girmesi durumlarında, sorumlulukları tespit edilmiş bulunmak kaydıyla; **%10'undan** fazla paya sahip ortaklarının, görevden ayrılmış olan veya görevde bulunan, yönetim kurulu üyelerinin ve imzaya yetkili yöneticilerinin, portföy yönetim şirketi yöneticilerinin ve konut finansmanı fonları ile varlık finansmanı fonlarının fon kurulu üyelerinin şahsen iflaslarını istemeye yetkilidir (SerPK m. 98).

Kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar tacir sayılmazlar (m. 16/1). Dolayısıyla, bunların iflası istenemez. Tacir sıfatı, bunlar tarafından işletilen ticari işletmelere aittir. Fakat, bunlar tarafından işletilen ticari işletmelerin iflası istenemez; bunlar hakkında ancak icra takibi yapılabilir.

B. Ticaret Ünvanı Seçme, Kullanma ve Tescil Ettirme

Her tacir, kanuna uygun bir ticaret ünvanı seçmek, ticari işletmesine ilişkin işlemleri seçtiği ticaret ünvanıyla yapmak ve işletmesiyle ilgili senetlerle diğer belgeleri bu ünvan altında imzalamak zorundadır (TTK m. 18/1, 39/1). Ayrıca tacir, ticari işletmenin açıldığı günden itibaren **15 gün** içinde, seçtiği ticaret ünvanını, işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür (m. 40/1).

C. İşletme Adı Kullanma

Ticaret ünvanı ile işletme adı, birbirinden farklı kavramlardır. Ticaret ünvanı, taciri tanıtmaya ve onu diğer tacirlerden ayırmaya yarayan isimdir. İşletme adı ise, işletme sahibi ile ilgili olmaksızın doğrudan doğruya işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırt etmek için kullanılan isimdir. Görüldüğü üzere, ticaret ünvanı bizzat taciri hedef alırken; işletme adı taciri değil, işletmeyi hedef alır. Öte yandan, ticaret ünvanı sadece tacirler tarafından kullanılırken, işletme adı tacirler de dahil diğer tüm işletme sahipleri tarafından kullanılabilir. Örneğin, esnaflar, ticaret ünvanı kullanamaz; fakat işletme adı kullanabilir.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, tacirlerin ticaret ünvanı kullanmaları ve bunu ticaret siciline tescil ettirmeleri zorunludur (TTK m. 18/1). Tacirlerin ticari işletmeleri için bir işletme adı kullanmaları ise zorunlu değildir. Başka bir ifadeyle, işletme adı kullanmak, tacirler için bir yükümlülük değil, bir haktır. Fakat, tacir, zorunlu olmamasına rağmen işletmesi için bir işletme adı kullanıyorsa, bunu ticaret siciline tescil ettirmek zorundadır (m. 53).

D. Ticaret Siciline ve İlgili Odaya Kaydolma

a) Ticaret Siciline Kaydolma: Her tacir, ticari işletmenin açıldığı günden itibaren **15 gün** içinde, ticari işletmesini ve seçtiği ticaret ünvanını, işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmek zorundadır (m. 18/1, 40/1)[44]. Tacir, ticari işletmesinin şubelerini de bulundukları yerin ticaret siciline tescil ve ilan ettirmek zorundadır (m. 40/3, 40/4).

b) İlgili Odaya Kaydolma: Oda kavramı, ticaret ve sanayi odası, ticaret odası, sanayi odası ve deniz ticaret odasını ifade eder (5174 s. K. m. 3/b). Ticaret siciline kayıtlı tacirler, sanayici ve

[44] Gerçek kişi tacir, faaliyet konuları birbirinden farklı olan birden çok ticari işletmesinin bulunması halinde, her işletmeyi ayrı ayrı tescil ettirmelidir (TSY m. 44/3).

deniz taciri sıfatını haiz tüm gerçek ve tüzel kişiler ile bunların şubeleri ve fabrikaları, bulundukları yerdeki odaya **1 ay** içinde kaydolmak zorundadır (m. 9/1). Kayıt zorunluluğunu 1 ay içinde yerine getirmeyenler, odalar tarafından re'sen kaydedilir ve durum kendilerine tebliğ edilir (m. 9/8). Ayrıca, odalara kayıt zorunluluğu bulunanlar, durumlarında meydana gelen tescili gereken her türlü değişikliği, 1 ay içinde, kayıtlı oldukları odalara bildirmek zorundadır (m. 10).

E. Ticari Defter Tutma ve Saklama

Her tacir, gerekli ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorundadır (TTK m. 18/1, 64/1). Ayrıca her tacir, ticari defterlerini ve işletmesiyle ilgili olarak gönderilmiş bulunan her türlü belgenin bir kopyasını saklamakla yükümlüdür (m. 64/2, 82/1). Ticari defterin hiç veya usulüne uygun şekilde tutulmamış olması, sahibi aleyhine delil olur (HMK m. 222).

F. Basiretli İş İnsanı Gibi Hareket Etme

Her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş insanı gibi hareket etmesi gerekir (m. 18/2). Basiretli iş insanı gibi hareket etmek, aynı ticaret dalında faaliyet gösteren sağduyulu, öngörülü ve tedbirli bir tacirden beklenen özeni göstermektir. Tacir, tüm işlem ve fiillerini gerçekleştirirken, ticari hayatın gerektirdiği tüm tedbirleri aldıktan ve meydana gelebilecek değişmeleri öngörmeye çalıştıktan sonra yükümlülük altına girmelidir. Örneğin, taşıyıcı, taşımanın gerçekleştirileceği dönemdeki hava koşullarını göz önünde bulundurup, gerekli tedbirleri almalıdır. Aksi takdirde tacir, meydana gelen zararlardan sorumlu olur.

Tacir, basiretli iş insanı gibi hareket etme yükümlülüğünün bir sonucu olarak, düşüncesizliğinden veya deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle zarara uğradığını iddia ederek aşırı yararlanma hükümlerine başvuramaz. Zira, basiretli iş insanı sayılan tacirin, işlemlerini gerçekleştirirken düşünceli ve deneyimli hareket etmesi gerekir. Fakat, tacirin, aşırı yararlanma hükümlerine zor durumda kalmasından yararlanıldığı gerekçesiyle başvurması mümkündür[45].

G. Ticari Örf ve Adete Tabi Olma

Yukarıda detaylıca ele aldığımız üzere, mahkeme, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde, ticari örf ve âdete göre karar verir (m. 1/2). Ticari örf ve âdet, tacir sıfatını haiz bulunmayanlar hakkında ancak onlar tarafından bilindiği veya bilinmesi gerektiği takdirde uygulanır (TTK m. 2/3); fakat tacirler hakkında onlar tarafından bilinmese bile uygulanır.

H. Ticari İş Karinesine Tabi Olma

Yukarıda detaylıca ele aldığımız üzere, bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır (TTK m. 19/1). Ticari iş karinesi olarak ifade edilen bu hüküm gereğince, tacirin her işlem ve fiili karine olarak ticari iştir. Tüzel kişi tacirlerin istisnasız her tür işi ticarî iş sayılır. Gerçek kişi tacirlerin işleri ise istisnai iki durumda adi iş olarak kabul edilir: 1) Gerçek kişi tacirin işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirmesi veya 2) işin ticari sayılmasına durumun elverişli olmaması durumunda borç adi sayılır (TTK m. 19/1).

---

[45] Zira, basiretli bir iş insanının sözleşmeyi akdettiği sırada önemli ölçüde sıkıntı içerisinde ve çaresiz bir durumda bulunması ve içinde bulunduğu bu halin sözleşmeyi mevcut şartları ile imzalamasına sebep olması pek tabii mümkündür. Bkz. Yargıtay HGK, E. 2004/19-346, K. 2004/374, T. 23.06.2004.

İ. Cezai Şartın, Faizin ve Simsarlık Ücretinin İndirilmesini İsteyememe

a) Cezai Şartın İndirilmesini İsteyememe: Taraflar, ceza koşulunun miktarını serbestçe belirleyebilirler (TBK m. 182/1). Hâkim, aşırı gördüğü ceza koşulunu kendiliğinden indirir (m. 182/3). Fakat, tacir sıfatını haiz borçlu, basiretli bir iş insanı gibi hareket etme yükümlülüğünün bir sonucu olarak, aşırı ceza kararlaştırılmış olduğu iddiasıyla sözleşme cezasının indirilmesini mahkemeden isteyemez (TTK m. 22)[46].

b) Temerrüt Faizinin İndirilmesini İsteyememe: Faiz veya irat borcunu ya da bağışladığı bir miktar parayı ödemekte temerrüde düşen borçlu, temerrüt faizini temerrüt tarihinden itibaren değil, kural olarak, icra takibine girişildiği veya dava açıldığı günden başlayarak ödemekle yükümlüdür (TBK m. 121/1). Tarafların, temerrüt faizinin takip veya dava tarihinden önceki bir tarihte başlayacağını kararlaştırmaları mümkündür. Bu yöndeki bir anlaşmanın borçlu aleyhine ağır sonuçlar meydana getirmesi halinde hakim, sözleşmeye kendiliğinden müdahale ederek durumu borçlu lehine düzeltir (TBK m. 122/2). Fakat, tacir sıfatını haiz borçlu, basiretli iş insanı gibi hareket etme yükümlülüğü sebebiyle, bu hükümden yararlanamaz (TTK m. 22[47]).

c) Simsarlık Ücretinin İndirilmesini İsteyememe: Simsarlık sözleşmesinde aşırı bir ücret kararlaştırılmışsa, borçlunun istemiyle, bu ücret hâkim tarafından hakkaniyete uygun olarak indirilebilir (TBK m. 525). Fakat, tacir sıfatını haiz borçlu, aşırı ücret kararlaştırılmış olduğu iddiasıyla ücretin indirilmesini mahkemeden isteyemez (TTK m. 22).

J. Fatura Verme ve Faturaya İtiraz

a) Fatura: Fatura, satılan mal veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı bedeli göstermek üzere malı satan veya işi yapan tacir tarafından müşteriye verilen ticari belgedir (VUK m. 229). Ticari işletmesi bağlamında bir mal satmış, üretmiş, bir iş görmüş veya bir menfaat sağlamış olan tacirden, diğer taraf, kendisine bir fatura verilmesini ve bedeli ödenmiş ise bunun da faturada gösterilmesini isteyebilir (TTK m. 21/1). Talep üzerine tacir, fatura düzenlemek ve bedeli ödenmiş ise bunu da faturada göstermek zorundadır. Talep yoksa, tacirin böyle bir yükümlülüğü de yoktur.

b) Faturaya İtiraz: Bir fatura alan kişi aldığı tarihten itibaren **8 gün** içinde, faturanın içeriği hakkında bir itirazda bulunmamışsa bu içeriği kabul etmiş sayılır (m. 21/2); böylece ispat yükü kendisine geçmiş olur. Süre, faturanın alındığı tarihi izleyen günde başlar. Gerek faturanın verilmesi gerekse faturaya itiraz herhangi bir şekil şartına tabi değildir[48].

Fatura, sözleşmenin yapılması ile ilgili değil; taraflar arasında yapılmış sözleşmenin ifa safhası ile ilgili bir belgedir. Öyle ki, taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi yoksa düzenlenen belge fatura olmayıp, olsa olsa icap mahiyetinde kabul edilebilecek bir belge olur ve elbette bu belgeye itiraz edilmemesi, bu belgenin içeriğinin kabul edileceği sonucunu doğurmaz.

Ayrıca, faturaya itiraz edilmemesi, taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu, malın teslim edildiği veya işin görüldüğü sonuçlarını doğurmaz. Yine, faturada yer almakla birlikte taraflar arasındaki sözleşmede düzenlenmemiş bir hususa ilişkin kayda itiraz edilmemesi, bunun

---

[46] Fakat, Yargıtay'a göre, cezai şart, borçlunun ekonomik yıkımına sebep olacak derecede ağır ve yüksek ise adap ve ahlaka aykırı sayılarak tamamen veya kısmen iptal edilmelidir; bkz. Yargıtay HGK, 20.03.1974, 1053/222; Yargıtay 19. HD, 2006/10269 E 2007/3205.

[47] Fakat temerrüt faizinin borçlunun ekonomik yıkımına sebep olacak derecede ağır ve yüksek bir şekilde belirlenmesi halinde hakimin gerekli müdahaleyi yaparak durumu borçlu lehine düzeltmesi gerektiği savunulabilir.

[48] Fakat ispat kolaylığı açısından itirazın yazılı yapılmasında yarar vardır.

kabul edildiği sonucunu doğurmaz. Bu bağlamda, faturadaki gecikme halinde vade farkı alınacağına ilişkin kayıtlar fatura içeriğine dahil değildir ve dolayısıyla, vade farkına ilişkin kayda itiraz edilmemesi, bunun kabul edildiği sonucunu doğurmaz[49].

Ayrıca, gönderilen faturaya 8 gün içinde itiraz olunmaması halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için, faturayı düzenleyen kişinin ticari işletmesi icabı mal satmış, imal etmiş ya da iş görmüş bir "tacir" olması gerekir[50]. Bunun doğal sonucu olarak da; esnafın gönderdiği faturaya itiraz olunmaması fatura içeriğini kabul etme sonucunu doğurmaz[51].

c) Teyit Mektubu: Teyit mektubu; telefonla, telgrafla, herhangi bir iletişim veya bilişim aracıyla veya diğer bir teknik araçla ya da sözlü olarak kurulan sözleşmelerle yapılan açıklamaların içeriğini doğrulamak amacıyla karşı taraftan alınan yazıdır (TTK m. 21/3). Teyit mektubunun faturadan ayıran temel özellik, sözleşmenin ifasına ilişkin değil, kurulmasına ilişkin olmasıdır.

Telefonla, telgrafla, herhangi bir iletişim veya bilişim aracıyla veya diğer bir teknik araçla ya da sözlü olarak kurulan sözleşmelerle yapılan açıklamaların içeriğini doğrulayan bir yazıyı (yani teyit mektubunu) alan kişi, bunu aldığı tarihten itibaren **8 gün** içinde itirazda bulunmamışsa, söz konusu teyit mektubunun yapılan sözleşmeye veya açıklamalara uygun olduğunu kabul etmiş sayılır (m. 21/3)[51].

K. Tacir Çeki Kullanma

Tacirlerin, ticari işletmelerine ilişkin işlemlerinde çek kullanacaklarsa "tacir çeki" kullanmaları zorunludur. Tacirlere verilecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılmalıdır (ÇekK m. 2/6).

L. Bazı İhbar ve İhtarları Belirli Şekillerde Yapma

Her iki tarafı da tacir olan bazı işlemlerin kanunda belirtilen şekillerden birine uygun olarak yapılması gerekir. Buna göre, tacirler arasında, 1) diğer tarafı temerrüde düşürmeye, 2) sözleşmeyi feshe, 3) sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar; a) noter aracılığıyla, b) taahhütlü mektupla, c) telgrafla veya d) güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılmalıdır (TTK m. 18/3). Bu hükmün uygulanabilmesi için söz konusu işlemlerin her iki tarafının da tacir olması gerekir.

ŞEKLE UYGUN YAPILMASI GEREKEN İŞLEMLER	UYULMASI GEREKEN ŞEKİLLER
• Diğer tarafı temerrüde düşürme • Sözleşmeyi fesih • Sözleşmeden dönme	• Noter • Taahhütlü mektup • Telgraf • Güvenli elektronik imza

Tacirler arasındaki ihtar ve ihbarlar bakımından genel kurallardan ayrılan bu özel düzenleme dar yorumlanmalıdır; dolayısıyla burada sayılmayan ihtar ve ihbarların, kanunda aksine açık bir düzenleme bulunmadıkça, burada belirtilen şekillere uygun olarak yapılması gerekmez.

Öğretide tartışmalı olmakla birlikte, kanunda öngörülen şekil şartı, geçerlilik şartı değil, ispat şartıdır. Dolayısıyla, söz konusu işlemler, başka şekillerde yapılsa dahi geçerlidir; fakat ispat edilmemiş sayılır, işlemi yapan ispat yükü altında kalmaya devam eder.

---

49 Yargıtay İBGK, E. 2001/1, K. 2003/1, T. 27.06.2003,

50 Faturaya itiraz edilmemesi halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılması için, faturayı alan kişinin de tacir sıfatına sahip olmasının gerekli olup olmadığı öğretide tartışmalıdır.

51 Faturada olduğu gibi, bu sonucun doğabilmesi için teyit mektubunu gönderen kişinin bir "tacir" olması gerekir.

Söz konusu şekiller arasında faks ve iadeli taahhütlü mektup sayılmamıştır.

M. Ücret ve Faiz İsteme

Tacir olan veya olmayan bir kişiye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, uygun bir ücret isteyebilir. Ayrıca, tacir, verdiği avanslar ve yaptığı giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır (TTK m. 20). Başka bir ifadeyle, bir tacirin, ticari işletmesiyle ilgili gördüğü iş veya hizmet karşılığında ücret isteyebilmesi için ve yine verdiği avans ve yaptığı giderler karşılığında faiz isteyebilmesi için, bunun sözleşmede kararlaştırılmış olması gerekmez. Ayrıca bunun için, karşı tarafta bir tacirin bulunması da gerekmez. Örneğin, bir memura ait eşyaları taşıma sözleşmesi kapsamında taşıyan taşıyıcı, taşıma sözleşmesinde kararlaştırılmış olmasa bile taşıma ücretini talep edebileceği gibi yakıt masrafları için faiz de talep edebilir.

Hükümde ifade edilen faiz, anapara faizidir. Gerek adi işlerde gerekse ticari işlerde temerrüt faizi istenebilmesi için sözleşmede hüküm bulunmasına gerek olmadığını zaten belirtmiştik.

N. Hapis Hakkının Kullanılmasında Kolaylıktan Yararlanma

Alacaklı, borçluya ait olup onun rızasıyla zilyet olduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması hâlinde, borç ödeninceye kadar hapsedebilir (TMK m. 950/1). O halde, hapis hakkının kullanılabilmesi için; 1) alacaklı, borçluya ait taşınıra veya kıymetli evraka onun rızasıyla zilyet olmalı, 2) borç muaccel olmalı ve 3) hapsedilecek mal veya kıymetli evrak ile alacak arasında bir bağlantı bulunmalıdır.

Fakat, zilyetlik ve alacak ticarî ilişkiden doğmuşsa, tacirler arasında bu bağlantı var sayılır (TMK m. 950/2). Dolayısıyla, tacirler arasındaki ticari ilişkiden doğan alacak sebebiyle hapis hakkının kullanılabilmesi için, alacağın, hapsedilecek mal veya kıymetli evraktan doğmuş olması gerekmez. Örneğin, bir tacire ait eşyaları taşıma sözleşmesi çerçevesinde taşıyan taşıyıcı, taşıma sözleşmesinden doğan alacağını alamaması sebebiyle, bu tacirin saklama sözleşmesi çerçevesinde kendisine emanet etmiş olduğu başka eşyalar üzerinde hapis hakkı kullanabilir.

Hapis hakkını kullanmada kolaylıktan yararlanılabilmesi için, her iki tarafın da tacir olması ve zilyetlik ile alacağın bir ticari ilişkiden doğmuş olması şarttır.

O. Tacirler Arasındaki Satış ve Mal Değişiminde Özel Hükümlere Tabi Olma

Kanundaki özel hükümler saklı kalmak şartıyla, tacirler arasındaki satış ve mal değişimlerinde de Türk Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmesi ile mal değişim sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanır (TTK m. 23/1). Kanunda kısmi ifa, alıcının temerrüdü ve ayıplı mal teslimi hususlarında tacirler arasındaki satış ve mal değişimlerine ilişkin özel hükümler düzenlenmiştir:

- **Kısmi İfa:** Borçlunun satış sözleşmesini kısmi olarak ifa etmesi ve kalan kısmında temerrüde düşmesi durumunda alacaklının haklarını borcun tamamı için mi yoksa sadece kalan kısım için mi kullanabileceği, Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiş olmasına karşın, tacirler arasındaki satış sözleşmelerine ilişkin olarak Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir: Sözleşmenin niteliğine, tarafların amacına ve malın cinsine göre, satış sözleşmesinin kısım kısım yerine getirilmesi mümkün ise veya

bu şartların bulunmamasına rağmen alıcı, çekince ileri sürmeksizin kısmi teslimi kabul etmişse; sözleşmenin bir kısmının yerine getirilmemesi durumunda alıcı haklarını sadece teslim edilmemiş olan kısım hakkında kullanabilir. Ancak, o kısmın teslim edilmemesi dolayısıyla sözleşmeden beklenen yararın elde edilmesi veya izlenen amaca ulaşılması imkânı ortadan kalkıyor veya zayıflıyorsa ya da durumdan ve şartlardan, sözleşmenin kalan kısmının tam veya gereği gibi yerine getirilemeyeceği anlaşılıyorsa alıcı sözleşmeyi feshedebilir (m. 23/1-a).

- **Alıcının Temerrüdü:** Kural olarak, satış sözleşmesinde alıcının temerrüdü halinde, sözleşmenin konusu olan şeyin niteliği veya işin özelliği tevdi edilmesine uygun düşmez veya teslim edilecek şey bozulabilir ya da bakımı, korunması veya tevdi edilmesi önemli bir gideri gerektirir ise, borçlu (satıcı), alıcıya önceden ihtarda bulunması koşuluyla, hâkimin izniyle onu açık artırma yoluyla sattırıp bedelini tevdi edebilir (TBK m. 108/1). Fakat tacirler arasında yapılan satış sözleşmelerinde alıcının temerrüde düşmesi halinde, satıcı, Türk Borçlar Kanunu'nda belirtilen diğer şartlar aranmaksızın (örneğin, alıcıya önceden ihtarda bulunulması gerekmeksizin), malın satışına izin verilmesini mahkemeden isteyebilir. Dolayısıyla, tacirler arasındaki satış sözleşmesinde alıcının temerrüde düşmesi halinde malın satışının yapılabilmesi için tek şart, mahkemeden izin alınmasıdır (TTK m. 23/1-b)[52].
- **Satılan Malın Ayıplı Olması:** Kural olarak, satış sözleşmesinde alıcı, devraldığı satılanın durumunu işlerin olağan akışına göre imkân bulunur bulunmaz gözden geçirmek ve satılanda satıcının sorumluluğunu gerektiren bir ayıp görürse, bunu uygun bir süre içinde ona bildirmek zorundadır (TBK m. 223/1). Fakat, tacirler arasında yapılan satış sözleşmelerinde, malın ayıplı olduğu teslim sırasında açıkça belli ise alıcı **2 gün** içinde durumu satıcıya ihbar etmelidir. Açıkça belli değilse alıcı malı teslim aldıktan sonra **8 gün** içinde incelemek veya incelettirmekle ve bu inceleme sonucunda malın ayıplı olduğu ortaya çıkarsa, haklarını korumak için durumu bu süre içinde satıcıya ihbarla yükümlüdür. Burada belirtilmeyen diğer durumlarda ise Türk Borçlar Kanunu'nun hükümleri uygulanır (TTK m. 23/1-c)[53].
- **Ticari İşletmeler Arasında Mal ve Hizmet Tedariki Amacıyla Yapılan İşlemlerde Borçlunun Temerrüdü:** Ticari işletmeler arasında mal ve hizmet tedariki amacıyla yapılan işlemlerde, alacaklı, kanundan veya sözleşmeden doğan tedarik borcunu yerine getirmiş olmasına rağmen, borçlu, gecikmeden sorumlu tutulamayacağı hâller hariç, sözleşmede öngörülmüş bulunan tarihte veya belirtilen ödeme süresinde borcunu ödemezse, ihtara gerek olmaksızın temerrüde düşer (TTK m. 1530/2). Mütemerrit borçlunun alacaklısı sözleşmede öngörülen tarihten ya da ödeme süresinin sonunu takip eden günden itibaren, şart edilmemiş olsa bile faize hak kazanır (m. 1530/3).

---

[52] Bunun üzerine mahkeme, satışın açık artırma yoluyla veya bu işle yetkilendirilen bir kişi aracılığıyla yapılmasına karar verir. Satıcı isterse satış için yetkilendirilen kişi, satışa çıkarılacak malın niteliklerini bir uzmana tespit ettirir. Satış giderleri satış bedelinden çıkarıldıktan sonra artan para, satıcının takas hakkı saklı kalmak şartıyla, satıcı tarafından alıcı adına bir bankaya ve banka bulunmadığı takdirde notere bırakılır ve durum hemen alıcıya ihbar edilir. (TTK m. 23/1-b).

[53] Alıcı, gözden geçirmeyi ve bildirimde bulunmayı ihmal ederse, satılanı kabul etmiş sayılır. Ancak, satılanda olağan bir gözden geçirmeyle ortaya çıkarılamayacak bir ayıp bulunması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz. Bu tür bir ayıbın bulunduğu sonradan anlaşılırsa, hemen satıcıya bildirilmelidir; bildirilmezse satılan bu ayıpla birlikte kabul edilmiş sayılır (TBK m. 223/2).

Sözleşmede öngörülen ödeme süresi, faturanın veya eş değer ödeme talebinin veya mal veya hizmetin alındığı veya mal veya hizmetin gözden geçirme ve kabul usulünün tamamlandığı tarihten itibaren en fazla **60 gün** olabilir. Fakat, alacaklı aleyhine ağır bir haksız durum yaratmamak koşuluyla ve açıkça anlaşmak suretiyle taraflar daha uzun bir süre öngörebilirler. Ancak alacaklının küçük yahut orta ölçekli işletme (KOBİ) veya tarımsal ya da hayvansal üretici olduğu veya borçlunun büyük ölçekli işletme sıfatını taşıdığı hâllerde, ödeme süresi, 60 günü aşamaz (m. 1530/5).

Sözleşmede ödeme günü veya süresi belirtilmemişse veya belirtilen süre yukarıdaki hükümlere (5.fıkraya) aykırı ise, borçlu aşağıdaki sürelerin sonunda ihtara gerek kalmaksızın mütemerrit sayılır ve alacaklı faize hak kazanır:

- Faturanın veya eş değer ödeme talebinin borçlu tarafından alınmasını takip eden **30 günlük** sürenin sonunda.
- Faturanın veya eş değer ödeme talebinin alınma tarihi belirsizse mal veya hizmetin teslim alınmasını takip eden **30 günlük** sürenin sonunda.
- Borçlu faturayı veya eş değer ödeme talebini mal veya hizmetin tesliminden önce almışsa, mal veya hizmetin teslim tarihini takip eden **30 günlük** sürenin sonunda.
- Kanunda veya sözleşmede, mal veya hizmetin kabul veya gözden geçirme usulünün öngörüldüğü hâllerde, borçlu, faturayı veya eş değer ödeme talebini, kabul veya gözden geçirmenin gerçekleştiği tarihte veya bu tarihten daha önce almışsa, bu tarihten sonraki **30 günlük** sürenin sonunda[54].

Gecikme faizi ödenmeyeceğini veya ağır derecede haksız sayılabilecek kadar az faiz ödeneceğini, alacaklının geç ödeme dolayısıyla uğrayacağı zarardan borçlunun sorumlu olmayacağını veya sınırlı bir şekilde sorumlu tutulabileceğini öngören sözleşme hükümleri geçersizdir (m. 1530/6).

Bu hükümler uyarınca alacaklıya yapılan geç ödemelere ilişkin temerrüt faiz oranının sözleşmede öngörülmediği veya ilgili hükümlerin geçersiz olduğu hâllerde uygulanacak faiz oranını ve alacağın tahsili masrafları için talep edilebilecek asgari giderim tutarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası her yıl ocak ayında ilan eder. Faiz oranı, 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'da öngörülen ticari işlere uygulanacak temerrüt faizi oranından en az **%8** fazla olmalıdır (m. 1530/7)[55].

P. Bazı Durumlarda Bileşik Faiz İsteyebilme

Bileşik (mürekkep) faiz, faizi belirli devreler sonunda anaparaya eklenmesi ve bundan sonra anapara ve faizlerden oluşan yeni tutara tekrar faiz yürütülmesidir. Hukukumuzda kanuni faiz ve temerrüt faizi hesaplanırken bileşik faiz yürütülmesi yasaktır (3095 sayılı K. m. 3/1). Aksi takdirde, bileşik faiz yok sayılır (TTK m. 8/4). Bu yasak hem adi işlerde hem de ticari işlerde

---

[54] Fakat, kabul veya gözden geçirme için sözleşmede öngörülen süre, mal veya hizmetin alınmasından itibaren 30 günü aşıyor ve bu durum alacaklının aleyhine ağır bir haksızlık oluşturuyorsa, kabul veya gözden geçirme süresi mal veya hizmetin alınmasından itibaren 30 gün olarak kabul edilir (m. 1530/4-d).

[55] Mal veya hizmet bedelinin taksitle ödenmesinin öngörüldüğü durumlarda, bu maddenin ödeme sürelerini düzenleyen hükümleri birinci taksit bakımından uygulanır. Her bir taksit tutarının ödenmeyen kısmı yedinci fıkrada öngörülen oranda gecikme faizine tabidir. Alacaklının küçük veya orta ölçekli işletme veya tarımsal veya hayvansal üretici olup borçlunun büyük ölçekli işletme olduğu hâllerde taksitle ödemeyi öngören sözleşme hükümleri geçersizdir (m. 1530/8).

geçerlidir. Bileşik faiz yasağının, adi işlerde hiçbir istisnası yoktur; fakat ticari işlerde bazı istisnaları bulunmaktadır:

- **Cari Hesap Sözleşmelerinde:** Süresi 3 aydan az olmamak ve tarafları tacir olmak şartıyla, cari hesap sözleşmelerinde faize faiz işletilmesi mümkündür (TTK m. 8/2). Cari hesap sözleşmelerinde bileşik faiz yürütülebilmesi için her iki tarafın da tacir olması gerekse de, sözleşmenin iki taraf için de ticari iş niteliğinde olması gerekmez.
- **Ödünç Sözleşmelerinde:** Süresi 3 aydan az olmamak ve tarafları tacir olmak şartıyla, her iki taraf bakımından da ticari iş niteliği taşıyan ödünç sözleşmelerinde faize faiz işletilmesi mümkündür (TTK m. 8/2). Ödünç sözleşmelerinde bileşik faiz yürütülebilmesi için hem iki tarafın tacir olması hem de sözleşmenin iki taraf için de ticari iş niteliğinde olması gerekir.
- **Kambiyo Senetlerinde:** Kambiyo senetlerinde müracaat hakkının kullanılması üzerine borcu ödeyen bir müracaat borçlusunun kendisinden önce gelenlere başvurması durumunda da faize faiz yürütülmesi söz konusudur (TTK m. 726).

Q. Yetki Sözleşmesine Taraf Olabilme

Tacirler veya kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler (HMK m. 17/1). Yetki sözleşmesinin bir tarafında tacir varsa, diğer tarafında ya bir tacir ya da bir kamu tüzel kişisi bulunmalı; yahut sözleşmenin bir tarafında kamu tüzel kişisi varsa, diğer tarafında ya bir kamu tüzel kişisi ya da bir tacir bulunmalıdır.

TARAF 1	⇔	TARAF 2
Tacir	⇔	Tacir
		Kamu Tüzel Kişisi
Kamu Tüzel Kişisi	⇔	Tacir
		Kamu Tüzel Kişisi

IV. ESNAFLARA DA UYGULANACAK HÜKÜMLER

Esnaf, ister gezici olsun ister bir dükkânda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına dayanan ve geliri Cumhurbaşkanlığınca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişidir (TTK m. 15)[56]. Tacirlere özgü aşağıdaki hükümler, esnaflar hakkında da uygulanır:

- **Ücret ve Faiz İsteme:** Tacirlere tanınan ücret ve faiz isteme hakkı, esnaflara da tanınmıştır. Buna göre, işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan esnaf, bunun karşılığında uygun bir ücret isteyebilir. Ayrıca, esnaf, verdiği avanslar ve yaptığı giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize de hak kazanır (m. 15, 20).
- **İşletme Adı Kullanma:** Tıpkı tacirler gibi, esnafların da işletme adı kullanmaları zorunlu değildir. Fakat, zorunlu olmamasına rağmen işletmesi için bir işletme adı kullanan esnaf, bunu esnaf siciline tescil ettirmek zorundadır (m. 53). Burada tekrardan belirtmemiz gerekir ki; esnafların ticaret ünvanı kullanmaları mümkün değildir.
- **Hapis Hakkının Kullanılmasında Kolaylıktan Yararlanma:** Yukarıda detaylıca ifade ettiğimiz üzere, hapis hakkının kullanabilmesi için; 1) alacaklı, borçluya ait taşınıra veya kıymetli evraka onun rızasıyla zilyet olmalı, 2) borç muaccel olmalı ve 3) hapsedilecek mal veya kıymetli evrak ile alacak arasında bir bağlantı bulunmalıdır (TMK m. 950/1).

[56] Şu an uygulanmakta olan sınır 2007 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile getirilmiştir. Bundan sonra bu sınırda yapılacak değişiklikler, Bakanlar Kurulu yapısına son verilmiş olması sebebiyle Cumhurbaşkanlığınca çıkarılacak kararnameyle yapılacaktır.

Fakat, zilyetlik ve alacak ticarî ilişkiden doğmuşsa, tacirler arasında bu bağlantı var sayılır (TMK m. 950/2). Bu hükümden, esnaflar da yararlanır (TTK m. 53). Dolayısıyla, esnaflar arasındaki ilişkiden doğan alacak ve zilyetliğin, bağlantı içinde olduğu var sayılır.

- **Ticari İşletmenin Rehni Kapsamına Esnaf İşletmesinin de Girmesi:** Ticari işletmenin rehni konusunda ele aldığımız üzere, ticari işletmelere ilişkin rehnin kapsamına, esnaf işletmesi de girer (TİTRK m. 5/1). Dolayısıyla, esnaf işletmeleri üzerinde de Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu hükümleri çerçevesinde işletme rehni kurulabilir.

TACİR OLMANIN KÜLFETLERİ	TACİR OLMANIN LÜTUFLARI
– İflasa tabi olma – Ticaret ünvanı seçme, kullanma ve tescil ettirme – Ticaret siciline ve ilgili odaya kaydolma – Ticari defter tutma ve saklama – Basiretli iş insanı gibi hareket etme – Ticari örf ve adete tabi olma – Ticari iş karinesine tabi olma – Cezai şartın, faizin ve simsarlık ücretinin indirilmesini isteyememe – Fatura verme – Tacir çeki kullanma – Bazı ihbar ve ihtarları belirli şekillerde yapma	– Ücret ve faiz isteme – İşletme adı kullanma – Hapis hakkının kullanılmasında kolaylıktan yararlanma – Tacirler arasındaki satış ve mal değişiminde özel hükümlere tabi olma – Bazı durumlarda bileşik faiz isteyebilme – Yetki sözleşmesine taraf olabilme

HER İKİ TARAFIN DA TACİR OLMASINA BAĞLANAN HÜKÜMLER
– Hapis hakkının kullanılmasında kolaylıktan yararlanma – Tacirler arasındaki satış ve mal değişiminde özel hükümlere tabi olma – Bazı durumlarda bileşik faiz isteyebilme – Bazı ihbar ve ihtarları belirli şekillerde yapma

TACİRLERE İLİŞKİN OLUP DA ESNAFLARA DA UYGULANABİLEN HÜKÜMLER
– Ücret ve faiz isteme – İşletme adı kullanma – Hapis hakkının kullanılmasında kolaylıktan yararlanma – Ticari işletmenin rehni kapsamına esnaf işletmesinin de girmesi

§6. TİCARET SİCİLİ

I. GENEL OLARAK

Ticaret sicili, ticari ilişkilerde hukuki güvenliği sağlamak amacıyla ticari işletmeyle ilgili önemli bilgilerin kaydedildiği, Ticaret Bakanlığı tarafından il merkezlerindeki ticaret ve sanayi odaları ile ticaret odalarında faaliyet gösterecek şekilde kurulmuş ticaret sicili müdürlüklerince tutulan sicildir. Sicil, bazı işlemlerin geçerlilik kazanması, bazı işlemlerin ise aleniyet kazanması ve böylece üçüncü kişilerin korunması bakımından önemli fonksiyonlara sahiptir.

Ticaret sicili müdürlüğünün kurulması, sicil defterlerinin tutulması, tescil zorunluluğunun yerine getirilmesine ilişkin usul ve esaslar, sicil müdürlerinin kararlarına karşı itiraz yolları, sicil müdür ve yardımcıları ile diğer personelde aranacak nitelikler, disiplin işleri ile bu konuyla ilgili diğer esas ve usuller Cumhurbaşkanınca çıkarılacak yönetmelikte düzenlenir (TTK m. 26). Bu konuda hâlihazırda yürürlükte bulunan yönetmelik, Ticaret Sicili Yönetmeliği'dir.

Tescil edilen hususlar, kanun veya yönetmelikte aksine bir hüküm bulunmadıkça Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edilir (m. 35/3-4).

II. TİCARET SİCİLİ TEŞKİLATI VE GÖREVLİLERİ

A. Ticaret Sicili Teşkilatı

Ticaret Bakanlığı tarafından il merkezlerindeki ticaret ve sanayi odaları ile ticaret odalarında faaliyet gösterecek şekilde ticaret sicili müdürlükleri kurulur. Bakanlık il merkezleri dışındaki odalarda da ticaret sicili müdürlükleri kurabileceği gibi müdürlüklere bağlı şubeler de kurabilir (TTK m. 24/1). Ticaret sicili müdürlüğünün kurulmasında aranacak şartlar ve odalar arasında sicil işlemleri ile ilgili olarak varlığı gerekli işbirliğinin sağlanmasına ilişkin esaslar, Ticaret Bakanlığınca çıkarılan Ticaret Sicili Müdürlükleri Hakkında Tebliğ ile düzenlenmiştir (m. 24/4).

Ticaret sicili, Bakanlık tarafından değil, Bakanlığın gözetim ve denetiminde ticaret sicili müdürlükleri ve şubeleri tarafından tutulur (m. 24/2). Ticaret Bakanlığı, ticaret sicili müdürlüklerinin faaliyetlerini her zaman denetlemeye ve gerekli önlemleri almaya yetkilidir. Ticaret sicili müdürlükleri, Bakanlıkça alınan önlemlere ve verilen talimatlara uymakla yükümlüdür (m. 25/3).

B. Ticaret Sicili Görevlileri

Ticaret sicili, ticaret sicili müdürü tarafından yönetilir. Ticaret sicili müdürü, Ticaret Sicil Yönetmeliği'nde belirlenen nitelikleri haiz kişiler arasından odanın teklifi üzerine veya -Ticaret Bakanlığının uyarısına rağmen **30 gün** içerisinde teklif edilmemesi halinde- re'sen Ticaret Bakanlığınca atanır ve aynı usulle görevden alınabilir. Aynı usulle ticaret sicili müdürlüğünün iş hacmine göre, yeteri kadar müdür yardımcısı görevlendirilir. Ticaret sicili müdürlüklerinde çalışacak personelin tavan ve taban ücreti her yıl Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin görüşü alınarak Ticaret Bakanlığınca belirlenir (m. 25/1).

Odalar tarafından ticaret sicili müdürü ve müdür yardımcıları ile ticaret sicil işlemlerinde görevli personele görevleri dışında başka bir görev verilemez (m. 25/3).

Ticaret sicili müdürü ve yardımcıları ile diğer personeli, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı kamu görevlisi olarak cezalandırılır ve bunlara karşı işlenmiş suçlar kamu görevlisine karşı işlenmiş sayılır (m. 25/2).

III. SİCİL İŞLEMLERİ VE BUNLARIN YAPILIŞI

A. Genel Olarak

Ticaret siciline ilişkin üç işlem vardır: Bunlar tescil, değişiklik ve silinmedir. Tescil, bir olgunun sicile geçirilmesini; değişiklik (tadil), tescil edilmiş bir olgudaki değişiklik dolayısıyla sicildeki kayıtların değiştirilmesini veya düzeltilmesini; silinme (terkin) ise tescil edilmiş olan bir olgunun ortadan kalkması veya sona ermesi sebebiyle ona ait kayıtların silinmesini ifade eder (TSY m. 24/2). Değişiklik veya silinme işlemleri de tescile ilişkin usullere göre yapılır (TTK m. 31/3).

Sicil işlemleri, MERSİS[57] üzerinden gerçekleştirilir ve buna ilişkin sicil kayıtları bu sistemde tutulur (TSY m. 13/1). Ticaret sicili kayıt işlemlerinin elektronik ortamda yapılması için toplanması ve işlenmesi gerekli olan kişisel veriler, kişisel verilerin korunması ve bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin mevzuata uygun bir şekilde korunur (TTK m. 24/5).

B. İstem Üzerine

Ticaret siciline tescil, kural olarak istem üzerine yapılır. Fakat bazı durumlarda tescil, re'sen veya yetkili kurum veya kuruluşun bildirmesi üzerine de yapılabilir. Harca tabi işlerde, tescil anının saptanmasında harç makbuzunun tarihi belirleyicidir (TTK m. 27/1).

Tescil istemi ilgililer[58], temsilcileri veya hukuki halefleri tarafından yetkili sicil müdürlüğüne yapılır (m. 28/1). Tacirin tüzel kişi olması halinde tescil istemi onun yetkili organları veya yetkili temsilcileri tarafından yapılır (TSY m. 22/1).

Bir hususun tescilini istemeye birden çok kimse zorunlu ve yetkili olduğu takdirde, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, bunlardan birinin talebi üzerine yapılan tescil tümü tarafından istenmiş sayılır (TTK m. 28/2).

Tescil istemi dilekçe ile yapılır (m. 29/1). Dilekçe sahibi kimliğini ispat etmek zorundadır. Fakat, dilekçedeki imza noterlikçe onaylanmışsa, ayrıca kimliğin ispatı gerekmez (m. 29/2).

*Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, tescili isteme süresi **15 gün**dür (m. 30/1). Ticaret sicili müdürlüğünün yetki çevresi dışında oturanlar için bu süre **1 ay**dır (m. 30/3). Bu süreler, işlemin veya olgunun gerçekleştiği; tamamlanması bir senet veya belgenin düzenlenmesine bağlı olan durumlarda senet veya belgenin düzenlendiği tarihten başlar (m. 30/2).*

Tescil edilmiş hususlarda meydana gelen her türlü değişiklik de tescil olunur (m. 31/1). Tescilin dayandığı olgu veya işlemler tamamen veya kısmen sona erer ya da ortadan kalkarsa sicildeki kayıt da kısmen yahut tamamen silinir (m. 31/2). Değişiklik veya silinme işlemleri de tescil işlemine ilişkin usullere göre yapılır (TTK m. 33/3).

Değişiklikler de kural olarak istem üzerine yapılır. Bazı durumlarda, değişiklikler, re'sen veya yetkili kurum veya kuruluşun bildirmesi üzerine de yapılabilir. Değişiklik isteminde bulunacak ilgililer, istemin şekli ve süresi; tescil istemiyle aynıdır (m. 31/3).

C. Re'sen veya Yetkili Makamın Bildirmesi Üzerine

Sicil işlemleri, bazı hallerde, re'sen veya yetkili kurum veya kuruluşun bildirmesi üzerine yapılır (m. 27/1). Bunun için, kanun veya yönetmelikte bu yönde açık bir hüküm bulunmalıdır.

---

[57] Merkezi Sicil Kayıt Sistemi

[58] İlgililerden kasıt, tescilde hukuki yararı bulunan kişilerdir; bkz. Yargıtay 11. HD, 28.11.1985, 5890/7155.

Sicil işlemlerinin, istem aranmaksızın yapıldığı hallere şunlar örnek verilebilir:

- **Tescilin Mahkeme veya Resmi Kurumun Kararına Dayanması:** Mahkemenin veya resmi bir kurumun, bir olgunun tesciline ilişkin kararını alan müdürlük, bu kararı re'sen tescil eder (TSY m. 26/1).
- **Tescil Davetine Uyulmaması:** Tescil edilmesi gereken bir olgunun ilgilisi tarafından tescil ettirilmediğini haber alan müdürlük, tescil başvurusunda bulunmakla yükümlü kişileri, belirleyeceği uygun bir süre[59] içinde tescil başvurusunda bulunmaya veya tescili gerektiren sebeplerin bulunmadığını ispat etmeye çağırır (TTK m. 33/1). Çağrı üzerine, süresi içinde tescil isteminde bulunulmaması veya kaçınma sebeplerinin yeterli görülmemesi halinde müdürlük, durumu sicilin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine bildirir. Mahkemenin tescile hükmetmesi halinde olgu re'sen tescil edilir (m. 33/3).
- **Geçici Tescilin Silinmesi:** Az sonra ele alacağımız geçici tescil, ilgililerin **3 ay** içinde mahkemeye başvurduklarını veya aralarında anlaştıklarını ispat etmemeleri halinde re'sen silinir (m. 32/4).
- **Gerçek Kişi Tacirin Ticareti Terk Etmesi:** Ticareti terk ettiği herhangi bir şekilde tespit edilen gerçek kişilere ait ticari işletmenin kaydı, ilgili resmi makamdan alınacak yazı üzerine re'sen silinir (TSY m. 51/3).
- **Merkezin Kaydının Silinmesi Durumunda Şubenin Kaydının da Silinmesi:** Merkezleri Türkiye'de bulunan işletmelerin merkez kaydının silinmesi durumunda, şubeye ait kayıtlar da şubenin kayıtlı olduğu müdürlük tarafından re'sen silinir (TSY m. 125/1-b)[60].
- **Şirketin Birleşme veya Bölünme Sonucu Tüzel Kişiliğinin Sona Ermesi:** Birleşme veya bölünme sonucu infisah etmesi sebebiyle tüzel kişiliği sona eren şirketlerin kayıtları ilgili müdürlüklerce re'sen silinir (TSY m. 127/5, 129/5).
- **İflasa İlişkin Olguların Bildirilmesi:** İflasın açıldığı, iflasın kaldırıldığı, tasfiyenin tatil edildiği, iflas işlemlerine yeniden başlandığı, iflas işlemlerinin tamamlandığı ve ihtiyati tedbirler iflas dairesi tarafından sicil müdürlüğüne bildirilir (TSY m. 136/1). Bildirim üzerine, müdürlük, iflasa ilişkin olguları gecikmeksizin re'sen tescil eder (m. 136/2).
- **Esnaf Sayılma Sınırının 6 Kat Aşılması**: Esnaf ve sanatkar siciline kayıtlı iken, durumları esnaf ve sanatkâr sayılma sınırlarının 6 katını aşanlar, ticaret siciline re'sen tescil edilirler (5362 s. K. m. 68/4).

IV. SİCİL İŞLEMLERİNDE İNCELEME

A. Sicil Müdürünün İnceleme Görevi

Sicil müdürü tescil için aranan kanuni şartların var olup olmadığını incelemekle yükümlüdür (TTK m. 32/1). Tüzel kişilerin tescilinde, özellikle şirket sözleşmesinin emredici hükümlere aykırı olup olmadığı ve söz konusu sözleşmenin kanunun bulunmasını zorunluluk olarak öngördüğü hükümleri içerip içermediği incelenir (m. 32/2). Tescil edilecek hususların gerçeği tam olarak yansıtması, üçüncü kişilerde yanlış izlenim yaratacak nitelik taşımaması ve kamu düzenine aykırı olmaması şarttır (m. 32/3).

---

[59] Bu süre, Ticaret Sicil Yönetmeliğinde "30 gün" olarak ifade edilmiştir (TSY m. 36/1).

[60] Fakat, şubeye ait kayıtlar, şubenin faaliyetinin sona ermesi halinde başvuru üzerine silinir (TSY m. 125/1-a).

B. Geçici Tescil

Geçici tescil, tescil istemi sicil müdürü tarafından reddedilen ve dolayısıyla sicilin bulunduğu yerdeki mahkemeye itiraz etmek durumunda kalan ilgilinin, çıkarlarının başkalarınca ihlal edilmesini önlemek amacıyla başvurduğu bir koruma tedbiridir. Çözümü bir mahkeme kararına bağlı bulunan veya sicil müdürü tarafından kesin olarak tescilinde duraksanan hususlar, ilgililerin istemi üzerine geçici olarak tescil olunur. Ancak, ilgililer **3 ay** içinde mahkemeye başvurduklarını veya aralarında anlaştıklarını ispat etmezlerse geçici tescil re'sen silinir. Mahkemeye başvurulduğu takdirde kesinleşmiş olan hükmün sonucuna göre işlem yapılır (m. 32/4).

C. Tescile Davet

Tescili zorunlu olup da kanuni şekilde ve süresi içinde tescili istenmemiş olan veya gerçeğe ya da kamu düzenine aykırı bir hususu haber alan sicil müdürü, ilgilileri, belirleyeceği uygun bir süre içinde kanuni zorunluluklarını yerine getirmeye veya o hususun tescilini gerektiren sebeplerin bulunmadığını ispat etmeye çağırır (TTK m. 33/1).

Sicil müdürünce verilen süre içinde tescil isteminde bulunmayan ve kaçınma sebeplerini de bildirmeyen kişi, sicil müdürünün teklifi üzerine mahallin en büyük mülki amiri tarafından idari para cezasıyla cezalandırılır (m. 33/2).

Süresi içinde kaçınma sebepleri bildirildiği takdirde, sicilin bulunduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesi, dosya üzerinde inceleme yaparak tescili gerekli olan bir hususun bulunduğu sonucuna varırsa, bunun tescilini sicil müdürüne emreder, aksi takdirde tescil istemini reddeder. Süresi içinde tescil isteminde bulunmayan veya kaçınma sebeplerini bildirmeyen kişinin cezalandırılması bu hükmün uygulanmasını engellemez (m. 33/3).

D. İtiraz

İlgililer, tescil, değişiklik veya silinme istemleri ile ilgili olarak, sicil müdürlüğünce verilecek kararlara karşı, tebliğlerinden itibaren **8 gün** içinde, sicilin bulunduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine dilekçe ile itiraz edebilirler (m. 34/1). Bu itiraz mahkemece dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. Ancak, sicil müdürünün kararının üçüncü kişilerin sicilde kayıtlı bulunan hususlara ilişki menfaatlerine aykırı olması halinde, itiraz edenle üçüncü kişi duruşma açılarak dinlenir. Bu kişiler mahkemeye gelmezlerse dosya üzerinden karar verilir (m. 34/2).

V. AÇIKLIK VE İLAN

Ticaret sicili alenidir; yani herkese açıktır. Ticaret sicilinin açıklığı, tescil işleminin dayanağı olan tüm senet ve belgelerin saklanmasını, bu belgelerin herkesin incelemesine açık tutulmasını ve tescil edilen hususların ilan edilmesini gerektirir.

Tescil işleminin dayanağı dilekçe, beyanname, senetler, belgeler ve ilanları içeren gazeteler, üzerlerine sicil defterinin tarih ve numaraları yazılarak sicil müdürlüğünce saklanır (TTK m. 35/1). Herkes, ticaret sicilinin içeriğini ve müdürlükte saklanan tüm senet ve belgeleri inceleyebilir ve giderini ödeyerek bunların onaylı suretlerini alabilir. Ayrıca, bir hususun sicilde kayıtlı olup olmadığına dair onaylı belge de istenebilir (m. 35/2).

Ticaret sicilinin aleniliği, tescil edilen hususların ilanını da gerektirir. Tescil edilen hususlar, kanun veya yönetmelikte aksine bir hüküm bulunmadıkça ilan edilir (m. 35/3). İlan, Türkiye genelinde sicil kayıtlarının ilanına özgü Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi ile yapılır (m. 35/4).

VI. TESCİL VE İLANIN ETKİSİ

A. Genel Olarak

Ticaret sicili, resmi bir sicildir; dolayısıyla, belgelediği olguların doğruluğuna kanıt oluşturur (TMK m. 7/1). Ticaret sicilinin içerdiği olguların doğru olmadığının ispatı, kanunlarda başka bir hüküm bulunmadıkça, herhangi bir şekle bağlı değildir (TMK m. 7/2).

Ticaret sicili kayıtları nerede bulunurlarsa bulunsunlar, üçüncü kişiler hakkında, tescilin Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği; ilanın tamamı aynı nüshada yayımlanmamış ise, son kısmının yayımlandığı günü izleyen işgününden itibaren hukuki sonuçlarını doğurur. Bu günler, tescilin ilanı tarihinden itibaren işlemeye başlayacak olan sürelere de başlangıç olur (TTK m. 36/1). Bir hususun tescil ile beraber derhâl üçüncü kişiler hakkında sonuç doğuracağına veya sürelerin derhâl işleyeceğine ilişkin özel hükümler saklıdır (m. 36/2).

Tescilin, yapılan işleme etkisi yönünden kurucu veya bildirici etkisi, üçüncü kişilere etkisi yönünden ise olumlu veya olumsuz etkisi vardır.

B. Kurucu veya Bildirici Etki

a) Bildirici/Açıklayıcı Etki: Daha önce doğmuş ve halihazırda mevcut olan bir işlemin, duyurulması amacıyla tescil edilmesi halinde tescilin bildirici/açıklayıcı etkisinden söz edilir. Örneğin, gerçek kişiler bakımından, ticari işletmenin tescil edilmesi, tacir sıfatının kazanılması bakımından şart olmadığı için bildirici/açıklayıcı etkiye sahiptir. Keza, bir ticari işletmeye atanan ticari temsilcinin ticaret siciline tescil edilmesi de bildirici/açıklayıcı etkiye sahiptir.

Ticaret siciline tescil, kural olarak bildirici/açıklayıcı etkiye sahiptir.

b) Kurucu Etki: Daha önce var olmayan bir işlemin doğması için tescil edilmesinin gerekli olduğu durumlarda tescilin kurucu etkisinden söz edilir. Ticaret siciline tescilin kurucu etkiye sahip olması istisnadır. Tescilin kurucu etkiye sahip olduğu hallere şunlar örnek verilebilir:

- **Ticaret Şirketlerinin Tescili:** Ticaret şirketlerinin tescili, kurucu etkiye sahiptir. Zira, ticaret şirketleri, usulüne uygun olarak düzenlenmiş şirket sözleşmesinin ticaret siciline tescil edilmesiyle tüzel kişilik kazanır (m. 232, 317, 355/1, 588/1; KoopK m. 7).
- **Ticari İşletmenin Devrinin Tescili:** Ticari işletmenin devrini konu edinen sözleşmelerin tescili, kurucu etkiye sahiptir. Zira, Yönetmeliğe göre, ticari işletmenin devri, devir sözleşmesinin tescili ile hüküm ifade eder (TSY m. 133/3).
- **Şirketlerin Birleşme, Bölünme ve Tür Değiştirmesinin Tescili:** Şirketlerin birleşmesi, bölünmesi ve tür değiştirmesi tescille geçerlilik kazanır (TTK m. 153/1, 179/4, 189/2).
- **Ticaret Ünvanının ve İşletme Adının Özel Korumadan Yararlanmak İçin Tescili:** Ticaret ünvanı ve işletme adı için getirilmiş özel korumadan yararlanılabilmesi için bunların ticaret siciline tescil edilmesi şarttır. Tescil edilmemiş ticaret ünvanı veya işletme adı, ancak haksız rekabet hükümlerine göre korunur.

- **Anonim Şirketlerde Esas Sözleşme Değişikliğinin Tescili:** Anonim şirketlerde esas sözleşmenin değiştirilmesine ilişkin genel kurul kararı, üçüncü kişilere karşı tescilden önce hüküm ifade etmez (m. 455). Dolayısıyla, tescil, kurucu etkiye sahiptir.

C. Olumlu veya Olumsuz Etki

a) Olumlu Etki: Ticaret siclinin açıklığının bir sonucu olarak, usulüne uygun bir şekilde tescil edilmiş edilmiş kayıtların herkes tarafından bilindiği varsayılır. Buna, tescilin olumlu etkisi denir. Üçüncü kişilerin, kendilerine karşı sonuç doğurmaya başlayan sicil kayıtlarını bilmediklerine ilişkin iddiaları dinlenmez (m. 36/3).

b) Olumsuz Etki: Tescili zorunlu olduğu hâlde tescil edilmemiş veya tescil edilip de ilanı zorunlu iken ilan olunmamış bir husus, ancak bunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği ispat edildiği takdirde üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir (m. 36/4). Başka bir ifadeyle, zorunlu olduğu halde tescil veya ilan edilmeyen bir husus, iyiniyetli kişilere karşı ileri sürülemez. Buna, tescilin olumsuz etkisi denir.

Özetle; tescil ve ilan edilmiş bir hususun herkesçe bilindiğinin varsayılması tescilin olumlu etkisi, tescil veya ilan edilmemiş bir hususun iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi ise tescilin olumsuz etkisidir.

D. Görünüşe Güven

Tapu sicili bakımından geçerli olan sicile güven ilkesi, ticaret hukukunda kural olarak uygulanmaz. Dolayısıyla, ticaret sicilindeki yolsuz bir tescile, yani geçerli olmayan bir tescile güvenerek hak iktisap eden kişinin bu iktisabı, kendisi iyiniyetli olsa bile korunmaz. Örneğin, A'ya ait ticari işletmenin yanlışlıkla B adına tescil edilmesi durumunda, bu ticari işletmeyi sicilde malik görünen B'den satın alan iyiniyetli üçüncü kişi, işletmenin mülkiyetini kazanmış olmaz.

Ticaret hukukunda, kural olarak, sicile güven ilkesi değil, ilana güven ilkesi geçerlidir[61]. Tescil kaydı ile ilan edilen durum arasında aykırılık bulunması hâlinde, tescil edilmiş olan gerçek durumu bildikleri ispat edilmediği sürece, üçüncü kişilerin ilan edilen duruma güvenleri korunur (m. 37). Başka bir ifadeyle, ilan edilen duruma güvenerek işlem yapan kişilerin bu güvenleri, iyiniyetli olmaları kaydıyla korunmaktadır.

VII. SİCİLİN TUTULMASINDAN DOĞAN SORUMLULUK

Ticaret sicilinin tutulmasından doğan bütün zararlardan Devlet ve ilgili oda müteselsilen sorumludur. Devlet ve sicil görevlilerini atamaya yetkili kurum zararın doğmasında kusuru bulunanlara rücu eder (TTK m. 25/2).

Öte yandan, tescil ve kayıt için gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar, idari para cezasıyla cezalandırılır. Gerçeğe aykırı tescilden dolayı zarar görenlerin tazminat hakları saklıdır (m. 38/1). Kayıtların gerçeği tam olarak yansıtmadığını, üçüncü kişilerde yanlış izlenim yaratacak nitelik taşıdığını veya kamu düzenine aykırı olduğunu öğrendikleri hâlde düzeltilmesini istemeyenler ve kaydın değiştirilmesini veya silinmesini istemeye ya da yeniden tescili gereken bir hususu tescil ettirmeye zorunlu olup da bunu yapmayanlar, bu kusurları nedeniyle üçüncü kişilerin uğradıkları zararları tazmin ile yükümlüdürler (m. 38/1).

---

[61] Fakat, ticaret hukukunda, ilana güven ilkesinin mutlak surette uygulandığı söylenemez; istisnai bazı durumlarda sicile güven ilkesi uygulanmaktadır.

§7. TİCARET ÜNVANI VE İŞLETME ADI

I. TİCARET ÜNVANI

A. Genel Olarak

Ticaret ünvanı, tacirin ticari işletmesine ilişkin işlemlerinde kullandığı, kendisini tanıtmaya ve diğer tacirlerden ayırt etmeye hizmet eden isimdir. Her tacir, kanuna uygun bir ticaret ünvanı seçmek, ticari işletmesine ilişkin işlemleri seçtiği ticaret ünvanıyla yapmak ve işletmesiyle ilgili senetlerle diğer belgeleri bu ünvan altında imzalamak zorundadır (TTK m. 18/1, 39/1). Tacir, ticari işletmenin açıldığı günden itibaren **15 gün** içinde, seçtiği ticaret ünvanını, işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür (m. 40/1).

Tacirin işletmesiyle ilgili olarak düzenlediği ticari mektuplarda ve ticari defterlere yapılan kayıtların dayandığı belgelerde tacirin ticaret ünvanı, sicil numarası, işletmesinin merkezi ile tacir internet sitesi oluşturma yükümlülüğüne tabi ise tescil edilen internet sitesinin adresi de gösterilir (m. 39/2)[62].

Ticaret ünvanı, sadece tacirler tarafından kullanılabilir. Esnafların ticaret kullanma hakları yoktur. Esnaflar ancak işletme adı kullanabilirler.

Ticaret Ünvanları Hakkında Tebliğ'e göre, ticaret ünvanı, işletme konusu ile şirket türünü gösteren ibareler Türkçe olmak kaydıyla serbestçe belirlenebilir (TUHT m. 4/1). Ticaret ünvanında yer alacak ibareler, tacirin kimliği, işletmesinin genişliği, önemi ve finansal durumu hakkında üçüncü kişilerde yanlış bir görüşün oluşmasına sebep olacak nitelikte ve gerçeğe aykırı olamaz (m. 4/2). Ayrıca, ticaret ünvanında yer alan ibareler kamu düzenine, ulusal çıkarlara ve ahlaka aykırı olamaz, kültürel ve tarihi değerleri zedeleyecek şekilde belirlenemez (m. 4/3).

B. Ticaret Ünvanının Şekli

a) Genel Olarak: Ticaret ünvanı, çekirdek/kök ve ek olmak üzere iki kısımdan oluşur. Çekirdek/kök kısım, ticaret ünvanında mutlaka bulunması gereken, kanunla belirlenmiş asgari unsurları ifade eder. Ek ise, tacir tarafından isteğe bağlı olarak, çekirdek kısma ilave edilen unsurları ifade eder. Yani, çekirdek, ticaret ünvanının zorunlu unsuru; ek ise isteğe bağlı unsurudur. Fakat, aşağıda ele alacağımız bazı durumlarda ek kullanılması zorunludur.

b) Çekirdek/Kök

- **Gerçek Kişilerde:** Gerçek kişi olan tacirin ticaret ünvanı, kısaltılmadan yazılacak adı ve soyadından oluşur (TTK m. 41). Örneğin, adı ve soyadı "Kaan Duran" olan tacirin ticaret ünvanı da "Kaan Duran" olur. Tacir, bu ticaret ünvanını, kısaltma yapmadan kullanmalıdır. Örneğin, bu tacir, ticaret ünvanını "K. Duran" veya "Kaan D." şeklinde kullanamaz.

Adi şirketlerin ticaret ünvanı kullanıp kullanamayacağı öğretide tartışmalıdır[63].

---

[62] Tüm bu bilgiler şirketin internet sitesinde de yayımlanır. Bu sitede ayrıca, anonim şirketlerde yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı, limited şirketlerde müdürlerin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde yöneticilerin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı yayımlanır (m. 39/2).

[63] Bir görüşe göre, adi şirketler ticaret ünvanı kullanamaz; tacir sıfatı ortaklara ait olduğu için her bir tacir ayrı ayrı ticaret ünvanı kullanmak zorundadır. Diğer görüşe göre ise adi şirketler ticaret ünvanı kullanabilir; bu durumda ortaklardan birinin ad ve soyadı ile ortaklık ilişkisini gösteren ibareye yer verilmelidir.

- **Kollektif Şirketlerde:** Kollektif şirketin ticaret ünvanı, bütün ortakların veya ortaklardan en az birinin adı ve soyadıyla şirketi ve türünü gösterecek bir ibareyi içerir (m. 42/1). Örneğin, ortakları Kaan Duran ve Ali Kuş olan bir kollektif şirketin ünvanı "Kaan Duran Kollektif Şirketi" veya "Kaan Duran ve Ali Kuş Kollektif Şirketi" olabilir.

  Kollektif şirketin ticaret ünvanında bütün ortakların veya ortaklardan en az birinin adı ve soyadı bulunmalıdır; ortaklardan hiçbirinin adı ve soyadı bulunmayan ünvan, geçersizdir. Örneğin, "İnşaat Kollektif Şirketi" şeklindeki bir ticaret ünvanı geçersizdir.

  Ticaret ünvanında yer alan ad ve soyad ile şirket ibaresinin kısaltılarak yazılıp yazılamayacağına dair herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.

- **Komandit Şirketlerde:** Komandit şirketlerde, şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir kısmının sorumluluğu sınırsız, diğer kısmının sorumluluğu ise belirli bir sermaye ile sınırlıdır (m. 304/1). Sorumluluğu sınırsız olan ortaklara "komandite", sorumluluğu sınırlı olanlara ise "komanditer" denir (m. 304/2).

  Komandit şirketlerin ticaret ünvanı, komandite ortaklardan en az birinin adı ve soyadıyla şirketi ve türünü gösterecek bir ibareyi içerir (m. 42/2). Bu şirketlerin ticaret ünvanlarında komanditer ortakların adları ve soyadları veya ticaret ünvanları bulunamaz (m. 42/2). Aksi takdirde, adı şirketin ünvanında bulunan komanditer, üçüncü kişilere karşı komandite bir ortak gibi sorumlu sayılır (m. 320).

  Kollektif şirketin ticaret ünvanında komandite ortaklardan en az birinin adı ve soyadı bulunmalıdır; aksi takdirde ünvan, geçersizdir.

  Ticaret ünvanında yer alan ad ve soyad ile şirket ibaresinin kısaltılarak yazılıp yazılamayacağına dair herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.

- **Anonim, Limited ve Kooperatif Şirketlerde:** Anonim, limited ve kooperatif şirketler, işletme konusu gösterilmek şartıyla, ticaret ünvanlarını serbestçe seçebilirler (m. 43/1). Ticaret ünvanlarında, "anonim şirket", "limited şirket" ve "kooperatif" kelimelerinin bulunması şarttır (m. 43/2). O halde, anonim, limited ve kooperatif şirketlerde ticaret ünvanının çekirdek kısmı, işletme konusu ve şirket türünü gösteren ibaredir. Örneğin, "Petrol A. Ş." geçerli bir kullanımdır. Fakat, Kaan Duran A. Ş. geçerli bir kullanım değildir; çünkü şirket türü belirtilmemiştir.

  Şirket ortaklarının adı ve soyadı, ticaret ünvanının zorunlu unsuru değil; ihtiyari unsurudur. Yine de bu şirketlerin ticaret ünvanında, gerçek bir kişinin adı veya soyadı yer aldığı takdirde, şirket türünü gösteren ibareler, kısaltma yapılarak yazılamaz (m. 43/2). Örneğin, "Kaan Duran İnşaat Anonim Şirketi" geçerli bir kullanımdır; fakat "Kaan Duran İnşaat A. Ş." geçerli bir kullanım değildir.

  Kooperatifler ve üst kuruluşlarının ünvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilemez (KoopK m. 2/4). Örneğin, "Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları Yapı Kooperatifi" şeklinde bir ticaret ünvanının kullanılması mümkün değildir.

- **Tacir Sayılan Diğer Tüzel Kişilerde:** Ticari işletmeye sahip olan dernek, vakıf ve diğer tüzel kişilerin ticaret ünvanları, kendi adlarıdır (TTK m. 44/1). Bunlara "Kızılay Afyonkarahisar Madensuyu İşletmesi" örnek verilebilir.

- **Donatma İştirakinde:** Donatma iştirakinin ticaret ünvanı, ortak donatanlardan en az birinin adı ve soyadını veya deniz ticaretinde kullanılan geminin adını içerir. Ticaret ünvanında ayrıca donatma iştirakini gösterecek bir ibare de bulunur (m. 44/2). Örneğin, "Ziya Yılmaz Donatma İştiraki" ve "Bordo Mavi Donatma İştiraki" şeklindeki kullanımlar kanuna uygundur.

  Fakat, ünvanda yer alan soyadları ve gemi adı kısaltılamaz (m. 42/2). Örneğin, "Ziya Y. Donatma İştiraki" ve "B. Mavi Donatma İştiraki" şeklindeki kullanımlar kanuna uygun değildir. Buna karşılık, donatanların adlarının kısaltılması ise mümkündür. Örneğin, "Z. Yılmaz Donatma İştiraki" şeklindeki kullanım kanuna uygundur.

c) Ek: Tacirin kimliği, işletmesinin genişliği, önemi ve finansal durumu hakkında, üçüncü kişilerde yanlış bir görüşün oluşmasına sebep olacak nitelikte bulunmamak, gerçeğe ve kamu düzenine aykırı olmamak şartıyla; her ticaret ünvanına, işletmenin özelliklerini belirten veya ünvanda yer alan kişilerin kimliklerini gösteren ya da hayalî adlardan ibaret olan ekler yapılabilir (m. 46/1). Örneğin, "Mimar Ahmet Yılmaz İnşaat Anonim Şirketi" şeklindeki bir kullanımda "mimar" ve "Ahmet Yılmaz" ifadeleri ek niteliğindedir; zira, anonim şirketlerde çekirdek kısım, işletme konusu ve şirket türünü gösteren ibarelerden ibarettir, bunlara ilave ibareler ek niteliğindedir.

Ek kullanımı kural olarak serbest olsa da, bazı durumlarda zorunludur:

- **Ticaret Ünvanının Tescil Edilmiş Bir Ünvandan Ayırt Edilmesi:** Bir ticaret ünvanına Türkiye'nin herhangi bir sicil dairesinde daha önce tescil edilmiş bulunan diğer bir ünvandan ayırt edilmesi için gerekli olduğu takdirde, ek kullanımı zorunludur (m. 45). Örneğin, "Ali Ay Gıda Pazarlama" ünvanı daha önce tescil edilmişse, aynı alanda faaliyete geçen Ali Ay isimli tacir, bu ünvanı aynen kullanamaz; ek yapmak zorundadır. Örneğin, söz konusu tacir, "Yiğido Ali Ay Gıda Pazarlama" veya "Ali Ay Gıda Üretim ve Pazarlama" gibi ek yapılmış bir ünvan kullanmalıdır.
- **Şubenin Ünvanda Belirtilmesi:** Her şube, kendi merkezinin ticaret ünvanını, şube olduğunu belirterek kullanmak zorundadır. Bu ünvana şube ile ilgili ekler yapılabilir (m. 48/1). Merkezi yabancı ülkede bulunan bir işletmenin Türkiye'deki şubesinin ticaret ünvanında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesi de şarttır (TTK m. 48/3). Örneğin, Tahran merkezli Bank Mellat'ın İstanbul'daki şubesinin ticaret ünvanı, "Bank Mellat, İran/Tahran, İstanbul Şubesi" şeklinde gösterilmelidir.
- **Tasfiye Haline Girilmesi:** Tasfiye hâline giren bir ticaret şirketi, tasfiye sonuna kadar bu amaçla sınırlı olarak tüzel kişiliğini korur ve ticaret ünvanını buna "tasfiye hâlinde" ibaresini ekleyerek kullanmaya devam eder (m. 269, 328, 533/2; KoopK m. 98). Örneğin, tasfiye haline giren Kayseri Halıcılık Limited Şirketi, ünvanını bundan sonra "Tasfiye Halinde Kayseri Halıcılık Limited Şirketi" olarak kullanmaya devam eder. Bunun gibi, malvarlığının terki suretiyle konkordatonun tasdiki kararının kesinleşmesinden itibaren, ticaret ünvanına "konkordato tasfiyesi hâlinde" sözcükleri eklenir (İİK m. 309c/2).
- **Gerçek Kişi Tacirin Birden Çok Ticari İşletmesinin Bulunması:** Gerçek kişi tacirlerin faaliyet konuları birbirinden farklı olan birden çok ticari işletmesinin bulunması halinde, ticaret ünvanına her işletme dolayısıyla ayırt edici ilaveler yapılarak tescil olunur (TSY m. 44/3).

Eklerin kullanımına ilişkin bazı sınırlamalar söz konusudur:

- Eklerin, tacirin kimliği, işletmesinin genişliği, önemi ve finansal durumu hakkında, üçüncü kişilerde yanlış bir görüşün oluşmasına sebep olacak nitelikte bulunmaması, gerçeğe ve kamu düzenine aykırı olmaması şarttır. Örneğin, aslında mimar olmayan Ahmet Yılmaz'ın "mimar" ünvanını kullanması kanuna aykırıdır. Bu doğrultuda, tek başlarına ticaret yapan gerçek kişilerin ticaret ünvanlarına bir şirketin var olduğu izlenimini uyandıracak ekler yapmaları da yasaktır (m. 46/2). Örneğin, tek başına ticaret yapan Samet Yıldız'ın "Samet Yıldız ve Ortakları" şeklinde bir ticaret ünvanı kullanması mümkün değildir.
- Kooperatifler ve üst kuruluşlarının ünvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilemez (KoopK m. 2/4). Örneğin, "Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları Yapı Kooperatifi" şeklinde bir ticaret ünvanı kullanılamaz.
- Bazı kelimelerin ticaret ünvanında kullanılabilmesi için, Cumhurbaşkanının kararı gerekir: "Türk", "Türkiye", "Cumhuriyet" ve "Millî" kelimeleri bir ticaret ünvanına ancak Cumhurbaşkanı kararıyla konabilir (TTK m. 46/3)[64]. Dikkat edilirse, bu kelimelerin ticaret ünvanında kullanılması yasaklanmamış, Cumhurbaşkanının kararına bağlanmıştır.

Cumhurbaşkanının kararı ile kullanılabileceği belirtilen kelimeler "Türk", "Türkiye", "Cumhuriyet" ve "Milli" kelimeleri sınırlıdır. Bunların dışında kalan "Milliyet", "Atatürk", "Mustafa Kemal", "Şehit", "Gazi", "Anadolu" vb. kelimelerin ticaret ünvanında kullanılabilmesi için Cumhurbaşkanının kararı gerekmez[65].

- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Başkanlığın izin verdiği vakıf, kurum ve kuruluşlar dışında, diğer kurum ve kuruluşlar ile özel ve tüzel kişiler tarafından "Diyanet" kelimesi isim, ünvan ve marka olarak kullanılamaz (633 s. K. m. 1/2).

C. Ticaret Ünvanının Devri

Daha önce de belirttiğimiz üzere, ticari işletmenin devrini konu edinen sözleşmeler, aksi öngörülmemişse, ticaret ünvanı ile diğer fikrî mülkiyet haklarını da içerir (TTK m. 11/3). Yani, bir işletmenin devri, aksi açıkça kabul edilmiş olmadıkça, ticaret ünvanının da devri sonucunu doğurur (m. 49/2). Bunun aksi öngörülerek, ticaret ünvanı devrin kapsamı dışında tutulabilir.

Fakat, ticaret ünvanının, işletmeden ayrı olarak başkasına devredilmesi mümkün değildir (m. 49/1). Dolayısıyla, ticaret ünvanı, bir devir işlemine tek başına konu olamaz.

Ticari işletmenin devriyle birlikte ticaret ünvanının da devredilmesi halinde, devralan, ünvanı hiçbir değişiklik yapmadan aynen kullanma hakkına sahiptir (m. 49/2).

Ticari işlemlerde taşınır rehni, ticaret ünvanı üzerinde de kurulabilir (TİTRK m. 5/1).

Ticaret ünvanının ticari işletmeden ayrı olarak devredilmesi mümkün olmasa da, ayrı olarak rehnedilmesi mümkündür.

---

64 Bu kelimeler yalın, sade ve eksiksiz şekilde kullanımları için Cumhurbaşkanı kararı gerekir (TUHT m. 4/4). Bu kelimelerin değiştirilerek veya başka kelimelerle öbek oluşturacak biçimde kullanılmasında Cumhurbaşkanı kararı gerekmez. Örneğin, "Cantürk", "Türkhan" "Türkiyem", "Türkün Gücü" gibi kullanımlar için Cumurbaşkanı kararı gerekmez. Fakat bu husus öğretide tartışmalıdır.

65 Dernekler Kanunu'na göre, dernek adlarında; Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal, Şehit, Gazi kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeler İçişleri Bakanlığının izni ile kullanılabilir (m. 28). Dikkat edilmelidir ki, bu hüküm ticaret ünvanı için değil, dernek adları için geçerlidir.

D. Ticaret Ünvanının Devamı

Ticari işletme sahibinin veya bir ortağın ticaret ünvanında yer alan adı kanunen değişir veya yetkili makamlar tarafından değiştirilirse ünvan olduğu gibi kalabilir (TTK m. 47/1). Arzu edilirse, ünvanın yeni ada uygun şekilde değiştirilmesi de mümkündür.

Kollektif veya komandit şirkete ya da donatma iştirakine yeni ortakların girmesi hâlinde ticaret ünvanı değiştirilmeksizin olduğu gibi kalabilir. Ayrıca, bu şirketlerden birinin ticaret ünvanına adı dâhil olan bir ortağın ölümü üzerine mirasçıları onun yerine geçerek şirketin devamını kabul eder veya şirkete girmemekle beraber bu hususta izinlerini yazılı şekilde bildirirlerse şirket ünvanı olduğu gibi bırakılabilir. Bunun gibi, şirketten ayrılan ortağın adı da yazılı izni alınmak şartıyla şirket ünvanında kalabilir (m. 47/2).

Ayrıca, az önce ifade ettiğimiz üzere, devir hâlinde devralan, ünvanı aynen kullanma hakkına sahiptir (m. 49/2).

Ticaret ünvanının yukarıdaki sebeplerle değişmesi durumunda, yeni ticaret ünvanının da tescil ve ilan ettirilmesi gerekir (m. 31/1).

E. Ticaret Ünvanının Korunması

Usulüne uygun şekilde tescil ve ilan edilmiş olan ticaret ünvanını kullanma hakkı sadece sahibine aittir (TTK m. 50). Bu hükümle, tescil ve ilan edilmiş ticaret ünvanı, tüm Türkiye çapında koruma altına alınmıştır. Tescil edilmiş bir ticaret ünvanının başkası tarafından tekrar tescil edilmesi veya kullanılması durumunda ticaret ünvanına tecavüz söz konusu olur.

Ticaret ünvanının, ticari dürüstlüğe aykırı biçimde bir başkası tarafından kullanılması hâlinde hak sahibi; mahkemeden şunları isteyebilir (m. 52/1):

- Tecavüzün tespitini,
- Tecavüzün yasaklanmasını,
- Haksız kullanılan ticaret ünvanı tescil edilmişse kanuna uygun bir şekilde değiştirilmesini veya silinmesini,
- Tecavüzün sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını,
- Gereğinde araçların ve ilgili malların imhasını,
- Zarar varsa, kusurun ağırlığına göre maddi ve manevi tazminat.

Maddi tazminat olarak mahkeme, tecavüz sonucunda saldırganın elde etmesi mümkün görülen menfaatinin karşılığına da hükmedebilir (m. 52/1). Maddi ve manevi tazminat istenebilmesi için kusurun ve zararın varlığı şarttır. Diğer talepler için kusur ve zarar şart değildir.

Mahkeme, davayı kazanan tarafın istemi üzerine, giderleri aleyhine hüküm verilen kimseye ait olmak üzere, kararın gazete ile yayımlanmasına da karar verebilir (m. 52/2).

Söz konusu korumadan sadece tescil edilmiş ticaret ünvanları yararlanır; tescil edilmemiş ticaret ünvanları ancak haksız rekabet hükümleri (m. 64 vd.) çerçevesinde korunur.

Bütün mahkemeler, memurlar, ticaret ve sanayi odaları, noterler ve Türk Patent Enstitüsü görevlerini yaparlarken bir ticaret ünvanının tescil edilmediğini, kanun hükümlerine aykırı olarak tescil edildiğini veya kullanıldığını öğrenirlerse durumu yetkili makamlara bildirmek zorundadırlar

(m. 51/1). Ticaret ünvanına ilişkin hükümleri ihlal edenler hakkında kanunda idari para cezası, adli para cezası veya hapis cezası uygulanacağı öngörülmüştür (m. 51/2-3).

II. İŞLETME ADI

A. Genel Olarak

İşletme adı, işletme sahibi ile ilgili olmaksızın doğrudan doğruya işletmeyi tanıtmak ve benzer işletmelerden ayırt etmek için kullanılan isimdir (TTK m. 53). Daha önce de ele aldığımız üzere, ticaret ünvanı ile işletme adı, birbirinden farklı kavramlardır. Ticaret ünvanı, taciri hedef alırken; işletme adı ise sahibi ile ilgisi olmaksızın doğrudan işletmeyi hedef alır. Örneğin, tacir Emir Karakuş'un "Karakuş Market" isminde ticari işletmeyi işletmesi halinde; "Emir Karakuş" ticaret ünvanı, "Karakuş Market" ise işletme adıdır.

Ticaret ünvanı sadece tacirler tarafından kullanılırken, işletme adı tacirler de dahil diğer tüm işletme sahipleri tarafından kullanılabilir. Örneğin, esnaflar, ticaret ünvanı kullanamazlar; fakat işletme adı kullanabilirler.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, tacirlerin ticaret ünvanı kullanmaları ve bunu sicile tescil ettirmeleri gerekir (TTK m. 18/1). Sahiplerinin işletmeleri için bir işletme adı kullanmaları ise zorunlu değildir. Yani, işletme adı kullanmak, bir yükümlülük değil, haktır. Fakat, zorunlu olmamasına rağmen işletmeleri için işletme adı kullananlar, bunu tescil ettirmek zorundadır (m. 53).

Yani, bir tacir, ticaret ünvanı kullanmak ve bunu tescil ettirmek zorundadır; işletme adı kullanmak zorunda değildir, fakat kullanıyorsa bunu tescil ettirmek zorundadır.

Kanun koyucu, işletme adları için çekirdek kısım öngörmemiştir. Başka bir ifadeyle, kanun koyucu, işletme adının şekline ilişkin bir zorunluluk veya sınırlama getirmemiştir. İşletme adı; kamu düzenine, ulusal çıkarlara, ahlaka ve gerçeğe aykırı olmamak, kültürel ve tarihi değerleri zedeleyecek şekilde olmamak kaydıyla serbestçe belirlenebilir.

B. İşletme Adının Devri

Ticari işletmenin devrini konu edinen sözleşmeler, aksi öngörülmemişse, ticaret ünvanı gibi işletme adını da içerir (TTK m. 11/3). Bunun aksi öngörülerek, işletme adı, devir işleminin kapsamı dışında tutulabilir. Ticaret ünvanından farklı olarak, işletme adının ticari işletmeden ayrı olarak devredilmesi mümkündür. Ticari işlemlerde taşınır rehni, tıpkı ticaret ünvanı gibi, işletme adı üzerinde de kurulabilir (TİTRK m. 5/1).

C. Uygulanacak Diğer Hükümler

Türk Ticaret Kanunu'nun sicil işlemlerinden doğan cezai sorumluluğu düzenleyen 38. maddesi, ticaret ünvanına tescil edilmiş ticaret ünvanından ayırt etmek için ek yapma zorunluluğunu düzenleyen 45. maddesi, ticaret ünvanının devamlılığını düzenleyen 47. maddesi ve ticaret ünvanının korunmasını düzenleyen 50, 51 ve 52. maddeleri; tescil edilen işletme adları hakkında da uygulanır (TTK m. 53).

D. İşletme Adının Korunması

İşletme adına ilişkin 53. maddede, ticaret ünvanının korunmasına ilişkin hükümlere atıf yapılmıştır. Bu doğrultuda, usulüne uygun şekilde tescil ve ilan edilmiş olan işletme adını kullanma

hakkı sadece sahibine aittir (TTK m. 53, 50). Bu hükümle, tescil ve ilan edilmiş işletme adı, tüm Türkiye çapında koruma altına alınmıştır. Tescilli ticaret ünvanının korunmasına ilişkin yukarıda ele aldığımız hükümler (m. 50, 51, 52); işletme adının korunmasında da uygulanacaktır.

Tıpkı tescil edilmemiş ticaret ünvanları gibi, tescil edilmemiş işletme adları da ancak haksız rekabet hükümleri (m. 64 vd.) çerçevesinde korunur.

TİCARET ÜNVANI	İŞLETME ADI
Sadece tacirler tarafından kullanılabilir. Esnaflar tarafından kullanılamaz.	Diğer işletme sahipleri (örneğin esnaflar) tarafından da kullanılabilir.
Taciri hedef alır.	İşletmeyi hedef alır.
Kullanılması zorunludur.	Kullanılması zorunlu değildir.
Tescil edilmesi zorunludur.	Tescil edilmesi -kullanılıyorsa- zorunludur.
Tescil edilmişse, kanundaki özel hükümler çerçevesinde tüm Türkiye çapında korunur; tescil edilmemişse ancak haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunur.	Tescil edilmişse, kanundaki özel hükümler çerçevesinde tüm Türkiye çapında korunur; tescil edilmemişse ancak haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunur.
Ticari işletmeden ayrı olarak devredilemez.	Ticari işletmeden ayrı olarak devredilebilir.

§8. MARKA

I. GENEL OLARAK

Marka, bir işletmenin mallarının veya hizmetlerinin diğer işletmelerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini ve sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayan kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her türlü işarettir.

Türk Ticaret Kanunu'nda doğrudan markayı konu alan bir düzenleme yoktur. Marka, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda düzenlenmiştir. Marka ve diğer sınai haklarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, Türk Patent ve Marka Kurumunun görevidir.

Markanın amacı, bir işletmeye dahil mal veya hizmetlerin tanıtılması ve bunların diğer işletmelere dahil mal ve hizmetleriden ayırt edilmesidir. Marka, ticaret ünvanı ve işletme adından farklı olarak, taciri veya işletmeyi değil; işletmeye dahil mal veya hizmeti hedef alır.

II. MARKA TÜRLERİ

Marka, üretim türüne göre 1) ticaret markası ve 2) hizmet markası olarak ikiye ayrılır: Ticaret markası, bir işletmenin mallarının diğer işletmelerin mallarından ayırt edilmesini sağlayan işaretlerdir. Örneğin, Kiğılı, Kemal Tanca, Beko ve Ülker gibi markalar birer ticaret markasıdır. Hizmet markası ise, bir işletmenin hizmetlerinin diğer işletmelerin hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlayan işaretlerdir. Örneğin, Turkcell, UPS Kargo, Pegasus, Süha ve Adenya Hotel birer hizmet markasıdır.

Marka, kullanım alanına göre 1) ferdi marka, 2) ortak marka ve 3) garanti markası olarak üçe ayrılır: Ferdi marka, gerçek veya tüzel kişiler tarafından tek başına ve bağımsız olarak kullanılan markadır. Örneğin, Eyüp Sabri Tuncer, Kemal Koçak, Kuru Kahveci Mehmet Efendi, Ülker ve Sarar, birer ferdi markadır. Ortak marka, üretim veya ticaret ya da hizmet işletmelerinden oluşan bir grup tarafından kullanılan işarettir (SMK m. 31/3). Ortak marka, gruptaki işletmelerin mal veya hizmetlerini diğer işletmelerin mal veya hizmetlerinden ayırt etmeye yarar (m. 31/4). Örneğin, Samsung, bir ortak markadır. Garanti markası ise, marka sahibinin kontrolü altında birçok işletme tarafından o işletmelerin ortak özelliklerini, üretim usullerini, coğrafi menşelerini ve kalitesini garanti etmeye yarayan işarettir (m. 31/1). Örneğin, Energy Star, TSE, CE ve ISO birer garanti markasıdır. Garanti markasının, marka sahibinin veya marka sahibine iktisaden bağlı olan işletmenin mal veya hizmetlerinde kullanılması yasaktır (m. 31/2).

III. MARKANIN TESCİLİ

A. Marka Olabilecek İşaretler

Marka, kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işaretten oluşabilir (SMK m. 4). Baskı yoluyla yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretin marka olarak tescil edilmesi mümkündür. Bu kapsamda, "Eyüp Sabri Tuncer" markası, Kilim'in "bir kilim yeter sevgilim" sloganı, Audi'nin 4 halkadan oluşan logosu, Milka lilası, Facebook'un "f" harfi, harf ve sayılardan oluşan "A101" markası, EA Games'in ve Intel'in başlangıç sesleri ile Coca Cola'nın kutusu bunlara birer örnektir. Tasarımlar, resimler ve

fotoğraflar da marka olabilir. Örneğin, Lacoste'un timsah figürü bir markadır. Hatta formüle edilebilen koku dahi marka olabilir. Örneğin, Play-Doh oyun hamuru kokusu bir markadır. Bir işaretin marka olarak tescil edilebilmesi için herhangi bir anlamının bulunuyor olması gerekmez.

Bir işaretin marka olarak tescil edilebilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:

- **İşaretin Ayırt Edici Nitelikte Olması:** Marka olarak tescil edilecek işaret, bir işletmenin mallarını veya hizmetlerini diğer işletmenin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edecek nitelikte olmalıdır (m. 4).
- **İşaretin Sicilde Gösterilebilir Olması:** Bir işaretin marka olarak tescil edilebilmesi için, marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayacak şekilde sicilde gösterilebilir olması gerekir (m. 4).
- **Tescil İçin Ret Nedeninin Bulunmaması:** Marka tescilinde, aşağıda ele alacağımız mutlak veya nispi ret nedenlerinin bulunması halinde başvuru reddedilir.

B. Marka Tescilinde Ret Nedenleri

a) Tescil İçin Mutlak Ret Nedenleri: Kanunda belirtilen bazı işaretlerin marka olarak tescil edilmesi kesinlikle yasaktır. Bunlar için yapılan tescil başvuruları, hak sahiplerinin itirazı bulunmasa bile, Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından re'sen dikkate alınarak reddedilir. Buna göre, aşağıda belirtilen işaretler, marka olarak tescil edilmez:

- **Marka Olarak Tanımlanamayacak İşaretler:** Kanunun 4. maddesi kapsamında marka olamayacak işaretler, tescil edilemez (m. 5/1-a). Dolayısıyla, 1) ayırt edici niteliği olmayan veya 2) sicilde gösterilemeyen işaretler marka olarak tescil edilemez. Örneğin, formüle edilemeyen kokular, marka olamaz.
- **Ayırt Edici Niteliği Olmayan İşaretler:** Herhangi bir ayırt edici niteliğe sahip olmayan işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-b)[66]. Örneğin, bir kahve markası olarak "aroma" kelimesi, ayırt edici nitelikte değildir.
- **Tasvirî İşaretler:** Ticaret alanında cins, çeşit, vasıf, kalite, miktar, amaç, değer, coğrafi kaynak belirten veya malların üretildiği, hizmetlerin sunulduğu zamanı gösteren veya malların ya da hizmetlerin diğer özelliklerini belirten işaret veya adlandırmaları münhasıran ya da esas unsur olarak içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-c)[66]. Örneğin, peynir için "peynir" veya "süzme"; pizza için "sıcak pizza"; eğlence hizmeti için "oyun parkı" ve kıyafet için "small" ibareleri, marka olarak kullanılamaz.
- **Herkes Tarafından Kullanılan veya Belirli Bir Meslek Grubuna Ait İşaretler:** Ticaret alanında herkes tarafından kullanılan veya belirli bir meslek, sanat veya ticaret grubuna mensup olanları ayırt etmeye yarayan işaret veya adlandırmaları münhasıran ya da esas unsur olarak içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-d)[66]. Örneğin, "manav", "bakkal", "eczacı" gibi ibareler, markanın esaslı unsuru olacak şekilde tescil edilemez.
- **Aynı veya Ayırt Edilmeyecek Kadar Benzer Markalar:** Aynı veya aynı türdeki mal veya hizmetlerle ilgili olarak tescil edilmiş ya da daha önceki tarihte tescil başvurusu yapılmış marka ile aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer işaretler, marka olarak

[66] Fakat, bir marka, başvuru tarihinden önce kullanılmış ve başvuruya konu mal veya hizmetler bakımından bu kullanım sonucu ayırt edici nitelik kazanmışsa bu markanın tescili bu hüküm gerekçesiyle reddedilemez (m. 5/2).

tescil edilemez (m. 5/1-ç)[67]. Örneğin, "Nixe" ile "Nike", "Gucci" ile "Cuggi", "Pril" ile "Pırıl", "Samsung" ile "Samsunq" ibareleri arasında bu tür benzerlikler vardır.

- **Malın Doğal Yapısından veya Teknik Zorunluluktan Doğan İşaretler:** Malın doğası gereği ortaya çıkan şeklini ya da başka bir özelliğini veya teknik bir sonucu elde etmek için zorunlu olan veya mala asli değerini veren şeklî ya da başka bir özelliğini münhasıran içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-e). Örneğin, üzüm veya muz şekli, malın doğal yapısı gereği; gözlük veya üç başlıklı tıraş makinası şekli ise teknik yapısı gereği marka olamaz.
- **Yanıltıcı İşaretler:** Mal veya hizmetin niteliği, kalitesi veya coğrafi kaynağı gibi konularda halkı yanıltacak işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-f). Örneğin; sentetik bir kazak için "koyun" figürü kullanılması yanıltıcı niteliktedir.
- **Devlet ya da Diğer Uluslararası Organizasyonlara Ait İşaretler:** Paris Sözleşmesi'nin 2. mükerrer 6. maddesine göre reddedilmesi gereken işaretler, tescil edilemez (m. 5/1-g). Buna göre, birlik ülkelerine ait bayrak, flama ve benzeri egemenlik işaretleri ile birlik ülkelerinin üyesi bulundukları uluslararası kuruluşların logoları, adları ve bu adların kısaltmaları, marka olarak tescil edilemez.
- **Kamuyu İlgilendiren ve Halka Mal Olmuş Diğer İşaretler ile Yetkili Mercilerce Tescil İzni Verilmemiş Olan İşaretler:** Devlet ya da diğer uluslararası organizasyonlara ait işaretlerin kapsamına girmese bile, kamuyu ilgilendiren, tarihi ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş diğer işaretler ile yetkili mercilerce tescil izni verilmemiş olan armaları, nişanları veya adlandırmaları içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-ğ). Örneğin, Atatürk figürü, Mevlana figürü, Osmanlı padişahlarına ait "tuğralar", Anıtkabir, Çanakkale Şehitler Anıtı, marka olarak tescil edilemez.
- **Dinî Değerleri veya Sembolleri İçeren İşaretler:** Dini değerleri veya sembolleri içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-h). Örneğin, Kabe, Ayasofya Camii, haç işareti ve peygamberlerin isimleri, marka olamaz.
- **Kamu Düzenine veya Genel Ahlaka Aykırı İşaretler:** Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan işaretler, gayet tabii, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-ı). Örneğin, "mafya" kelimesi ve terör örgütlerinin simgeleri marka olarak tescil edilemez. Keza, "Türk" kelimesi, temizlik gereçleri üzerinde kullanılamaz.
- **Tescilli Coğrafi İşaretler:** Son olarak, tescilli coğrafi işaretten oluşan ya da tescilli coğrafi işaret içeren işaretler, marka olarak tescil edilemez (m. 5/1-i)[68]. Örneğin, Çorum leblebisi, Gemerek gilaburusu, Antep fıstığı, Maraş dondurması, Silifke yoğurdu ve Kayseri pastırması, marka olarak tescil edilemez.

b) Nispi Ret Nedenleri: Markanın tescilinde nispi ret nedenlerinin varlığı halinde ise tescil başvurusu Kurum tarafından re'sen değil, ancak ilgilisinin itirazda bulunması üzerine reddedilir. Nispi ret sebepleri şunlardır:

---

[67] Fakat, bir marka başvurusu, önceki marka sahibinin başvurunun tesciline açıkça muvafakat ettiğini gösteren noter onaylı belgenin Kuruma sunulması hâlinde bu hüküm gerekçe gösterilerek reddedilemez. Muvafakatnameye ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir (m. 5/3).

[68] Bu tür işaretler, marka olarak değil, coğrafi işaret olarak tescil edilir (m. 33).

- **Karıştırılma İhtimali:** Tescil başvurusu yapılan bir markanın, tescil edilmiş veya önceki tarihte başvurusu yapılmış marka ile aynılığı ya da benzerliği ve kapsadığı mal veya hizmetlerin aynılığı ya da benzerliği nedeniyle, tescil edilmiş veya önceki tarihte başvurusu yapılmış marka ile halk tarafından ilişkilendirilme ihtimali de dâhil karıştırılma ihtimali varsa itiraz üzerine başvuru reddedilir (m. 6/1). Burada, mutlak ret nedeni sayılmayı gerektirecek kadar bir benzerlikten değil, halk tarafından karıştırılma ihtimali oluşturacak bir benzerlikten söz edilir. Örneğin, "Nestle" ile "Neslen" markaları arasında böyle bir ihtimal söz konusu olabilir.
- **Ticari Vekil veya Temsilcinin Kendi Adına İzinsiz Başvuru Yapması:** Ticari vekil veya temsilcinin, marka sahibinin izni olmaksızın ve haklı bir sebebe dayanmaksızın markanın aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kendi adına tescili için yaptığı başvuru, marka sahibinin itirazı üzerine reddedilir (m. 6/2).
- **Markanın Gerçek Hak Sahibinin İzninin Bulunmaması:** Başvuru tarihinden veya varsa rüçhan tarihinden önce tescilsiz bir marka veya ticaret sırasında kullanılan bir başka işaret için hak elde edilmişse, bu işaret sahibinin itirazı üzerine, marka başvurusu reddedilir (m. 6/3).
- **Tanınmış Markaların Kullanılması:** Paris Sözleşmesinin 1. mükerrer 6. maddesi bağlamındaki tanınmış markalar ile aynı veya benzer nitelikteki marka başvuruları, aynı veya benzer mal veya hizmetler bakımından itiraz üzerine reddedilir (m. 6/4). Buna karşılık, tescilli veya tescili için daha önce başvuruda bulunulmuş olan bir markanın aynısı veya benzeri, farklı mal ve hizmetler için marka olarak kullanılabilir. Örneğin, "Porche" markası, ülkemizde üretilen otomobiller için kullanılamaz; fakat fön makinaları için kullanılabilir.

  Öte yandan, tescil edilmiş veya tescil başvurusu daha önceki tarihte yapılmış bir markanın, Türkiye'de ulaştığı tanınmışlık düzeyi nedeniyle haksız bir yararın sağlanabileceği, markanın itibarının zarar görebileceği veya ayırt edici karakterinin zedelenebileceği hâllerde, aynı ya da benzer markanın tescil başvurusu, haklı bir sebebe dayanma hâli saklı kalmak kaydıyla, başvurunun aynı, benzer veya farklı mal veya hizmetlerde yapılmış olmasına bakılmaksızın önceki tarihli marka sahibinin itirazı üzerine reddedilir (m. 6/5). Dolayısıyla, Paris Sözleşmesinin kapsamına girmeksizin, Türkiye çapında tanınmış bir markanın aynısı veya benzeri, gerek aynı mal ve hizmerlerde gerekse farklı mal ve hizmetlerde kullanılamaz. Örneğin, "Marmarabirlik" markası, ülkemizde deterjanlar için de kullanılamaz.
- **Markanın Başkasına Ait İsim, Ünvan, Fotoğraf, Telif Hakkı veya Fikri Mülkiyet Hakkını İçermesi:** Tescil başvurusu yapılan markanın başkasına ait kişi ismini, ticaret ünvanını, fotoğrafını, telif hakkını veya herhangi bir fikri mülkiyet hakkını içermesi hâlinde hak sahibinin itirazı üzerine başvuru reddedilir (m. 6/6).
- **Yenilenmemiş Markanın Aynısının veya Benzerinin Tescilinin İstenmesi:** Ortak markanın veya garanti markasının yenilenmeme sebebiyle koruma süresinin sona ermesinden itibaren **3 yıl** içinde yapılan, ortak marka veya garanti markasıyla aynı veya benzer olan ve aynı veya benzer mal veya hizmetleri içeren marka başvurusu, önceki hak sahibinin itirazı üzerine reddedilir (m. 6/7).

Ortak marka veya tescilli markasının dışında, tescilli bir markanın yenilenmeme sebebiyle koruma süresinin sona ermesinden itibaren **2 yıl** içinde yapılan, bu markayla aynı veya benzer olan ve aynı veya benzer mal veya hizmetleri içeren marka başvurusu, önceki marka sahibinin itirazı üzerine bu 2 yıllık süre içinde markanın kullanılmış olması şartıyla reddedilir (m. 6/8).

- **Başvurunun Kötüniyetli Olması:** Kötüniyetle yapılan marka başvuruları itiraz üzerine reddedilir (m. 6/9).

C. Tescil Başvurusu

a) Başvuru: Sınai Mülkiyet Kanunu'yla sağlanan marka koruması, tescil yoluyla elde edilir (SMK m. 7/1). Marka başvurusu, Türk Patent ve Marka Kurumuna yapılır. Her başvuruyla sadece bir markanın tescili talep edilebilir (m. 11/2). Fakat marka başvurusu, başvuru sahibinin talebi üzerine, tescil edilene kadar, başvuru kapsamındaki mal veya hizmetler bakımından iki ya da daha fazla başvuruya bölünebilir (m. 11/5).

Başvuru sahibi, rüçhan hakkından yararlanmak istiyorsa, yararlanmak istediği rüçhan hakkını başvuruyla birlikte talep ücretini ödeyerek belirtmelidir. Başvuru sahibi, rüçhan hakkı belgesini başvuru tarihinden itibaren **3 ay** içinde vermediği takdirde rüçhan hakkı talebi yapılmamış sayılır (m. 13/1).

b) Başvuruda Bulunabilecek Kişiler: Bu kanunla sağlanan korumadan sadece; 1) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, 2) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşim yeri olan veya sınai ya da ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler, 3) Paris Sözleşmesi veya Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişiler, 4) Karşılıklılık ilkesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti uyruğundaki kişilere sınai mülkiyet hakkı koruması sağlayan devletlerin uyruğundaki kişiler yararlanır (m. 3).

D. Başvurunun İncelenmesi

a) Şekli İnceleme: Kurum, başvurunun kanuna uygunluğunu şeklî bakımdan inceler. Şeklî eksiklik bulunmadığına karar verilmesi hâlinde başvuru, başvurunun alındığı tarih, saat ve dakika itibarıyla kesinleşir. Şeklî eksiklik bulunması hâlinde başvuru sahibine eksikliği gidermesi için **2 ay** süre verilir (m. 15/1).

Süresi içinde eksiklikleri giderilmeyen başvuru işlemden kaldırılır[69]. Rüçhan hakkına ilişkin bir talep varsa, rüçhan hakkına ilişkin eksikliklerin giderilmemesi, rüçhan hakkının kaybı sonucunu doğurur (m. 15/3). Koruma kapsamına giren kişiler arasında sayılmayan gerçek veya tüzel kişilerin başvurusu reddedilir (m. 15/4).

b) Mutlak Ret Nedenlerinin İncelenmesi ve Yayımlanması: Kurum, başvurunun şeklî yönden eksikliği bulunmadığına karar verirse mutlak ret nedenleri açısından başvuruyu inceler. İnceleme sonucunda, başvurunun, başvuru kapsamındaki mal veya hizmetlerin bir kısmı ya da tamamı için tescil edilemeyeceği sonucuna varılırsa başvuru bu mal veya hizmetler bakımından reddedilir (m. 16/1). Başvuru şartları eksiksiz şekilde yerine getirilmiş ve reddedilmemiş başvuru

[69] Başvurunun birden fazla sınıfı kapsayan mal veya hizmetler için yapılmış olması ve sınıflara ilişkin ücret eksikliğinin süresinde giderilmemesi hâlinde başvuru, ödenen ücretin kapsadığı sınıf veya sınıflar açısından incelenir.

Bültende yayımlanır (m. 16/2). Başvurunun, gerek şekil eksikliği gerekse mutlak ret nedenini varlığı sebebiyle reddedilmesine yayımdan sonra karar verilmesi hâlinde bu karar da Bültende ayrıca yayımlanır (m. 16/3).

E. Üçüncü Kişilerin Görüşleri, İtirazlar ve İtirazların İncelenmesi

a) Üçüncü Kişilerin Görüşleri: Marka başvurusunun yayımlanmasından sonra herkes, marka başvurusunun mutlak ret nedenlerinin varlığı sebebiyle tescil edilemeyeceğini belirten yazılı ve gerekçeli görüşlerini markanın tesciline kadar Kuruma sunabilir[70]. Ancak bu kişiler, Kurum nezdinde işlemlere taraf olamazlar (m. 17/1). Kurum, görüşleri değerlendirip, bunların yerinde olduğuna kanaat getirirse marka başvurusunu kısmen veya tamamen reddeder (m. 17/2).

b) Yayıma İtiraz: Bültende yayımlanmış bir marka başvurusunun bir mutlak veya nispi ret nedenin varlığına ilişkin itirazlar, ilgili kişiler tarafından marka başvurusunun yayımından itibaren **2 ay** içinde yapılır (m. 18/1). İtiraz, yazılı ve gerekçeli olarak Kuruma yapılır. İtiraz gerekçelerinin süresi içinde sunulmaması hâlinde itiraz yapılmamış sayılır. İtirazın incelenmesi için itiraz süresi içinde ücretin ödenmesi ve aynı süre içinde ücretin ödendiğine ilişkin bilginin Kuruma sunulması zorunludur (m. 18/2).

c) Yayıma İtirazın İncelenmesi: Kurum, başvuru sahibinden itirazlara ilişkin görüşlerini süresi içinde bildirmesini ister. Kurum gerekli gördüğü takdirde taraflardan ek bilgi ve belge sunmalarını isteyebilir. Görüşlerin veya istenilen ek bilgi ve belgelerin süresinde Kuruma sunulmaması hâlinde itiraz, mevcut bilgi ve belgeler kapsamında değerlendirilir (m. 19/1). İnceleme neticesinde markanın, başvuru kapsamındaki mal veya hizmetlerin bir kısmı ya da tamamı için tescil edilemeyeceği sonucuna varılırsa, başvuru bu mal veya hizmetler bakımından reddedilir. Aksi hâlde itirazın reddine karar verilir (m. 19/3). Kurum gerekli görmesi hâlinde tarafları uzlaşmaya teşvik edebilir (m. 19/4)[71].

d) Kararlara İtiraz ve Bu İtirazların İncelenmesi: Karara itiraz Kurum tarafından alınan kararlardan zarar gören taraflar, kararlara karşı Kurum nezdinde itiraz edebilirler (m. 20/1). İtiraz, kararın bildirim tarihinden itibaren **2 ay** içinde yazılı ve gerekçeli olarak Kuruma yapılır. İtiraz gerekçelerinin bu süre içinde sunulmaması hâlinde itiraz yapılmamış sayılır. İtirazın incelenmesi için itiraz süresi içinde ücretin ödenmesi ve aynı süre içinde ücretin ödendiğine ilişkin bilginin Kuruma sunulması zorunludur. İtiraz süresinden sonra itiraz gerekçeleri değiştirilemez ve yeni gerekçeler eklenemez (m. 20/2).

Şeklî eksiklik içermeyen itirazlar, Kurul[72] tarafından incelenir (m. 21/1). Kurul, taraflardan itirazlara ilişkin görüşlerini süresi içinde bildirmelerini ister. Kurum gerekli gördüğü takdirde taraflardan ek bilgi ve belge sunmalarını isteyebilir. İstenilen ek bilgi ve belgelerin veya görüşlerin süresinde Kuruma sunulmaması hâlinde itiraz, mevcut bilgi ve belgeler kapsamında değerlendirilir (m. 21/2). Kurul, yayıma itiraz neticesinde verilen kararlara karşı yapılan itirazlarda, gerekli görürse, tarafları uzlaşmaya teşvik edebilir (m. 21/3). Kurul, itiraz hakkında yapacağı inceleme ve değerlendirme sonucunda Kurumun nihai kararını verir (m. 21/4).

---

70 Üçüncü kişiler, mutlak ret nedenlerine ilişkin m. 5/1-ç'deki ret nedeni sebebiyle görüş bildiremezler (m. 17/1).

71 Uzlaşma ile ilgili hususlarda Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu hükümleri uygulanır (m. 19/4).

72 Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı bünyesinde yer alan kurul.

F. Tescil, Koruma Süresi ve Yenileme

a) Tescil: Marka tescilinden doğan haklar münhasıran marka sahibine aittir (m. 7/2). Kanunla sağlanan marka koruması, tescil yoluyla elde edilir (SMK m. 7/1). Markanın tescili, kurucu değil, açıklayıcı etkiye sahiptir. Markanın sahibine sağladığı haklar, üçüncü kişilere karşı marka tescilinin yayım tarihi itibarıyla hüküm ifade eder (m. 7/4). Sicil alenidir. Talep edilmesi ve ücretinin ödenmesi şartıyla sicil örneği verilir (m. 22/3).

Başvurusu eksiksiz yapılmış veya eksiklikleri giderilmiş, incelenmiş, yayımlanmış, hakkında itiraz yapılmamış veya yapılan itirazların tümü nihai olarak reddedilmiş ve eksik tüm evrakı, süresi içinde Kuruma sunularak bütün aşamaları tamamlanmış bir başvuru tescil edilerek sicile kaydedilir ve Bültende yayımlanır. Markanın tescil edilmesine ilişkin ücretin ödenmemesi ve ödendiğine ilişkin bilginin süresi içinde Kuruma sunulmaması hâlinde başvuru işlemden kaldırılır (m. 22/1).

Gerekli aşamalar tamamlanmadan tescil edilen marka, tescilli marka olarak kabul edilmez, başvuru işlemleri tamamlanmayan aşamadan devam ettirilir ve bu durum Bültende yayımlanır. Bu başvuruların tekrar tesciline karar verilirse daha önce ödenen tescil ücreti tekrar talep edilmez. Ancak tescil tarihinden itibaren **2 yıl** geçmiş olması hâlinde, markanın tescil durumu tamamlanmayan aşamadan etkilenmez (m. 22/2).

b) Koruma Süresi ve Yenileme: Tescilli markanın koruma süresi başvuru tarihinden itibaren **10 yıl**dır. Bu süre, 10'ar yıllık dönemler hâlinde yenilenir (m. 23/1). Yenileme talebinin marka sahibi tarafından koruma süresinin sona erdiği tarihten önceki **6 ay** içinde yapılması ve aynı süre içinde yenileme ücretinin ödendiğine ilişkin bilginin Kuruma sunulması gerekir. Bu süre içinde talebin yapılmaması veya yenileme ücretinin ödendiğine ilişkin bilginin Kuruma sunulmaması hâlinde, yenileme talebi, koruma süresinin sona erdiği tarihten itibaren **6 aylık** süre içinde ek ücretin ödenmesi şartıyla da yapılabilir (m. 23/2)[73].

Yenileme, önceki koruma süresinin sona erdiği tarihi izleyen günden itibaren hüküm ifade eder. Yenileme, sicile kaydedilir ve Bültende yayımlanır (m. 23/5). Marka, tescil kapsamında bulunan mal veya hizmetlerin bir kısmı için de yenilenebilir (m. 23/3).

IV. MARKA SAHİBİNİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

A. Markanın Kullanılması

Markanın tescil edilmesiyle marka sahibi, bu markayı kullanma külfetini üstlenmiş olur. Tescil tarihinden itibaren **5 yıl** içinde haklı bir sebep olmadan tescil edildiği mal veya hizmetler bakımından marka sahibi tarafından Türkiye'de ciddi biçimde kullanılmayan ya da kullanımına **5 yıl** kesintisiz ara verilen markanın iptaline karar verilir (m. 9/1). Markanın ayırt edici karakteri değiştirilmeden farklı unsurlarla kullanılması ve sadece ihracat amacıyla mal veya ambalajlarında kullanılması da markayı kullanma sayılır (m. 9/2). Ayrıca, markanın, marka sahibinin izni ile kullanılması da marka sahibi tarafından kullanım olarak kabul edilir (m. 9/3).

B. Marka Tescilinden Doğan Hakların Kapsamı ve İstisnaları

Marka tescilinden doğan haklar münhasıran marka sahibine aittir. Marka sahibinin, markanın izinsiz kullanımının ve izinsiz kullanım sayılan fiillerin önlenmesini talep etme hakkı vardır

[73] Ortak markanın yenilenmesi için gruba dâhil işletmelerden birinin talebi yeterlidir (m. 23/4).

(SMK m. 7/2-3). Markanın sahibine sağladığı haklar, üçüncü kişilere karşı marka tescilinin yayım tarihi itibarıyla hüküm ifade eder (m. 7/4)[74].

Marka sahibi, üçüncü kişiler tarafından dürüstçe ve ticari hayatın olağan akışı içinde, markasının aşağıda belirtilen biçimlerde kullanılmasını engelleyemez (m. 7/5):

- Gerçek kişilerin kendi ad veya adresini belirtmesi,
- Malların veya hizmetlerin türüne, kalitesine, miktarına, kullanım amacına, değerine, coğrafi kaynağına, üretim veya sunuluş zamanına ya da diğer niteliklerine ilişkin açıklamalarda bulunulması,
- Özellikle aksesuar, yedek parça veya eşdeğer parça ürünlerinde, malın ya da hizmetin kullanım amacının belirtilmesinin gerekli olduğu hâllerde kullanılması.

Öte yandan, sınai mülkiyet hakkı korumasına konu ürünlerin, hak sahibi veya onun izni ile üçüncü kişiler tarafından piyasaya sunulmasından sonra bu ürünlerle ilgili fiiller hakkın kapsamı dışında kalır (m. 152/1). Yani, marka sahibi, kendi markasını taşıyan malların piyasaya sunulmasından sonra, markanın bu mallar üzerinden sökülmesini veya çıkarılmasını isteyemez. Fakat yine de marka sahibi, bu kapsama giren ürünlerin üçüncü kişiler tarafından değiştirilerek veya kötüleştirilerek ticari amaçlı kullanılmasını önleme hakkına sahiptir (m. 152/2).

V. MARKAYA İLİŞKİN HUKUKİ İŞLEMLER

A. Genel Olarak

Sınai mülkiyet hakkı ve dolayısıyla marka; devredilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir, teminat olarak gösterilebilir, haczedilebilir veya diğer hukuki işlemlere konu olabilir (SMK m. 148/1). Marka, tescil edildiği mal veya hizmetlerin tümü veya bir kısmı için devredilebilir (m. 148/6). Söz konusu hukuki işlemler, işletmeden bağımsız olarak gerçekleştirilebilir (m. 148/2).

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı; lisans, devir, intikal, haciz ve benzeri hukuki işlemlere konu olamaz ve teminat olarak gösterilemez (m. 148/1).

Hukuki işlemler, yazılı şekle tabidir. Devir sözleşmelerinin geçerliliği, ancak noter tarafından onaylanmış şekilde yapılmış olmalarına bağlıdır (m. 148/4). Garanti markasının veya ortak markanın devri ya da ortak marka için lisans verilmesi, sicile kayıt hâlinde geçerlidir (m. 148/7).

Hukuki işlemler taraflardan birinin talebiyle, ücret ve diğer şartların yerine getirilmesi hâlinde sicile kaydedilir ve Bültende yayımlanır. Kural olarak, sicile kaydedilmeyen işlemlerden doğan haklar iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (m. 148/5).

B. Önalım Hakkı

Sınai mülkiyet hakkının birden fazla sahibi olması durumunda sahiplerden birinin kendisine düşen payı tamamen veya kısmen üçüncü kişiye satması hâlinde, diğer paydaşların önalım hakkı vardır. Yapılan satış, alıcı veya satıcı tarafından diğer paydaşlara bildirilir. Önalım hakkı, satışın hak sahibine bildirildiği tarihin üzerinden **3 ay** ve her hâlde satışın üzerinden **2 yıl** geçmekle düşer.

---

[74] Ancak marka başvurusunun Bültende yayımlanmasından sonra gerçekleşen ve marka tescilinin ilan edilmiş olması hâlinde yasaklanması söz konusu olabilecek fiiller nedeniyle başvuru sahibi, tazminat davası açmaya yetkilidir. Mahkeme, iddiaların geçerliliğine ilişkin olarak tescilin yayımlanmasından önce karar veremez (m. 7/4).

Tarafların anlaşamaması hâlinde, önalım hakkı alıcıya karşı dava açılarak kullanılır. Önalım hakkı sahibi, adına payın devrine karar verilmeden önce, satış bedelini, mahkeme tarafından belirlenen süre içinde mahkemenin belirleyeceği yere nakden yatırmakla yükümlüdür. Cebri artırmayla satışlarda önalım hakkı kullanılamaz (m. 148/3).

C. Lisans

Lisans, bir sınai mülkiyet hakkının kullanımının, hak sahibi tarafından ücret karşılığında belirli bir süre için başkasına bırakılmasıdır. Marka hakkı, tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı ya da tamamı için lisans sözleşmesine konu olabilir (m. 24/1). Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir (m. 24/2):

- **İnhisari Lisans:** İnhisari lisans sözleşmelerinde lisans veren, başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça kendisi de markayı kullanamaz (m. 24/2). Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa inhisari lisansa sahip olan kişi, üçüncü bir kişi tarafından sınai mülkiyet hakkına tecavüz edilmesi durumunda, hak sahibinin açabileceği davaları, kendi adına açabilir (m. 158/1).
- **İnhisari Olmayan Lisans:** İnhisari olmayan lisans sözleşmelerinde lisans veren markayı kendi kullanabileceği gibi üçüncü kişilere de başka lisanslar verebilir (m. 24/2). İnhisari olmayan lisans alan, sınai mülkiyet hakkına tecavüz halinde, gerekli davaları doğrudan açamaz; dava açma hakkı sözleşmede açıkça sınırlandırılmamışsa, yapacağı bildirimle, davayı açmasını hak sahibinden ister. Hak sahibinin, bu talebi kabul etmemesi veya bildirim tarihinden itibaren **3 ay** içinde davayı açmaması hâlinde, lisans alan, yaptığı bildirimi de ekleyerek, kendi adına ve kendi menfaatlerinin gerektirdiği ölçüde dava açabilir. Lisans alanın, dava açtığını hak sahibine bildirmesi gerekir (m. 158/2).

Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans, inhisari değildir (m. 24/2).

Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans sahipleri, lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemez veya alt lisans veremez (m. 24/3). Marka sahibi tarafından lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek, marka hakkına tecavüz sayılır (m. 29/1-ç).

Lisans veren, lisans alan tarafından üretilecek malın veya sunulacak hizmetlerin kalitesini garanti altına alacak önlemleri almakla yükümlüdür. Lisans alan ise lisans sözleşmesinde yer alan şartlara uymak zorundadır. Aksi takdirde marka sahibi, tescilli markadan doğan haklarını lisans alana karşı ileri sürebilir (m. 24/4).

VI. MARKA HAKKINA TECAVÜZ

A. Marka Hakkına Tecavüz Sayılan Fiiller

Aşağıdaki fiiller marka hakkına tecavüz sayılır (SMK m. 29/1):

- Markayı, marka sahibinin izni olmaksızın kullanmak,
- Marka sahibinin izni olmaksızın, markayı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini kullanmak suretiyle markayı taklit etmek,

- Markayı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini kullanmak suretiyle markanın taklit edildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği hâlde tecavüz yoluyla kullanılan markayı taşıyan ürünleri satmak, dağıtmak, başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, ithal işlemine tabi tutmak, ihraç etmek, ticari amaçla elde bulundurmak veya bu ürüne dair sözleşme yapmak için öneride bulunmak,
- Marka sahibi tarafından lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek.

B. Hak Sahibinin İleri Sürebileceği Talepler

Sınai mülkiyet hakkı ve dolayısıyla marka hakkı tecavüze uğrayan hak sahibi, mahkemeden aşağıdaki taleplerde bulunabilir (m. 149/1):

- Fiilin tecavüz olup olmadığının tespiti,
- Muhtemel tecavüzün önlenmesi,
- Tecavüz fiillerinin durdurulması,
- Tecavüzün kaldırılması ile maddi ve manevi zararın tazmini,
- Tecavüz oluşturan veya cezayı gerektiren ürünler ile bunların üretiminde münhasıran kullanılan cihaz, makine gibi araçlara, tecavüze konu ürünler dışındaki diğer ürünlerin üretimini engellemeyecek şekilde elkonulması,
- Elkonulan mallar üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınması,
- Tecavüzün devamını önlemek üzere tedbirlerin alınması, özellikle masraflar tecavüz edene ait olmak üzere, elkonulan ürünler ile cihaz ve makine gibi araçların şekillerinin değiştirilmesi, üzerlerindeki markaların silinmesi veya sınai mülkiyet haklarına tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise imhası,
- Haklı bir sebebin veya menfaatinin bulunması hâlinde, masrafları karşı tarafa ait olmak üzere kesinleşmiş kararın günlük gazete veya benzeri vasıtalarla tamamen veya özet olarak ilan edilmesi veya ilgililere tebliğ edilmesi.

Elkonulan mallar üzerinde mülkiyet hakkının tanınması talebinin kabulü halinde, söz konusu ürün, cihaz ve makinelerin değeri, tazminat miktarından düşülür. Bu değerin kabul edilen tazminat miktarını aşması hâlinde, aşan kısım hak sahibince karşı tarafa ödenir (m. 149/2).

Kararın ilan edilmesi veya ilgililere tebliğ talebinin kabulü durumunda ilanın şeklî ve kapsamı kararda tespit edilir. İlan hakkı, kararın kesinleşmesinden sonra **3 ay** içinde talep edilmezse düşer (m. 149/3).

Sınai mülkiyet hakkına tecavüz sayılan fiilleri işleyen kişiler, hak sahibinin zararını tazmin etmekle yükümlüdür (m. 150/1). Hak sahibinin uğradığı zarar, fiili kaybı ve yoksun kalınan kazancı kapsar (m. 151/1).

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adları bakımından manevi zararın tazmini talep edilemez (m. 149/4).

Marka hakkı sahibi, hakkına tecavüz eden tarafından piyasaya sürülmüş ürünleri kişisel ihtiyaçları ölçüsünde elinde bulunduran veya kullanan kişilere karşı, burada belirtilen hukuk davalarını açamaz veya ceza davası açılması için şikâyette bulunamaz (m. 153/1).

C. Marka Hakkına Tecavüze İlişkin Cezai Hükümler

Kanunda, marka hakkına tecavüze ilişkin adli para cezası ve hapis cezası öngören birtakım cezai hükümler ile güvenlik tedbirleri düzenlenmiştir (m. 30/1-4). Marka suçlarından dolayı cezaya hükmedebilmek için markanın Türkiye'de tescilli olması şarttır (m. 30/5). Bu suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır (m. 30/6).

Kanunda ayrıca etkin pişmanlık hali düzenlenmiştir: Başkasının hak sahibi olduğu marka taklit edilerek üretilmiş malı, satışa arz eden veya satan kişinin bu malı nereden temin ettiğini bildirmesi ve bu suretle üretenlerin ortaya çıkarılmasını ve üretilmiş mallara elkonulmasını sağlaması hâlinde hakkında cezaya hükmolunmaz (m. 30/7).

D. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Sınai Mülkiyet Kanunu'nda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesidir. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, asliye ceza mahkemesince bakılır (m. 156/1)[75].

Sınai mülkiyet hakkı sahibi tarafından, üçüncü kişiler aleyhine açılacak hukuk davalarında yetkili mahkeme, davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir (m. 156/3)[76].

E. Zamanaşımı

Sınai mülkiyet hakkı veya geleneksel ürün adından doğan özel hukuka ilişkin taleplerde, Türk Borçlar Kanununun zamanaşımına ilişkin hükümleri uygulanır (m. 157)[77].

VIII. MARKA HAKKININ SONA ERMESİ

A. Markanın Hükümsüzlüğü ve İptali

a) Markanın Hükümsüzlüğü: Mutlak veya nispi red nedenlerinin mevcut olması hâlinde mahkeme tarafından markanın hükümsüzlüğüne karar verilir (SMK m. 25/1). Menfaati olanlar, Cumhuriyet savcıları veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları markanın hükümsüzlüğünü mahkemeden isteyebilir (m. 25/2). Marka hükümsüzlük davası, dava tarihinde sicilde marka sahibi olarak kayıtlı kişilere veya hukuki haleflerine karşı açılır. Markanın hükümsüzlüğü davalarında Kurum taraf gösterilmez (m. 25/3)[78]. Marka sahibi, sonraki tarihli bir markanın kullanıldığını bildiği veya bilmesi gerektiği hâlde bu duruma birbirini izleyen **5 yıl** boyunca sessiz kalmışsa, sonraki tarihli tescil kötüniyetli olmadıkça, markasını hükümsüzlük gerekçesi olarak ileri süremez (m. 25/6).

---

75 Kuruma açılacak davalarda görevli mahkeme, Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesidir (m. 156/2).

76 Üçüncü kişiler tarafından sınai mülkiyet hakkı sahibi aleyhine açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalının yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir (m. 156/5).

77 Tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak 2 yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak 10 yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Ancak, tazminat daha uzun bir zamanaşımının öngörüldüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır (TBK m. 72/1).

78 Bir marka, 5. maddenin birinci fıkrasının (b), (c) ve (d) bentlerine aykırı olarak tescil edilmiş olup da kullanım sonucunda tescil edildiği mal veya hizmetler bakımından hükümsüzlük talebinden önce ayırt edici nitelik kazanmışsa hükümsüz kılınamaz (m. 25/4).

Hükümsüzlük hâlleri, markanın tescil edildiği bir kısım mal veya hizmete ilişkin bulunuyorsa, sadece o mal veya hizmet yönünden kısmi hükümsüzlüğe karar verilir. Marka örneğini değiştirecek biçimde hükümsüzlük kararı verilemez (m. 25/5).

b) Markanın İptali: Aşağıdaki hâllerde talep üzerine Kurum tarafından markanın iptaline karar verilir (m. 26/1):

- Markanın, tescil tarihinden itibaren **5 yıl** içinde haklı bir sebep olmadan tescil edildiği mal veya hizmetler bakımından Türkiye'de ciddi biçimde kullanılmaması ya da kullanımına **5 yıl** kesintisiz ara verilmesi[79] (m. 9/1),
- Marka sahibinin fiillerinin veya gerekli önlemleri almamasının sonucu olarak markanın, tescilli olduğu mal veya hizmetler için yaygın bir ad hâline gelmesi,
- Marka sahibi tarafından veya marka sahibinin izniyle gerçekleştirilen kullanım sonucunda markanın, tescilli olduğu mal veya hizmetlerin özellikle niteliği, kalitesi veya coğrafi kaynağı konusunda halkı yanıltması,
- Garanti markasının ve ortak markanın şartnameye aykırı kullanılması.

İlgili kişiler, Kurumdan markanın iptalini isteyebilir (m. 26/2). Marka iptal talepleri, talep tarihinde sicilde marka sahibi olarak kayıtlı kişilere veya hukuki haleflerine karşı ileri sürülür (m. 26/3). İptal hâlleri, markanın tescil edildiği bir kısım mal veya hizmete ilişkin bulunuyorsa, sadece o mal veya hizmet yönünden kısmi iptale karar verilir. Marka örneğini değiştirecek biçimde iptal kararı verilemez (m. 26/5). İptal incelemesi sırasında hak sahibinin değişmesi hâlinde, sicilde hak sahibi olarak görünen kişiye karşı işlemlere devam edilir (m. 26/6).

İptal talepleri, iptali istenen markanın sahibine tebliğ edilir. Marka sahibi **1 ay** içinde talebe ilişkin delillerini ve cevaplarını Kuruma sunar. Söz konusu 1 aylık süre içinde talep edilmesi hâlinde Kurum **1 aya** kadar ek süre verir. Kurum gerekli gördüğü takdirde ek bilgi ve belge sunulmasını isteyebilir. Kurum, iddia ve savunmalar ile sunulan deliller çerçevesinde dosya üzerinden kararını verir (m. 26/7).

c) Hükümsüzlüğün ve İptalin Etkisi: Markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesi hâlinde bu karar marka başvuru tarihinden itibaren etkili olup, markaya sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır (m. 27/1). Markanın iptaline karar verilmesi hâlinde ise bu karar, iptal talebinin Kuruma sunulduğu tarihten itibaren etkilidir. Ancak talep üzerine, iptal hâllerinin daha önceki bir tarihte doğmuş olması hâlinde iptal kararının bu tarihten itibaren etkili olacağına karar verilebilir (m. 27/2).

Marka sahibinin ağır ihmali veya kötüniyetli olarak hareket etmesi nedeniyle zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, hükümsüzlük ve iptal kararının geriye dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez (m. 27/3):

- Karardan önce, markanın sağladığı haklara tecavüz nedeniyle açılan davada verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar,
- Karardan önce kurulmuş ve uygulanmış sözleşmeler[80].

---

[79] Markanın, 5 yıllık sürenin dolması ile iptal talebinin Kuruma sunulduğu tarih arasında tescil edildiği mal veya hizmetler bakımından ciddi biçimde kullanılmış olması hâlinde, iptal talepleri reddedilir. İptal talebinde bulunulacağı düşünülerek kullanım gerçekleşmişse talebin Kuruma sunulmasından önceki 3 ay içinde gerçekleşen kullanım dikkate alınmaz (m. 26/4).

[80] Karardan önce kurulmuş ve uygulanmış sözleşmeler uyarınca ödenmiş bedelin, hakkaniyet gereği kısmen ya da tamamen iadesi istenebilir (m. 27/4).

Markanın hükümsüzlüğüne veya iptaline ilişkin kesinleşmiş kararlar, herkese karşı hüküm doğurur (m. 27/5). Hükümsüzlük kararının kesinleşmesinden sonra mahkeme, bu kararı Kuruma resen gönderir (m. 27/6). Hükümsüzlük veya iptal kararının kesinleşmesinden sonra marka sicilden terkin edilir ve durum Bültende yayımlanır (m. 27/7).

B. Diğer Sona Erme Hâlleri ve Sonuçları

a) Genel Olarak: Marka hakkı, hükümsüzlük ve iptalin yanı sıra; 1) koruma süresinin dolması ve markanın süresi içinde yenilenmemesi ile 2) marka sahibinin marka hakkından vazgeçmesi hallerinde de sona erer (m. 28/1). Marka hakkının sona ermesi, sona erme sebebinin gerçekleşmiş olduğu andan itibaren hüküm ifade eder (m. 28/2).

b) Marka Hakkında Vazgeçme: Marka sahibi, markanın tescil kapsamındaki mal veya hizmetlerin tamamından veya bir kısmından vazgeçebilir. Vazgeçme yazılı olarak Kuruma bildirilir ve vazgeçme nedeniyle marka hakkının sona erdiği Bültende yayımlanır. Vazgeçme, sicile kayıt tarihi itibarıyla hüküm doğurur (m. 28/3).

Sicile kaydedilmiş hak ve lisans sahiplerinin izni olmadıkça marka sahibi marka hakkından vazgeçemez. Marka üzerinde, üçüncü kişi tarafından hak sahipliği iddia edilmiş ve bu hususta alınan tedbir kararı sicile kaydedilmişse, bu kişinin izni olmadıkça, markadan doğan haklardan vazgeçilemez (m. 28/4).

Marka başvurusu, markanın tescil edilmesinden önce, başvuru sahibi tarafından geri çekilebilir. Marka hakkından vazgeçmeye ilişkin hükümler marka başvurusunun geri çekilmesi hakkında da uygulanır (m. 28/5).

§9. HAKSIZ REKABET

I. GENEL OLARAK

Haksız rekabet; rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalardır (TTK m. 54/2). Haksız rekabet, sadece tacirler arasında değil, arasında rekabet ilişkisi bulunan herkes bakımından söz konusu olabilir.

Ticari işlerde haksız rekabete ilişkin hükümler Türk Ticaret Kanunu'nda, adi işlerde haksız rekabete ilişkin hükümler ise Türk Borçlar Kanunu'nda[81] düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra, bazı özel kanunlarda da haksız rekabete ilişkin düzenlemeler mevcuttur[82]. Bu hükümlerinin amacı, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır (TTK m. 54/1).

Bir fiilin haksız rekabet teşkil etmesi için, bu fiili gerçekleştiren kişinin kusurlu olması gerekmez. Fakat, bu fiile dayalı tazminat davası açılabilmesi için kusur şarttır.

II. HAKSIZ REKABET HALLERİ

A. Dürüstlük Kuralına Aykırı Reklam ve Satış Yöntemi ile Diğer Davranışlar

Dürüstlük kuralına aykırı reklamlar ve satış yöntemleri ile diğer hukuka aykırı davranışlar ve özellikle şu hâller haksız rekabet teşkil eder (TTK m. 55/1-a):

- Başkalarını veya onların mallarını, iş ürünlerini, fiyatlarını, faaliyetlerini veya ticari işlerini yanlış, yanıltıcı veya gereksiz yere incitici açıklamalarla kötülemek,
- Kendisi, ticari işletmesi, işletme işaretleri, malları, iş ürünleri, faaliyetleri, fiyatları, stokları, satış kampanyalarının biçimi ve iş ilişkileri hakkında gerçek dışı veya yanıltıcı açıklamalarda bulunmak veya aynı yollarla üçüncü kişiyi rekabette öne geçirmek,
- Paye, diploma veya ödül almadığı hâlde bunlara sahipmişçesine hareket ederek müstesna yeteneğe malik bulunduğu zannını uyandırmaya çalışmak veya buna elverişli doğru olmayan meslek adları ve sembolleri kullanmak,
- Başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işleri ile karıştırılmaya yol açan önlemler almak,
- Kendisini, mallarını, iş ürünlerini, faaliyetlerini, fiyatlarını, gerçeğe aykırı, yanıltıcı, rakibini gereksiz yere kötüleyici veya gereksiz yere onun tanınmışlığından yararlanacak şekilde; başkaları, malları, iş ürünleri veya fiyatlarıyla karşılaştırmak ya da üçüncü kişiyi benzer yollardan öne geçirmek,
- Seçilmiş bazı malları, iş ürünlerini veya faaliyetleri birden çok kere tedarik fiyatının altında satışa sunmak, bu sunumları reklamlarında özellikle vurgulamak ve bu şekilde müşterilerini, kendisinin veya rakiplerinin yeteneği hakkında yanıltmak (fakat, satış fiyatının, aynı çeşit malların, iş ürünlerinin veya faaliyetlerinin benzer hacimde alımında uygulanan tedarik fiyatının altında olması hâlinde yanıltmanın varlığı karine olarak kabul olunur; davalı, gerçek tedarik fiyatını ispatladığı takdirde bu fiyat değerlendirmeye esas olur),
- Müşteriyi ek edimlerle sunumun gerçek değeri hakkında yanıltmak,
- Müşterinin karar verme özgürlüğünü özellikle saldırgan satış yöntemleri ile sınırlamak,

---

81 Türk Borçlar Kanunu'na göre haksız rekabet, gerçek olmayan haberlerin yayılması veya bu tür ilanların yapılması ya da dürüstlük kurallarına aykırı diğer davranışlarda bulunulmasıdır (TBK m. 57/1).

82 Örneğin, 3577 sayılı Kanun, haksız rekabete ilişkin hükümler içeren özel bir kanundur.

- Malların, iş ürünlerinin veya faaliyetlerin özelliklerini, miktarını, kullanım amaçlarını, yararlarını veya tehlikelerini gizlemek ve bu şekilde müşteriyi yanıltmak,
- Taksitle satım sözleşmelerine veya buna benzer hukuki işlemlere ilişkin kamuya yapılan ilanlarda ünvanını açıkça belirtmemek, peşin veya toplam satış fiyatını veya taksitle satımdan kaynaklanan ek maliyeti Türk Lirası ve yıllık oranlar üzerinden belirtmemek,
- Tüketici kredilerine ilişkin kamuya yapılan ilanlarda ünvanını açıkça belirtmemek veya kredilerin net tutarlarına, toplam giderlerine, efektif yıllık faizlerine ilişkin açık beyanlarda bulunmamak,
- İşletmesine ilişkin faaliyetleri çerçevesinde, taksitle satım veya tüketici kredisi sözleşmeleri sunan veya akdeden ve bu bağlamda sözleşmenin konusu, fiyatı, ödeme şartları, sözleşme süresi, müşterinin cayma veya fesih hakkına veya kalan borcu vadeden önce ödeme hakkına dair eksik veya yanlış bilgi içeren sözleşme formülleri kullanmak.

B. Sözleşmeyi İhlale veya Sona Erdirmeye Yöneltmek

Sözleşmeyi ihlale veya sona erdirmeye yöneltmek ve özellikle şu hâller haksız rekabet teşkil eder (m. 55/1-b):

- Müşterilerle kendisinin bizzat sözleşme yapabilmesi için, onları başkalarıyla yapmış oldukları sözleşmelere aykırı davranmaya yöneltmek,
- Üçüncü kişilerin işçilerine, vekillerine ve diğer yardımcı kişilerine, haketmedikleri ve onları işlerinin ifasında yükümlülüklerine aykırı davranmaya yöneltebilecek yararlar sağlayarak veya önererek, kendisine veya başkalarına çıkar sağlamaya çalışmak,
- İşçileri, vekilleri veya diğer yardımcı kişileri, işverenlerinin veya müvekkillerinin üretim ve iş sırlarını ifşa etmeye veya ele geçirmeye yöneltmek,
- Onunla kendisinin bu tür bir sözleşme yapabilmesi için, taksitle satış, peşin satış veya tüketici kredisi sözleşmesi yapmış olan alıcının veya kredi alan kişinin, bu sözleşmeden caymasına veya peşin satış sözleşmesi yapmış olan alıcının bu sözleşmeyi feshetmesine yöneltmek.

C. Başkalarının İş Ürünlerinden Yetkisiz Yararlanmak

Başkalarının iş ürünlerinden yetkisiz yararlanmak ve özellikle şu hâller haksız rekabet teşkil eder (m. 55/1-c):

- Kendisine emanet edilmiş bir iş ürününden yetkisiz yararlanmak,
- Üçüncü kişilere ait bir iş ürününden, bunların kendisine yetkisiz olarak tevdi edilmiş veya sağlanmış olduğunun bilinmesi gerektiği hâlde yararlanmak,
- Kendisinin uygun bir katkısı olmaksızın başkasına ait pazarlanmaya hazır çalışma ürünlerini teknik çoğaltma yöntemleriyle devralıp onlardan yararlanmak.

D. Üretim ve İş Sırlarını Hukuka Aykırı Olarak İfşa Etmek

Üretim ve iş sırlarını hukuka aykırı olarak ifşa etmek haksız rekabet teşkil eder. Özellikle, gizli ve izinsiz olarak ele geçirdiği veya hukuka aykırı bir şekilde öğrendiği bilgi ve iş sırlarını değerlendirenler veya başkalarına bildirenler, dürüstlüğe aykırı davranmış olur (m. 55/1-d).

E. İş Şartlarına Uymamak

İş şartlarına uymamak haksız rekabet teşkil eder. Özellikle, kanun veya sözleşmeyle, rakiplere de yüklenmiş olan veya bir meslek dalında veya çevrede olağan olan iş şartlarına uymayanlar, dürüstlüğe aykırı davranmış olur (m. 55/1-e).

F. Dürüstlük Kuralına Aykırı İşlem Şartları Kullanmak

Dürüstlük kuralına aykırı işlem şartları kullanmak, haksız rekabettir. Özellikle, yanıltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine; doğrudan veya yorum yoluyla uygulanacak kanuni düzenlemeden önemli ölçüde ayrılan veya sözleşmenin niteliğine önemli ölçüde aykırı haklar ve borçlar dağılımını öngören genel işlem şartlarını kullananlar dürüstlüğe aykırı davranmış olur (m. 55/1-f).

III. HUKUKİ SORUMLULUK

A. Açılabilecek Davalar

Haksız rekabet sebebiyle müşterileri, kredisi, meslekî itibarı, ticari faaliyetleri veya diğer ekonomik menfaatleri zarar gören veya böyle bir tehlikeyle karşılaşabilecek olan kimse; mahkemeden şunları isteyebilir (TTK m. 56/1):

- Fiilin haksız olup olmadığının tespitini (tespit davası),
- Haksız rekabetin men'ini (men davası),
- Haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını, haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını (eski hale getirme davası),
- Kusur varsa zarar ve zıyanın tazminini ve şartların varlığında manevi tazminat verilmesini (maddi ve manevi tazminat davası).

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, haksız rekabet için kusur şart değildir. Tazminat davaları dışında, diğer davaların açılabilmesi için haksız rekabeti gerçekleştiren kişinin kusurlu olması gerekmez. Kusur şartı, sadece tazminat davalarında aranır.

Davacı lehine maddi tazminat olarak hâkim, haksız rekabet sonucunda davalının elde etmesi mümkün görülen menfaatin karşılığına da karar verebilir (m. 56/1).

B. Taraflar

a) Davacı: Haksız rekabet sebebiyle açılacak davanın davacısı 1) zarar gören veya zarar görme tehlikesine maruz kalan kimseler, 2) müşteriler ve 3) mesleki veya ekonomik birlikler, tüketicilerin ekonomik çıkarını koruyan kuruluşlar ve kamusal nitelikli kuruluşlar olabilir:

- **Zarar Gören veya Zarar Tehlikesiyle Karşılaşabilecek Kimse:** Haksız rekabetten kaynaklanan davaları, haksız rekabet sebebiyle müşterileri, kredisi, meslekî itibarı, ticari faaliyetleri veya diğer ekonomik menfaatleri zarar gören veya zarar görmese bile böyle bir tehlikeyle karşılaşabilecek olan kimse açabilir (m. 56/1). Davalı ile davacı arasında bir rekabet ilişkisinin bulunması gerekmez. Burada önemli olan, haksız rekabet teşkil eden fiilin, bir zarar veya zarar tehlikesine yol açmış olmasıdır.

- **Müşteriler:** Ekonomik çıkarları zarar gören veya böyle bir tehlikeyle karşılaşabilecek müşteriler de bu davaları açabilirler. Fakat müşteriler, araçların ve malların imhasını isteyemezler (m. 56/2).
- **Mesleki veya Ekonomik Birlikler, Tüketicilerin Ekonomik Çıkarını Koruyan Kuruluşlar ve Kamusal Nitelikli Kuruluşlar:** Ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, borsalar ve tüzüklerine göre üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili bulunan diğer meslekî ve ekonomik birlikler ile tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumlar da tespit, men ve eski hale getirme davalarını açabilirler. Fakat bunlar, maddi ve manevi tazminat davası açamazlar (m. 56/3).

b) Davalı: Haksız rekabet sebebiyle açılacak davanın davalısı, 1) haksız rekabet fiilini gerçekleştiren kişi, 2) çalıştıran ve 3) yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, program yapımcısı, ilan servisi şefi, işletme veya kuruluş sahibi olabilir:

- **Haksız Rekabet Fiilini Gerçekleştiren Kişi:** Haksız rekabetten kaynaklanan davalar, haksız rekabet teşkil eden fiili gerçekleştiren kişiye, yani faile karşı açılabilir.
- **Çalıştıran:** Haksız rekabet fiili, hizmetlerini veya işlerini gördükleri sırada çalışanlar veya işçiler tarafından işlenmiş olursa; tespit davası, men davası ve eski hale getirme davası çalıştıranlara karşı da açılabilir (m. 57/1). Çalıştıranlara karşı açılacak tazminat davaları Türk Borçlar Kanunu hükümlerine tabidir (57/2).
- **Yazı İşleri Müdürü, Genel Yayın Yönetmeni, Program Yapımcısı, İlan Servisi Şefi ve İşletme veya Kuruluş Sahibi:** Haksız rekabet, her türlü basın, yayın, iletişim ve bilişim işletmeleriyle, ileride gerçekleşecek teknik gelişmeler sonucunda faaliyete geçecek kuruluşlar aracılığıyla işlenmişse, tespit davası, men davası ve eski hale getirme davası, ancak, basında yayımlanan şeyin, programın; ekranda, bilişim aracında veya benzeri ortamlarda görüntülenenin; ses olarak yayımlananın veya herhangi bir şekilde iletilenin sahipleri ile ilan veren kişiler aleyhine açılabilir (m. 58/1). Fakat bunlar, sahiplerinin veya ilan verenin haberi olmaksızın ya da onayına aykırı olarak yayımlanmışsa, bunların sahibinin veya ilan verenin kim olduğunun bildirilmesinden kaçınılmışsa ya da sahibinin veya ilan verenin meydana çıkarılması veya bunlara karşı bir Türk mahkemesinde dava açılması mümkün olmazsa; söz konusu davalar, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, program yapımcısı, görüntüyü, sesi, iletiyi, yayın, iletişim ve bilişim aracına koyan veya koyduran kişi ve ilan servisi şefi; bunlar gösterilemiyorsa, işletme veya kuruluş sahibi aleyhine açılabilir (m. 58/1).

  Bu kişilerden birinin kusuru varsa, dava, sıraya bakılmaksızın açılabilir (m. 58/2). Bu kişiler aleyhine açılacak tazminat davalarında TBK hükümleri uygulanır (m. 58/3).

  Haksız rekabet fiilinin iletimini başlatmamış, iletimin alıcısını veya fiili oluşturan içeriği seçmemiş veya fiili gerçekleştirecek şekilde değiştirmemişse; davalar, hizmet sağlayıcısı aleyhine açılamaz; bunlar aleyhine tedbir kararı verilemez (m. 58/4)[83].

[83] Mahkeme haksız rekabet eyleminin olumsuz sonuçlarının kapsamlı veya vereceği zararın büyük olacağı durumlarda ilgili hizmet sağlayıcısını da dinleyerek, haksız rekabet fiilinin sona erdirilmesini veya önlenmesine ilişkin tedbir kararını hizmet sağlayıcı aleyhine de verebilir veya içeriğin geçici olarak kaldırılması dâhil somut olaya uyan uygulanabilir başka tedbirler alabilir (m. 58/4).

Men davası ve eski hale getirme davası neticesinde bir kimse aleyhine verilen hüküm, haksız rekabete konu malları, doğrudan veya dolaylı bir şekilde ondan ticari amaçla elde etmiş olan kişiler hakkında da icra olunur (m. 56/4).

C. İhtiyati Tedbirler

Dava açma hakkını haiz bulunan kimsenin talebi üzerine mahkeme, mevcut durumun olduğu gibi korunmasına, haksız rekabet sonucu oluşan maddi durumun ortadan kaldırılmasına, haksız rekabetin önlenmesine ve yanlış veya yanıltıcı beyanların düzeltilmesine ve diğer tedbirlere, HMK'nın ihtiyati tedbir hakkındaki hükümlerine göre karar verebilir (m. 61/1). Ayrıca, hak sahibinin yetkilerine tecavüz oluşturması hâlinde cezayı gerektiren haksız rekabet konusu mallara, ithalat veya ihracat sırasında hak sahibinin talebi üzerine, gümrük idareleri tarafından ihtiyati tedbir niteliğinde el konulabilir (m. 61/2). El koyma ile ilgili uygulama bu konudaki mevzuata tabidir (m. 61/3).

Gümrük idarelerindeki tedbir veya el koyma kararının tebliğinden itibaren **10 gün** içinde, esas hakkında ilgili mahkemede dava açılmaz veya mahkemeden tedbir niteliğinde karar alınmazsa idarenin el koyma kararı ortadan kalkar (m. 61/4).

D. Kararın İlanı

Mahkeme, davayı kazanan tarafın istemiyle, gideri haksız çıkan taraftan alınmak üzere, hükmün kesinleşmesinden sonra ilan edilmesine de karar verebilir. İlanın şeklini ve kapsamını mahkeme belirler (m. 59).

E. Zamanaşımı

Haksız rekabetten doğan davalar, davaya hakkı olan tarafın bu hakların doğumunu öğrendiği günden itibaren **1 yıl** ve her hâlde bunların doğumundan itibaren **3 yıl** geçmekle zamanaşımına uğrar. Fakat, haksız rekabet fiili aynı zamanda Türk Ceza Kanunu gereğince daha uzun dava zamanaşımı süresine tabi olan cezayı gerektiren bir fiil niteliğinde ise, bu süre hukuk davaları için de geçerli olur (m. 60).

Men davalarında zamanaşımı süresi yoktur. Çünkü, haksız rekabet fiili devam ettiği sürece zamanaşımı işlemez; haksız rekabetin son bulduğu ve tekrarlanma tehlikesinin söz konusu olmadığı hallerde ise bu davanın açılmasında hukuki yarar yoktur.

IV. CEZA SORUMLULUĞU

Haksız rekabet aynı zamanda bir suçtur. Haksız rekabet teşkil eden fiillerden birini kasten işleyenler; fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, hukuk davası açma hakkını haiz bulunanlardan birinin şikâyeti üzerine, hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılırlar (TTK m. 62/1). Tüzel kişilerin işlerini görmeleri sırasında bir haksız rekabet fiili işlenirse ceza sorumluluğu, tüzel kişi adına hareket eden veya etmesi gerekmiş olan organın üyeleri veya ortaklarına aittir. Ayrıca, haksız rekabet fiilinin bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine de karar verilebilir (m. 62/2).

§10. CARİ HESAP

I. GENEL OLARAK

Cari hesap sözleşmesi, iki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin sözleşmedir (TTK m. 89/1). Bu sözleşme sayesinde, taraflar karşılıklı borçları için bir çeşit takas imkanına sahip olurlar. Cari hesap sözleşmesi, bu yönüyle, hem bir ödeme aracı olmakta hem de karşılıklı alacakları teminat altına almaktadır; ayrıca, tarafları gereksiz hesap hareketlerinden kurtarmak ve hesap kesilinceye kadar karşılıklı alacak istenememesi özelliği sayesinde taraflara bir nevi kredi sağlamaktadır.

Cari hesap sözleşmesi yazılı yapılmadıkça geçerli olmaz (m. 89/2). Sözleşmede, her iki tarafın da imzasının bulunması gerekir.

Cari hesap sözleşmesinin taraflarının tacir olmasına gerek yoktur. Cari hesap sözleşmesi, taraflar tacir olmasa da, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olması hasebiyle, ticari iş sayılır (m. 3). Yine de, tarafların tacir olması, bazı ticari hükümlerin (örneğin bileşik faizin) uygulanması bakımından önem arz eder.

Cari hesap, özel bir takas rejimidir. Dolayısıyla, takas için aranan şartlar, cari hesap için de aranır. Bu bağlamda, cari hesap sözleşmesinin yapılabilmesi için 1) iki tarafın da birbirinden alacaklı olması, 2) alacakların aynı türden olması -örneğin, para alacağına karşılık para alacağı, teslim borcuna karşılık teslim borcu olması-, 3) karşılıklı alacakların muaccel olması ve 4) bu alacakların geçerli ve dava edilebilir olması gerekir.

II. CARİ HESABIN KAPSAMI

A. Cari Hesaba Kaydedilebilecek Alacaklar

Cari hesaba kaydedilecek alacaklar tarafların anlaşmasıyla belirlenir; bu alacaklar, herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğmuş olabilir. Cari hesaba paradan başka alacakların kaydedilmesi de mümkündür. Burada önemli olan, alacakların aynı türden olmasıdır.

Cari hesaba kural olarak cari hesap sözleşmesinin yapılmasından sonra doğmuş alacaklar kaydedilir. Cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş alacakların cari hesaba kaydedilebilmesi için tarafların bu hususta anlaşmış olmaları gerekir. Cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş olup da tarafların onayıyla cari hesaba kaydedilen alacak, aksi kararlaştırılmamışsa, yenilenmiş sayılmaz (m. 90/1-b).

Bir ticari senedin, yani bir kambiyo senedinin (poliçe, bono ve çekin) cari hesaba kaydı, bedelinin alınmış olması hâlinde geçerli olmak şartıyla yapılmış sayılır (m. 90/1-c). Bu şekilde cari hesaba yazılan ancak bedeli alınamayan ticari senet (kambiyo senedi) sahibine geri verilerek, cari hesaptan çıkarılır (m. 91).

Şarta bağlı alacakların da cari hesaba kaydedilmesi mümkündür. Fakat, bunun için, söz konusu şartın hesabın kapatılması anında gerçekleşmiş olması şarttır. Eğer söz konusu şart, hesabın kapatılması anında henüz gerçekleşmemiş bulunuyorsa, ilgili alacağın kaydı silinir.

B. Cari Hesaba Kaydedilemeyecek Alacaklar

Aşağıdaki alacaklar hiçbir şekilde cari hesaba geçirilemez (m. 93):

- Takas edilemeyen alacaklar[84],
- Belirli bir amaca harcanmak üzere teslim olunan para ve mallardan doğan alacaklar,
- Emre hazır tutulmak üzere teslim olunan para ve mallardan doğan alacaklar.

Ayrıca, cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş alacakların, aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça, cari hesaba kaydedilemeyeceğini de hatırlatmamız gerekir (m. 90/b).

III. CARİ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİ VE HÜKÜMLERİ

A. Cari Hesap Sözleşmesinin Süresi ve Hesap Devresi

a) Sözleşme Süresi: Sözleşme süresi, sözleşmenin yürürlükte kaldığı süredir. Cari hesap sözleşmesi, belirli süreli veya belirsiz süreli olarak yapılabilir. Cari hesap sözleşmesi, belirli süreli olarak yapılmışsa kararlaştırılan sürenin sona ermesiyle; belirsiz süreli olarak yapılmışsa taraflardan birinin fesih ihbarında bulunmasıyla sona erer (m. 98). Tarafların alacaklı veya borçlu sıfatları, ancak sözleşmenin sona ermesinin ardından hesabın kesilmesiyle belli olur (m. 97).

b) Hesap Devresi: Hesap devresi, sözleşme süresi içinde yer alan, hesabın kapatılarak borç ve alacak kalemleri arasındaki farkın tespit edildiği devrelerdir. Hesap devresi, hesabın, sözleşme süresi dolmadan ara ara gözden geçirilmesine yarar. Sözleşme veya ticari teamül uyarınca, belirli hesap devreleri sonunda devre hesabı kapatılır ve alacak ile borç kalemleri arasındaki fark belirlenir (m. 94/1). Ortaya çıkan bakiye, yeni hesap devresine ait bir kalem olmak üzere hesaba geçirilir (m. 90/d).

Taraflar, hesap devrelerini sözleşmeyle belirleyebilirler (m. 96). Hesap devresi hakkında sözleşme veya ticari teamül yoksa, her takvim yılının son günü taraflarca hesabın kapatılması günü olarak kabul edilmiş sayılır (m. 94/2).

B. Karşılıklı Alacakların Hesaba Geçirilmesi

Taraflar, cari hesap sözleşmesiyle, karşılıklı alacaklarını cari hesaba kaydederler. Karşılıklı alacakların cari hesaba kaydedilmesinin hükümleri şu şekilde sıralanabilir:

- **Bütünlük İlkesi:** Cari hesaba geçirilen alacak ve borç kalemleri ayrılmaz bir bütün oluşturur. Alacak ve borçların cari hesaba geçirilmesi, bu sözleşmede hangi tarafın alacaklı ve hangi tarafın boçlu olduğunu henüz belirlemez. Cari hesabın kesilmesinden önce taraflardan hiçbiri, alacaklı veya borçlu sayılamaz. Tarafların hukuki durumunu ancak sözleşmenin sonundaki hesabın kesilmesi belirler (TTK m. 97).
- **Alacağın Talep ve Dava Edilememesi:** Cari hesaba kaydedilen alacak, münferiden talep ve dava edilemez. Bunun sonucu olarak, cari hesaba kaydedilen alacak için zamanaşımı işlemez. Yine bunun bir sonucu olarak, cari hesaba kaydedilen alacak için temerrüt hükümleri söz konusu olmaz; dolayısıyla temerrüt faizinden de söz edilemez.

---

[84] O halde, 1) tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar, 2) haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar ve 3) nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklar; alacaklının rızası olmadan, tek taraflı olarak, cari hesaba kaydedilemez (TBK m. 144).

Fakat, aksi kararlaştırılmadıkça, cari hesaba alacak veya borç kaydedilmesi, tarafların, alacağı veya borcu doğuran sözleşme veya işleme ilişkin dava ve savunma haklarını düşürmez. Yani, cari hesap, alt ilişkiden kaynaklanan hakları etkilemez. Örneğin, bir satış sözleşmesinden doğup da cari hesaba kaydedilen alacak münferiden talep veya dava edilemez; fakat bu satış sözleşmesinden kaynaklanan ayıp, fesih, butlan davaları açılabilir. Bu dava veya savunma sebebiyle, söz konusu alacağı doğuran sözleşme veya işlem iptal edilirse bunlardan kaynaklanan kalemler hesaptan çıkarılır (m. 90/a).

Taraflar arasında cari hesap sözleşmesinin bulunması, komisyon sözleşmesinden kaynaklanan ücretin ve her türlü giderin istenmesine engel oluşturmaz (m. 92).

- **Alacağın Devredilememesi, Rehnedilememesi ve Hazcedilememesi:** Cari hesaba kaydedilen alacak, üçüncü kişilere devredilemez veya rehin verilemez. Ayrıca, cari hesaba kaydedilen alacak, cari hesap kapsamında olmayan bir alacak ile takas edilemez. Cari hesaba kaydedilen alacağın münferiden haczedilmesi de mümkün değildir.
- **Alacağın Yenilenmiş Sayılmaması:** Çeşitli kalemlerin bir cari hesaba sadece kaydedilmiş olması, borcun yenilenmiş olduğu anlamına gelmez (TBK m. 134/1). Yine, cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş olup da tarafların onayıyla cari hesaba kaydedilen alacak da, aksi kararlaştırılmamışsa, yenilenmiş sayılmaz (m. 90/b). Fakat, hesabın kesilmiş ve hesap sonucunun (bakiyenin) diğer tarafça kabul edilmiş olması durumunda, borç yenilenmiş olur (TBK m. 134/2). Başka bir ifadeyle, yenileme, borcun cari hesaba kaydedilmesiyle değil; hesap sonucunun (bakiyenin) diğer tarafça kabul edilmesiyle gerçekleşir.
- **Alacak İçin Faiz İşlemesi:** Cari hesabın alacak sütununa yazılan tutarlar için, sözleşme veya ticari teamüller gereğince, kaydolundukları tarihten itibaren faiz işler (TTK m. 90/e). Söz konusu faiz, hesap devresi içerisinde işleyecek olan kapital faizdir. Hesap kesilene kadar henüz alacaklı ve borçlu taraf belli olmadığından temerrüt faizi işlemez.
- **Bileşik Faiz Uygulaması:** Taraflar, 3 aydan aşağı olmamak şartıyla, diledikleri andan başlamak üzere faizlerin anaparaya eklenmesini kararlaştırabilirler (m. 96). Fakat bunun için, her iki tarafın da tacir olması şarttır. Taraflardan birinin dahi tacir olmadığı cari hesap sözleşmelerinde kararlaştırılan bileşik faiz, yok sayılır (m. 8/4). Ayrıca, bileşik faiz, ancak hesap devresi 3 aydan kısa olmayan cari hesaplarda uygulanabilir.

  Tüketici işlemlerinde hiçbir durumda bileşik faiz uygulanamaz (TTK m. 8/3; TKHK m. 4/7). Aksi takdirde, bileşik faiz, yok sayılır (TTK m. 8/4).

C. Bakiyenin Belirlenmesi ve Kabul Edilmesi

Sözleşme veya ticari teamül uyarınca, belirli hesap devreleri sonunda devre hesabı kapatılır ve alacak ile borç kalemleri arasındaki fark belirlenir (m. 94/1). Hesap devresi hakkında sözleşme veya ticari teamül yoksa, her takvim yılının son günü taraflarca hesabın kapatılması günü olarak kabul edilmiş sayılır[85]. Saptanan artan tutarı gösteren cetveli alan taraf, aldığı tarihten

[85] Borçlu cari hesap veya kısa, orta, uzun vadeli kredi şeklinde işleyen kredilerde krediyi kullandıran taraf, krediyi kullanan tarafın kredi sözleşmesinde belirttiği adresine, borçlu cari hesap sözleşmesinde belirtilen dönemleri veya kısa, orta, uzun vadeli kredi sözleşmelerinde yazılı faiz tahakkuk dönemlerini takip eden **15 gün** içinde bir hesap özetini noter aracılığı ile göndermek zorundadır (İİK m. 68b/1).

itibaren **1 ay** içinde, noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza içeren bir yazıyla itirazda bulunmamışsa, bakiyeyi kabul etmiş sayılır (m. 94/2).

Hesap sonucunun (bakiyenin) diğer tarafça kabul edilmesi halinde, borç yenilenmiş olur (TBK m. 134/2). Kalemlerden birinin güvencesi varsa, aksi kararlaştırılmadıkça, hesap kesilip sonucun kabul edilmiş olması, güvenceyi sona erdirmez (TBK m. 134/3)[86].

Her hesap devresi sonunda alacak ve borcu oluşturan tutarlar birbirinden çıkarıldıktan sonra itiraz edilmeyen veya itiraz üzerine mahkeme kararıyla kesinleşen bakiye, talep veya dava edilemez; yeni hesap devresine ait bir kalem olmak üzere hesaba geçirilir (TTK m. 90/d).

D. Bakiyeye Faiz İşlemesi

Alacak ile borç kalemlerinin birbirinden çıkarılması sonucunda bulunan bakiyeye, belirlenip hesaba kaydedildiği tarihten itibaren faiz işler. Fakat; bileşik faize yol açabilecek uygulama yapılamaz ve bu hükme aykırı sözleşme öngörülemez (m. 95).

E. Bakiyenin Haczi

Cari hesaba kaydedilen alacakların münferiden haczi mümkün değildir. Tarafların alacaklıları, ancak artan tutarı (bakiyeyi) haczettirebilirler. Taraflardan birinin alacaklısının ona ait artan tutarı haczettirdiği gün hesap kapatılarak artan tutar belirlenir (m. 100/1). Bu hâlde, borcundan dolayı haciz tebliğ edilen taraf, **15 gün** içinde haczi kaldırtmazsa, diğer taraf sözleşmeyi feshedebilir. Sözleşme diğer tarafça feshedilmezse, haciz ettiren kimsenin durumu cari hesaba yeni kalemler geçirilmek suretiyle ağırlaştırılamaz; fakat, istisna olarak, haciz tarihinden önce doğmuş bulunan hukuki ilişkilerden kaynaklanan kalemler, hesaba geçirilebilir (m. 100/2).

Bakiye haczedilmişse onun ödenmesi gerekir. Fakat, haciz ettiren alacaklı bakiyeden, kendi alacağını karşılayan kısmının ödenmesini hemen isteyemez; ancak hesap devresinin sonunda isteyebilir (m. 100/3).

IV. CARİ HESABIN SONA ERMESİ VE HESABIN KESİLMESİ

A. Sona Erme Sebepleri

Cari hesap sözleşmesi, aşağıdaki durumlarda sona erer:

- **Kararlaştırılan Sürenin Sona Ermesi:** Cari hesap sözleşmesinin belirli süreli yapılması halinde, kararlaştırılan sürenin sona ermesiyle sözleşme de sona erer (m. 98/a).
- **Taraflardan Birinin İflas Etmesi:** Hem belirli süreli cari hesap sözleşmesi hem de belirsiz süreli cari hesap sözleşmesi, taraflardan birinin iflas etmesi halinde sona erer (m. 98/v). Zira, iflasın açılmasından sonra müflisin tasarruf yetkisi kısıtlanır; bu sebeple müflis, hiçbir ödeme kabul edemez (İİK m. 192).
- **Haczin Kaldırtılmaması Halinde Sözleşmenin Diğer Tarafça Feshedilmesi:** Taraflardan birinin alacaklısının ona ait artan tutarı haczettirdiği gün hesap kapatılarak artan tutar saptanır (m. 100/1). Bu hâlde, borcundan dolayı haciz tebliğ edilen taraf, **15 gün** içinde haczi kaldırtmazsa, diğer taraf sözleşmeyi feshedebilir (m. 100/2).

[86] Bu hüküm, genel kuralın bir istisnasıdır. Zira, kural olarak, yenileme ile eski borç ve ona bağlı fer'i haklar (faiz, rehin, kefalet vs.) sona erer.

- **Belirsiz Süreli Sözleşmede Taraflardan Birinin Fesih İhbarında Bulunması:** Cari hesap sözleşmesinin belirsiz süreli yapıldığı, yani sözleşme için bir süre kararlaştırılmadığı takdirde taraflardan birinin fesih ihbarında bulunması halinde sözleşme sona erer (TTK m. 98/b). Bu hak, dürüstlük kuralına aykırı şekilde kullanılmamalıdır.
- **Belirli Süreli Sözleşmede Taraflardan Birinin Ölümü veya Kısıtlanması:** Sözleşme belirli süreli olup da taraflardan biri bu süre içinde ölür veya kısıtlanırsa her iki taraf ve kanuni temsilcileriyle halefleri **10 gün** önceden haber vermek şartıyla cari hesap sözleşmesini feshedebilirler. Ancak, artan tutarın ödenmesi, hesap devresinin sonunda istenebilir (m. 99/1).

B. Hesabın Kesilmesi ve Ödeme

Cari hesap sözleşmesinin sona ermesiyle hesap kesilir ve nihai bakiye belirlenir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, cari hesabın kesilmesinden önce taraflardan hiçbiri, alacaklı veya borçlu sayılamaz. Tarafların borçlu ve alacaklı sıfatları, ancak sözleşmenin sonundaki hesabın kesilmesiyle belirlenir (m. 97). Bundan sonra, aradaki nihai farkın alacaklıya ödenmesi gerekir (m. 90/d).

V. CARİ HESAPTA ZAMANAŞIMI

Cari hesabın tasfiyesine, kabul edilen veya mahkeme kararıyla saptanan artan tutara ya da faiz alacaklarına, hesap hata ve yanılmalarına, cari hesabın dışında tutulması gereken veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemlere veya tekrarlanan kayıtlara ilişkin bulunan davalar, cari hesap sözleşmesinin sona ermesinden itibaren **5 yıl** geçmekle zamanaşımına uğrar (m. 101).

§11. TİCARİ DEFTERLER

I. GENEL OLARAK

Her tacir, ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorundadır (TTK m. 64/1). Bu yükümlülükten hiçbir tacir ayrık tutulamaz. Tacir, birden fazla ticari işletmesi varsa, her bir işletmesi için ayrı defter tutmakla yükümlüdür.

Tacirlerin yanı sıra, tacir sayılanlar ve tacir gibi sorumlu olanlar da ticari defter tutmakla yükümlüdürler. Tacirlere ilişkin hükümler donatma iştirakine de aynen uygulanacağı için, donatma iştiraki de ticari defter tutmakla yükümlüdür (m. 17). Bunun yanı sıra, ticari işletme işleten adi şirketlerde tacir sıfatı şirkete değil de ortakların her birine ait olduğu için, her bir ortak ayrı ayrı ticari defter tutmakla yükümlüdür.

Tacirin tüzel kişi olması halinde defterleri tutma sorumluluğu yöneticilere ve yönetim kuruluna aittir. Yöneticiler ve yönetim kurulu, ilgili tüzel kişiye ilişkin özel hükümlere göre belirlenir; sorumluluk da aynı hükümler çerçevesinde saptanır.

Ticari defter tutma yükümlülüğü, işletmesini ticaret siciline tescil ettirmekle yükümlü olan işletme sahipleri için, ticaret siciline tescil ettirme yükümlülüğünün doğduğu andan itibaren geçerlidir (m. 87). Başka bir ifadeyle, ticari defter tutma yükümlülüğünün doğması için, ticari işletmenin ticaret siciline tescil edilmiş olması gerekmez. Örneğin, bir gerçek kişinin bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işletmeye başladığı an, defter tutma yükümlülüğü doğar.

Defterler, üçüncü kişi uzmanlara, makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulur. İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir (m. 64/1). Fiziki ortamda veya elektronik ortamda tutulan ticari defterlerin nasıl tutulacağı, defterlere kayıt zamanı, onay yenileme ile açılış ve kapanış onaylarının şekli ve esasları Ticaret Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığınca müştereken çıkarılmış olan Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ ile belirlenmiştir (m. 64/3).

II. TUTULACAK DEFTERLER

A. Genel Olarak

Gerçek veya tüzel kişi olup olmadığına bakılmaksızın her tacir yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebiri tutmakla yükümlüdür (TDİT m. 5/1). Bunların yanı sıra, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri gibi işletmenin muhasebesiyle ilgili olmayan defterler de ticari defterlerdir (TTK m. 64/4).

Şahıs şirketleri (kollektif şirket ve adi komandit şirket) yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebire ilaveten genel kurul toplantı ve müzakere defteri de tutmak zorundadır (TDİT m. 5/2).

Anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ve kooperatifler; yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebire ilave olarak; pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterini tutmak zorundadır (m. 5/3).

Limited şirketler ise yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebire ilave olarak, pay defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri tutmak zorundadır (m. 5/3).

Ticaret Bakanlığı, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterinin elektronik ortamda tutulmasını zorunlu kılabilir. Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri saklıdır (m. 64/4).

Özel hukuk hükümlerine göre idare edilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tüzel kişiliği bulunmayan ticari işletmeler ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarıdan fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar tarafından kurulan ticari işletmeler ve bunlara benzeyen ve tüzel kişiliği bulunmayan diğer ticari teşekküller yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebir tutmakla yükümlüdür (m. 5/4).

TUTULACAK DEFTERLER	TUTMAKLA YÜKÜMLÜ OLANLAR
Yevmiye Defteri	Gerçek veya tüzel kişi olup olmadığına bakılmaksızın; – Her tacir – Tacir sayılanlar – Tacir gibi sorumlu olanlar – Tacirlere ilişkin hükümlere tabi olanlar
Defteri Kebir	
Envanter Defteri	
Pay Defteri	– Anonim şirketler – Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler – Limited şirketler – Kooperatifler
Yönetim Kurulu Karar Defteri	– Anonim şirketler – Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler – Kooperatifler
Genel Kurul Toplantı ve Müzakere Defteri	– Şahıs şirketleri (kollektif ve adi komandit şirketler) – Anonim şirketler – Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler – Limited şirketler – Kooperatifler

B. Defterler

a) Yevmiye Defteri: Yevmiye defteri, kayda geçirilmesi gereken işlemlerin ilgili belge veya ispata dayanan evraktan çıkarılarak tarih sırasıyla ve "madde" halinde düzenli olarak yazıldığı defterdir (m. 6/1). Her tacir yevmiye defteri tutmakla yükümlüdür (m. 5/1).

b) Defteri Kebir: Defteri kebir, yevmiye defterine geçirilmiş olan işlemleri buradan alarak sistemli bir şekilde ilgili olduğu hesaplara dağıtan ve tasnifli olarak bu hesaplarda toplayan defterdir (m. 7/1). Her tacir defteri kebir tutmakla yükümlüdür (m. 5/1).

c) Envanter Defteri: Envanter defteri, ticari işletmenin açılışında ve açılıştan sonra her hesap döneminin sonunda taşınmazların, alacakların, borçların, nakit para tutarının ve varlıklar ile borçların değerlerinin teker teker kaydedildiği ciltli ve sayfaları müteselsil sıra numaralı defterdir (m. 8/1). Her tacir envanter defteri tutmakla yükümlüdür (m. 5/1).

d) Pay Defteri: Pay defteri; sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, limited şirketler ile kooperatiflerde şirket ortaklarının; anonim şirketlerde pay sahiplerinin kaydedildiği ciltli ve sayfaları müteselsil sıra numaralı defterdir (m. 9/1). Bu defterin anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, limited şirketler ve kooperatifle tarafından tutulması zorunludur (m. 5/3).

e) Yönetim Kurulu Karar Defteri: Yönetim kurulu karar defteri, anonim şirketler ile kooperatiflerde yönetim kurulunun, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde yöneticinin veya yöneticilerin şirket yönetimi ile ilgili olarak aldığı kararların yazılacağı ciltli ve sayfa numaraları teselsül eden defterdir (m. 10/1). Bu defterin anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ve kooperatifler tarafından tutulması zorunludur (m. 5/3).

Limited şirketlerde yönetim kurulu karar defteri tutulmaz. Limited şirketlerde müdür veya müdürler kurulunun şirket yönetimi ile ilgili olarak aldığı kararlar genel kurul toplantı ve müzakere defterine kaydedilebileceği gibi ayrı bir müdürler kurulu karar defteri de tutulabilir. Müdürler kurulu karar defterinin tutulması halinde açılış ve kapanış onayları dahil olmak üzere yönetim kurulu karar defterine ilişkin hükümler uygulanır (m. 11/4).

f) Genel Kurul Toplantı ve Müzakere Defteri: Genel kurul toplantı ve müzakere defteri, tüzel kişi tacirlerin genel kurul toplantılarında görüşülen hususların ve alınan kararların kaydedildiği ciltli ve sayfa numaraları teselsül eden defterdir (m. 11/1). Bu defterin şahıs şirketleri (kollektif şirketler ve adi komandit şirketler), anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, limited şirketler ve kooperatifler tarafından tutulması zorunludur (m. 5/2-3).

III. DEFTERLERİN TUTULMASI

A. Genel Olarak

Ticari defterler, üçüncü kişi uzmanlara, makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulmalıdır. İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir (m. 64/1).

Defterler ve gerekli diğer kayıtlar Türkçe tutulur. Kısaltmalar, rakamlar, harfler ve semboller kullanıldığı takdirde bunların anlamları açıkça belirtilmelidir (m. 65/1). Defterlere yazımlar ve diğer gerekli kayıtlar, eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli olarak yapılır (m. 65/2). Bir yazım veya kayıt, önceki içeriği belirlenemeyecek şekilde çizilemez ve değiştirilemez. Kayıt sırasında mı yoksa daha sonra mı yapıldığı anlaşılmayan değiştirmeler yasaktır (m. 65/3).

Defterler ve gerekli diğer kayıtlar, olgu ve işlemleri saptayan belgelerin dosyalanması şeklinde veya veri taşıyıcıları aracılığıyla tutulabilir. Defterlerin ve gerekli diğer kayıtların elektronik ortamda tutulması durumunda, bilgilerin saklanma süresince bunlara ulaşılmasının ve bu süre içinde bunların her zaman kolaylıkla okunmasının temin edilmiş olması şarttır. Elektronik ortamda tutulma hâlinde yukarıdaki hükümleri kıyas yoluyla uygulanır (m. 65/4).

B. Saklama Yükümlülüğü

a) Genel Olarak: Her tacir; ticari defterlerini, envanterleri, açılış bilançolarını, ara bilançolarını, finansal tablolarını, yıllık faaliyet raporlarını, topluluk finansal tablolarını ve yıllık faaliyet raporlarını ve bu belgelerin anlaşılabilirliğini kolaylaştıracak çalışma talimatları ile diğer organizasyon belgelerini; alınan ticari mektupları[87]; gönderilen ticari mektupların suretlerini ve tutulan kayıtların dayandığı belgeleri, sınıflandırılmış bir şekilde saklamakla yükümlüdür (m. 82/1).

[87] Ticari mektuplar, bir ticari işe ilişkin tüm yazışmalardır (TTK m. 82/2).

Bilançolar, finansal tablolar ve topluluk finansal tabloları hariç olmak üzere, burada sayılan belgeler, Türkiye Muhasebe Standartlarına da uygun olmak kaydıyla, görüntü veya veri taşıyıcılarda saklanabilir (m. 82/3)[88]. Kayıtlar elektronik ortama alınıyor ise, bilgiler; bilgisayar yerine basılı olarak da saklanabilir (m. 82/4).

Gerçek kişi olan tacirin ölümü hâlinde mirasçıları ve ticareti terk etmesi hâlinde kendisi, defter ve kâğıtları saklamakla yükümlüdür. Mirasın resmî tasfiyesi hâlinde veya tüzel kişi sona ermişse defter ve kâğıtlar sulh mahkemesi tarafından saklanır (m. 82/8).

b) Saklama Süresi: Ticari defterler ve yukarıda sayılan diğer belgeler, **10 yıl** boyunca saklanır (m. 82/5). Saklama süresi, ticari defterlere son kaydın yapıldığı, envanterin çıkarıldığı, ara bilançonun düzenlendiği, yılsonu finansal tablolarının hazırlandığı ve konsolide finansal tabloların hazırlandığı, ticari yazışmaların yapıldığı veya muhasebe belgelerinin oluştuğu takvim yılının bitişiyle başlar (m. 82/6).

c) Defter ve Belgelerin Zayi Olması: Bir tacirin saklamakla yükümlü olduğu defterler ve belgeler; yangın, su baskını veya yer sarsıntısı gibi bir afet veya hırsızlık sebebiyle ve kanuni saklama süresi içinde zıyaa uğrarsa tacir, zıyaı öğrendiği tarihten itibaren **30 gün** içinde ticari işletmesinin bulunduğu yer yetkili mahkemesinden kendisine bir belge verilmesini isteyebilir. Mahkeme gerekli gördüğü delillerin toplanmasını da emredebilir (m. 82/7). Ticari defterlerin zıyaı hâlinde zayi belgesi verilmesinin istenmesi, bir çekişmesiz yargı işidir (HMK m. 382/2-e).

C. Açılış ve Kapanış Onayı

a) Açılış Onayı: Fiziki ortamda tutulan yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri ile diğer ticari defterlerin açılış onayları, kuruluş sırasında ve kullanılmaya başlanmadan önce noter tarafından yapılır. Bu defterlerin izleyen faaliyet dönemlerindeki açılış onayları, defterlerin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk ayından önceki ayın sonuna kadar notere yaptırılır (TTK m. 64/3).

Pay defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri, yeterli yaprağı bulunmak kaydıyla izleyen faaliyet döneminde de açılış onayı yaptırılmaksızın kullanılabilir (m. 64/3).

Açılış onayının noter tarafından yapıldığı hâllerde noter, ticaret sicili tasdiknamesini aramak zorundadır. Ancak anonim ve limited şirketlerin ticaret siciline tescili sırasında defterlerin açılış onayları ticaret sicili müdürlükleri tarafından yapılır (m. 64/3).

Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması hâlinde bu defterlerin açılışlarında noter veya ticaret sicili müdürlüğü onayı aranmaz (m. 64/3).

b) Kapanış Onayı: Kapanış onayı gereken defterler sadece 1) yevmiye defteri ve 2) yönetim kurulu karar defteridir. Yevmiye defterinin kapanış onayı, izleyen faaliyet döneminin altıncı ayının sonuna kadar, yönetim kurulu karar defterinin kapanış onayı ise izleyen faaliyet döneminin birinci ayının sonuna kadar notere yaptırılır (m. 64/3).

Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması hâlinde yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defterinin kapanışında noter onayı aranmaz (m. 64/3).

---

[88] Şu şartla ki; 1) okunur hâle getirildiklerinde, alınmış bulunan ticari mektuplar ve defter dayanaklarıyla görsel ve diğer belgelerle içerik olarak örtüşsünler; 2) saklama süresi boyunca kayıtlara her an ulaşılabilsin ve uygun bir süre içinde kayıtlar okunabilir hâle getirilebiliyor olsun (m. 82/3).

IV. DEFTER VEYA BELGELERİN İNCELENMESİ

A. Defterlerin İbrazı

İbraz, ticari defterlerin sadece uyuşmazlıkla ilgili içeriklerin incelenmesi için mahkemeye sunulmasıdır. Mahkeme, yabancı gerçek veya tüzel kişi bile olsalar, tarafların ticari defterlerinin ibrazına, res'en veya taraflardan birinin istemi üzerine karar verebilir (TTK m. 83/1). Bir hukuki uyuşmazlıkta ticari defterler ibraz edilmişse, defterlerin sadece uyuşmazlıkla ilgili kısımları tarafların katılımı ile incelenir. Gerek görülürse, defterlerin ilgili yapraklarından suret alınır (m. 84).

Elektronik belgeler, belgenin çıktısı alınarak ve talep edildiğinde incelemeye elverişli şekilde elektronik ortama kaydedilerek mahkemeye ibraz edilir (HMK m. 219/1).

Saklanması zorunlu olan belgeleri, sadece görüntü veya başkaca bir veri taşıyıcısı aracılığıyla ibraz edebilen kimse, giderleri kendisine ait olmak üzere, o belgelerin okunabilmesi için gerekli olan yardımcı araçları kullanıma hazır bulundurmakla yükümlüdür; icap ettiği takdirde belgeleri, giderleri kendisine ait olmak üzere bastırmalı ve yardımcı araçlara ihtiyaç duyulmadan okunabilen kopyalarını sunabilmelidir (TTK m. 86).

HMK'nın, yargılamayı gerektiren davalarda hazırlık işlemlerine ilişkin hükümleriyle senetlerin ibrazı zorunluluğuna dair olan hükümleri ticari işlerde de uygulanır (TTK m. 83/2).

B. Defterlerin Teslimi

Teslim, defterlerin bütün içeriklerin incelenmesi için mahkemeye sunulmasıdır. Malvarlığı hukukuna ilişkin olan, özellikle de mirasa, mal ortaklığına ve şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklarda, mahkeme, ticari defterlerin teslimine ve bütün içeriklerinin incelenmesine karar verebilir (m. 85).

Ticari defterlerin sadece uyuşmazlıkla ilgili kısımları incelenecekse ibrazdan, bütün kısımları incelenecekse teslimden söz edilir.

V. TİCARİ DEFTERLERİN DELİL NİTELİĞİ

A. Genel Olarak

Ticari defterler, sahibinin taraf olduğu hukuk davalarında belirli şartların mevcut olması halinde hem lehe hem de aleyhe delil olabilir. Ticari davalarda deliller ile bunların sunulması Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir (TTK m. 4/2). Ticari defterlerin delil olması hususu Türk Ticaret Kanunu'nda değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Ticari defterlerle ispat, sahibi için bir zorunluluk değil, bir haktır. Dolayısıyla, ispat yükü kendisine düşen taraf, ticari defterler dışındaki diğer delillere de başvurabilir.

B. Ticari Defterlerin Sahibi Lehine Delil Olması

Ticari defterlerin sahibi lehine delil olması sıkı şartlara tabi tutulmuştur. Ticari defterlerin ticari davalarda sahibi lehine delil olabilmesi için şu koşulları birlikte taşıması gerekir:

- **Her İki Tarafın da Ticari Defter Tutma Yükümlülüğü Bulunmalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken ilk şart, uyuşmazlığın her iki tarafının da ticari defter tutma yükümlülüğünün bulunmasıdır[89]. Diğer tarafın ticari defter tutma

[89] Bu şart, her iki tarafın da tacir olması gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Bilindiği üzere, sadece tacirler değil; tacir sayılanlar, tacir gibi sorumlu olanlar ve tacirlere ilişkin hükümlere tabi olanlar da ticari defter tutmakla yükümlüdür.

yükümlülüğünün bulunmaması halinde ticari defterler sahibi lehine delil olamaz. Örneğin, bir memurun tacire karşı bir ticari dava açması durumunda tacir, bu davada ticari defterlerine dayanamaz.

- **Uyuşmazlık, Her İki Tarafın da Defterlerine İşlemesi Gereken Bir Ticari İşten Kaynaklanmalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken ikinci şart, uyuşmazlığın her iki tarafın da ticari defterlerine işlemesi gereken bir ticari işten kaynaklanmasıdır[90]. Uyuşmazlık konusu ticari işin taraflardan sadece birinin ticari defterine işlemesi gereken bir iş olması halinde defterlerin sahibi lehine delil olması mümkün değildir.
- **Ticari Defterlerin Açılış ve Kapanış Onayları Yapılmış Olmalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken üçüncü şart, açılış ve kapanış onaylarının yapılmış olmasıdır. Açılış veya kapanış onayları bulunmayan ticari defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur (m. 222/4).
- **Ticari Defterler, Eksiksiz ve Kanuna Uygun Bir Şekilde Tutulmuş Olmalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken dördüncü şart, bu defterlerin eksiksiz ve kanuna uygun bir şekilde tutulmuş olmasıdır.
- **Ticari Defterlerin İçerdiği Kayıtlar Birbirini Doğrulamalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken beşinci şart, aynı tacir tarafından tutulan ticari defterlerde yer alan kayıtların birbirini doğrulamasıdır. İçerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur (m. 222/4).

  Kanuna uygun olarak tutulan ticari defterlerdeki sahibi lehine ve aleyhine olan kayıtlar birbirinden ayrılamaz (HMK m. 222/3). Bu bağlamda, ticari davalarda ticari defterlere ancak bir bütün olarak başvurulabilir. Dolayısıyla, ticari defterlere dayanan kişinin sadece lehine olan kayıtlardan yararlanması mümkün değildir.
- **Karşı Taraf, Ticari Defter Kayıtlarının Aksini Kendi Defter Kayıtlarıyla veya Diğer Kesin Delillerle İspatlayamamış Olmalıdır:** Ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için gereken son şart, ticari defter kayıtlarının aksinin karşı tarafın ticari defterleriyle veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olmasıdır (m. 222/3). Bu bağlamda, karşı taraf, iddia sahibinin defterlerindeki kayıtların aksini kendi ticari defterlerleriyle veya başka bir kesin delille çürütmelidir.

  Burada karşı tarafın ticari defterlerini ibraz edip etmemesine göre çeşitli ihtimaller ortaya çıkar:
  - Karşı taraf, hiç defter tutmaması veya başkaca bir sebeple ticari defterleri mahkemeye ibraz etmezse, iddiayı senet veya başka bir kesin delile dayanarak çürütmesi gerekir. Aksi takdirde, iddia ispatlanmış ve böylece iddia sahibinin ticari defterleri kendisi lehine delil olmuş olur;
  - Karşı taraf ticari defterlerini ibraz etmiş olmasına karşın bu defterdeki kayıtlar iddia sahibinin ticari defterlerindeki kayıtlara uygunsa, yani bunları doğruluyorsa, iddia ispatlanmış ve böylece iddia sahibinin ticari defterleri kendisi lehine delil olmuş olur;

[90] Ticari defterlere yalnızca ticari işle ilgili para ve mal hareketleri işlenir. Dolayısıyla, ticari defterler, ticari iş niteliğindeki haksız fiilin ispatı noktasında sahibi lehine delil olmaz.

- Karşı taraf ticari defterlerini ibraz etmişse ve bu defterlerdeki kayıtlar iddia sahibinin ticari defterlerindeki kayıtlara aykırıysa, yani bunları yalanlıyorsa, iddia ispatlanamamış ve böylece iddia sahibinin ticari defterleri kendisi aleyhine delil olmuş olur.

Karşı tarafa ait ticari defterlerin, ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi hâlinde ticari defterler, sahibi lehine delil olarak kullanılamaz (m. 222/3). Başka bir ifadeyle, karşı tarafın ticari defterlerinde iddia konusu hususa ilişkin hiçbir kaydın bulunmaması halinde iddia sahibi iddiasını ispatlayamamış olur.

C. Ticari Defterlerin Sahibi Aleyhine Delil Olması

Görülmekte olan bir davada iddiasını ispat etmek isteyen taraf, iddiasına diğer tarafın ticari defterlerini dayanak gösterebilir. Bunun için, karşı tarafın defterlerine dayanan tarafın tacir olması gerekmez. Hatta, söz konusu davanın bir ticari dava olması da gerekmez. Örneğin, tüketici ile tacir arasında tüketici mahkemesinde görülmekte olan bir davada tüketici taraf, iddiasını tacirin ticari defterlerine dayandırabilir.

Ticari defterlerin sahibi aleyhine delil olması, üç şekilde gerçekleşebilir:

- **Defterleri İbraz Etmekten Kaçınma:** Tacir olmasa bile taraflardan biri, tacir olan diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul edeceğini belirtirse; karşı taraf, ticari defterlerini ibraz etmelidir. Karşı tarafın ticari defterlerini ibraz etmekten kaçınması halinde[91], ibrazı talep eden taraf, iddiasını ispat etmiş sayılır (HMK m. 222/5). Böylece, defterlerin ibraz edilmemesi, sahibi aleyhine delil olur.
- **Defterdeki Kayıtların İddiayı Doğrulaması:** Karşı tarafın ticari defterlerini ibraz etmesi halinde, defterdeki kayıtlar iddia sahibini doğrular nitelikteyse, iddia ispatlanmış olur. Böylece, defterler, sahibi aleyhine delil olur.

  Burada önemle belirtmemiz gerekir ki; karşı tarafın ticari defterlerinde iddia konusu hususa ilişkin hiçbir kaydın bulunmaması halinde iddia sahibi iddiasını ispatlayamamış olur. Bu durumda iddia sahibi, başka delillere dayanmak mecburiyetindedir.
- **Defterlerin Hem Lehe Hem de Aleyhe Kayıtlar İçerip de Kanuna Uygun Tutulmamış Olması:** Karşı tarafın ticari defterlerine dayanılıp da bu defterlerin sahibinin hem lehine hem de aleyhine kayıtlar içermesi durumunda iki ihtimal ortaya çıkar:
  - Ticari defterlerin hem lehe hem de aleyhe kayıtlar içermesi ve kanuna uygun şekilde tutulmamış olması halinde, sahibinin lehine olan kayıtlar dikkate alınmaz ve böylece ticari defterler sahibinin aleyhine delil olur.
  - Ticari defterlerin hem lehe hem de aleyhe kayıtlar içermesi ve kanuna uygun şekilde tutulmuş olması halinde, iddia sahibi (karşı tarafın defterlerine dayanan) iddiasını ispatlayamamış sayılır. Bu durumda iddia sahibi, başka delillere dayanmak mecburiyetindedir. Zira, kanuna uygun olarak tutulan ticari defterlerdeki sahibi lehine ve aleyhine olan kayıtlar birbirinden ayrılamaz (HMK m. 222/3); iddia sahibinin sadece lehe olan kayıtlardan yararlanması mümkün değildir.

[91] Ticari defterlerini zayi olmasına rağmen zayi belgesi alınmaması, ibrazdan kaçınma sayılır; Yargıtay 11. HD, 1.2.1988, 771/944.

§12. TACİR YARDIMCILARI

I. GENEL OLARAK

Geniş iş hacmi ve faaliyet alanına ulaşan bir ticari işletmenin, tacir tarafından tek başına işletilmesi pratikte pek mümkün değildir. Bu sebeple tacir, ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken "tacir yardımcısı" olarak ifade edilen bazı kişilerin emek ve mesailerine ihtiyaç duyar. Bu kişiler; ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı, acente, komisyoncu ve simsardır[92]. Komisyoncu, kendi içinde alım-satım komisyoncusu ve taşıma komisyoncusu olarak ikiye ayrılır. Ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı, simsar ve alım-satım komisyoncusu Türk Borçlar Kanunu'nda; acente ve taşıma işleri komisyoncusu ise Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Tacir yardımcılarının bazıları tacire bağımlı olarak faaliyet gösterirken; bazıları ise tacirden bağımsız olarak faaliyet gösterir. Bu anlamda, tacir yardımcıları, tacire bağımlı olanlar ve tacirden bağımsız olanlar olarak ikiye ayrılır. Bağımlı tacir yardımcıları, tacirin emir, gözetim ve denetimi altında faaliyet gösteren, çalışma yöntem ve zamanları tacir tarafından belirlenen tacir yardımcılarıdır. Bunlar; ticari temsilci, ticari vekil ve pazarlamacıdır. Bağımsız tacir yardımcıları ise çalışma yöntem ve zamanları bizzat kendileri tarafından belirlenen tacir yardımcılarıdır[93]. Bunlar ise acente, komisyoncu ve simsardır. Bu kişiler, genellikle yardımcı oldukları tacirin ticarî işletmesinden ayrı, kendi adlarına işlettikleri bir ticarî işletmenin de sahibidirler. Dolayısıyla tacirin bu tür bağımsız yardımcılarının kendileri de, ayrıca tacir sıfatına sahiptirler.

Tacir yardımcılarının bazılarının tacirin ad ve hesabına işlem yapma yetkisi, yani taciri temsil etme yetkisi vardır. Ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı ve acente, tacir ad ve hesabına işlem yapma yetkisine, yani taciri doğrudan temsil etme yetkisine sahiptir. Komisyoncu ise tacirin adına değil ama hesabına işlem yapma yetkisine sahiptir; dolayısıyla komisyoncu taciri dolaylı olarak temsil etme yetkisine sahiptir.

Simsarın taciri temsil etme yetkisi yoktur.

Tacir ile bazı yardımcıları arasındaki ilişki süreklidir. Buna karşılık, tacirin bazı yardımcıları ile arasındaki ilişki ise geçicidir. Tacirin ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı, acente ve taşıma işleri komisyoncusu ile arasındaki ilişki süreklidir. İlişkinin sürekli olmasından kasıt, ilişkinin ömür boyu veya çok uzun süreli kararlaştırılması değil; bu ilişkinin devamlı sürmesi niyetiyle kurulması, yapılacak her bir işlem için tacir tarafından ayrı ayrı görevlendirme yapılmasına gerek olmaması, ilişkinin bir defalık bir işleme mahsus olmayıp ondan sonra da sürmeye devam edecek olmasıdır[94].

Tacirin alım-satım komisyoncusu ve simsar ile arasındaki ilişki geçicidir.

---

92 Tacire iş veya hizmet sözleşmesi ile bağlı bulunan bekçi, sekreter, hizmetçi, aşçı, şoför gibi işçiler de esasen birer tacir yardımcısıdır. Fakat, tacirle bu kişiler arasındaki ilişki ticaret hukukunun değil, iş hukukunun veya borçlar hukukunun konusunu oluşturur. Dolayısıyla, bu kişiler burada incelenmeyecektir.

93 Zaman zaman bağımsız tacir yardımcıları da tacirden emir-talimat almakta ve tacire bilgi ve hesap verme yükümlülüğü altında bulunmaktadır. Bu sebeple, bağımsız tacir yardımcılarını bağımlı tacir yardımcılarından ayıran temel kriter, çalışma yöntem ve zamanlarının tacir tarafından değil, bizzat kendileri tarafından belirlenmesidir.

94 Dolayısıyla, tacir ile yardımcısı arasındaki sözleşmenin kısa bir süre sonra sona erdirilmesi, süreklilik unsuruna halel getirmez.

Tacir yardımcılarından bazıları sadece tacirler ile çalışabilirken, bazıları ise hem esnaflarla hem de tacirlerle çalışabilir.

<table>
<tr><th></th><th colspan="2"></th><th>Düzenlendiği Kanun</th><th>Temsil Yetkisi</th><th>İlişkinin Niteliği</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Bağımlı Tacir Yardımcıları</td><td colspan="2">Ticari Temsilci</td><td>TBK</td><td>Var (Doğrudan)</td><td>Sürekli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ticari Vekil</td><td>TBK</td><td>Var (Doğrudan)</td><td>Sürekli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Pazarlamacı</td><td>TBK</td><td>Var (Doğrudan)</td><td>Sürekli</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Bağımsız Tacir Yardımcıları</td><td colspan="2">Acente</td><td>TTK</td><td>Var (Doğrudan)</td><td>Sürekli</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Komisyoncu</td><td>Alım-Satım Kom.</td><td>TBK</td><td rowspan="2">Var (Dolaylı)</td><td>Geçici</td></tr>
<tr><td>Taşıma İşleri Kom.</td><td>TTK</td><td>Sürekli</td></tr>
<tr><td colspan="2">Simsar</td><td>TBK</td><td>Yok</td><td>Geçici</td></tr>
</table>

Bağımsız tacir yardımcılarının gerçek veya tüzel kişi olabilir. Fakat, bağımlı tacir yardımcılarının tüzel kişi olup olamayacağı hususu öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre, tacir ile bağımlı tacir yardımcısı arasında kişisel güvene dayalı bir ilişki bulunduğu için, sadece gerçek kişiler bağımlı tacir yardımcısı olabilir.

Bir işletmenin bütün işlerini yöneten veya işletme sahibinin hizmetinde bulunan ticari temsilciler, ticari vekiller veya diğer tacir yardımcıları, işletme sahibinin izni olmaksızın, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak, kendilerinin ya da bir üçüncü kişinin hesabına işletmenin yaptığı türden bir iş yapamayacakları gibi, kendi hesaplarına bu tür işlemleri üçüncü kişilere de yaptıramazlar (TBK m. 553/1).

Buna aykırı davranırlarsa işletme sahibi, aralarındaki hukuki ilişkiden doğan hakları saklı kalmak kaydıyla, uğradığı zararın giderilmesini isteyebileceği gibi, bunun yerine, ticari temsilcinin, ticari vekilin veya diğer tacir yardımcısının kendi hesabına yaptığı veya üçüncü kişilere yaptırdığı işlerin kendi hesabına yapılmış sayılmasını ve bu işler dolayısıyla aldıkları ücretin verilmesini veya aynı işlerden doğan alacağın devredilmesini isteyebilir (m. 553/2).

Tacir yardımcılarının tacirle rekabet etmeleri kural olarak yasak olsa da, tarafların anlaşmasıyla bu yasağın ortadan kaldırılması mümkündür.

II. BAĞIMLI TACİR YARDIMCILARI

A. Ticari Temsilci (Ticari Mümessil)

a) Genel Olarak: Ticari temsilci, işletme sahibinin, ticari işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret ünvanı altında, ticari temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere, açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir (TBK m. 547/1). Ticari temsilci, taciri temsil yetkisi en geniş olan tacir yardımcısıdır. Ticari temsilciye ilişkin temel düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu'nda yapılmıştır.

Ticari temsilci atamak bir zorunluluk değildir. Fakat, merkezleri Türkiye dışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubeleri için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanması zorunludur (TTK m. 40/4).

Ticari temsilci sadece ticari işletmeler için atanabilir. Esnaf işletmeleri ve diğer işletmeler için ticari temsilci atanamaz.

b) Atanması: Ticarî temsilci işletme sahibi tarafından atanır. Ticarî işletmelerde genellikle işletmeyi işleten kişi ile işletme sahibi aynı kişidir. Bunların farklı kişiler olmaları halinde ticarî temsilci işletmeyi işleten kişi tarafından atanır[95]. Ticari işletme ürün (hasılat) kirasına konu ise, ticari temsilciyi kiracı da atayabilir.

Velayet altındaki küçüklere ait ticari işletmeler için ticari temsilci küçüklerin velileri tarafından atanır (TMK m. 352). Öğretide, vasilerin kısıtlılar adına ticari temsilci atayamayacağı kabul edilmektedir.

Tüzel kişiler tarafından işletilen ticari işletmeler için ticari temsilci bunların yetkili organları tarafından atanır. Örneğin, ticari temsilci atama yetkisi anonim şirketlerde yönetim kuruluna (TTK m. 368), limited şirketlerde ise aksi sözleşmede belirtilmemişse genel kurula aittir (m. 631/1). Kooperatiflerde ticari temsilci oybirliği ile atanır (m. 223).

Tüzel kişilerin ticari temsilci olarak atanıp atanamayacakları öğretide tartışmalıdır.

Ticari temsilci ataması herhangi bir şekle tabi değildir. Sözlü şekilde ve hatta örtülü şekilde de yapılabilir (TBK m. 547/1). Örneğin, bir kişinin ticari temsilcilere ait yetkileri kullanılmasına sessiz kalan tacir, bu kişiyi örtülü olarak ticari temsilci atamış demektir.

Bir ticari temsilci ataması yapıldıysa, bunun ticaret siciline tescil edilmesi zorunludur (TBK m. 547/2). Fakat bu tescil, kurucu nitelikte değil, bildirici niteliktedir; ticari temsilcinin fiillerinden sorumluluk, tescilin yapılmış olmasına bağlı değildir. Dolayısıyla ticari temsilci, tescil henüz yapılmamış olsa bile bu sıfatı kazanır ve yetkilerini kullanabilir.

Öğretide tartışmalı olmakla birlikte, ticari temsilci olarak atanacak kişinin tam ehliyetli olması gerekmez; ayırt etme gücüne sahip olması gerekli ve yeterlidir. Fakat, Devlet memurları ticari temsilci olarak atanamazlar (DMK m. 28).

c) Temsil Yetkisinin Kapsamı: Ticari temsilci, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, ticari işletmenin amacına giren her türlü işlemleri yapmaya yetkili sayılır (TBK m. 548/1). Ticari temsilcinin temsil yetkisi, hem olağan işlemleri hem de olağanüstü işlemleri kapsar[96]. Bu çerçevede, ticari temsilci, aşağıdaki işlemleri yapmaya yetkilidir:

- Tacir adına kambiyo taahhüdünde bulunabilir; yani poliçe-bono-çek imzalayabilir[97],
- Ticari vekil atayabilir (fakat ticari temsilci atayamaz),
- Borç (kredi) alabilir,
- Tacir adına kefalet verebilir,
- Taciri mahkemelerde temsil edebilir; onun adına dava açabilir veya savunma yapabilir,
- Tacir adına sulh olabilir, davayı kabul edebilir ve davadan feragat edebilir,
- Alacaklardan feragat edebilir,
- İşçiler ile hizmet sözleşmesi yapabilir ve yapılan hizmet sözleşmelerini feshedebilir,
- Hammadde satın alabilir,
- Üretilen mallara ilişkin satış sözleşmesi yapabilir,
- İşletmenin satış politikasını değiştirebilir,

---

95 Ticari işletme ürün (hasılat) kirasına konu ise, ticari temsilciyi kiracı da atayabilir.

96 Yargıtay HGK, E. 2017/19-1652, K. 2018/1110.

97 Gerçek kişiler, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez (ÇekK m. 5/3).

- Taşınır ve taşınmaz malları kiralayabilir veya kiraya verebilir,
- Taşınmazlara ilişkin kira sözleşmesini tapuya şerh ettirebilir,
- Taşınmaz satın alabilir (fakat satamaz),
- Şube açabilir ve hatta işletmenin merkezini değiştirebilir.

Fakat ticari temsilci, özel yetki verilmedikçe, aşağıdaki işlemleri yapamaz:

- *İşletmenin ortadan kalkmasına ve tasfiyesine yol açacak işlemleri yapamaz; mesela,*
  - *İşletmeyi devredemez,*
  - *Tacirin iflasını isteyemez,*
  - *İşletme üzerinde rehin hakkı tesis edemez.*
- *Tacirin hukuki yapısı ile ilgili temel değişiklikleri yapamaz; mesela,*
  - *İşletmeye ortak kabul edemez,*
  - *Mevcut ortakları işletmeden çıkaramaz,*
  - *Tüzel kişi tacirlerde tür değişikliği yapamaz,*
  - *Şirketin feshini isteyemez.*
- *Taşınmazları devredemez veya bir hak ile sınırlandıramaz (m. 548/2); mesela,*
  - *Taşınmazları satamaz*[98]*,*
  - *Taşınmazlara ilişkin taşınmaz satış vaadinde bulunamaz,*
  - *Taşınmaz üzerinde irtifak hakkı, taşınmaz yükü ve rehin hakkı kuramaz.*
- *İşletmeye ticari temsilci atayamaz (fakat ticari vekil atayabilir).*

d) Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması: Ticari temsilcinin temsil yetkisi ancak 1) şube işleriyle ya da 2) birlikte imza kaydıyla sınırlandırılabilir:

- **Şube İşleriyle:** Temsil yetkisi, bir şubenin işleriyle sınırlandırılabilir (m. 549/1). Örneğin, tacir, ticari temsilciyi sadece Kayseri şubesindeki işlemleri için görevlendirebilir. Böyle bir sınırlandırmanın yapılması halinde tacir, ticari temsilcinin diğer şubelerin işlemlerini yapmasından sorumlu olmaz.
- **Birlikte İmza Kaydıyla:** Ticari işletmeye birden fazla ticari temsilci atanmışsa, bunların her biri tek başına işlem yapmaya yetkilidir. Fakat temsil yetkisi, birden çok ticari temsilcinin birlikte imza atmaları koşuluyla sınırlandırılabilir. Bu durumda, diğerlerinin katılımı olmaksızın temsilcilerden birinin imza atmış olması, işletme sahibini bağlamaz (m. 549/2).

  Birlikte imza atma kaydı, ancak aktif temsilde geçerlidir. Birlikte imza kaydı getirilmiş olsa bile pasif temsilde her bir ticari temsilci tek başına hareket etme yetkisini kullanmaya devam eder. Örneğin, her bir ticari temsilci, tacir adına yapılan ihtar ve ihbarları kabul etmeye tek başına yetkili olmaya devam eder.

Temsil yetkisine ilişkin bu sınırlamalar, ticaret siciline tescil edilmedikçe, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı hüküm doğurmaz (m. 549/3). Bu sınırlamaların tescil edilmesi halinde, üçüncü kişilerin, kendilerine karşı sonuç doğurmaya başlayan sicil kayıtlarını bilmediklerine ilişkin iddiaları dinlenmez (TTK m. 36/3).

[98] Fakat taşınmaz alım-satım işlemleri ile uğraşan bir ticari işletmeye atanan ticari temsilci, işin niteliği gereği taşınmazları satma yetkisine sahip olur.

Temsil yetkisine ilişkin diğer sınırlamalar, tescil edilmiş olsalar bile, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (TBK m. 549/4). Bu bağlamda, ticari temsilcinin temsil yetkisi miktar veya konu itibariyle sınırlandırılamaz. Örneğin, ticari temsilcinin işlem yapma yetkisi 200 bin TL ile veya satış işlemleriyle sınırlandırılmış olsa bile, ticari temsilcinin bu miktarı aşan işlemleri veya satış dışındaki işlemleri de iyiniyetli üçüncü kişilere karşı taciri bağlar.

Merkezi yurtdışında bulunan şubelere atanacak ticari temsilcilerin temsil yetkileri hiçbir şekilde sınırlandırılamaz; bu kişiler tam yetkili olmalıdır (TTK m. 40/4).

e) Temsil Yetkisinin Sona Ermesi: Ticari temsilcinin temsil yetkisi şu hallerde sona erer:

- **Azil:** İşletme sahibi, ticari temsilcilerin yetkilerini, aralarındaki hizmet, vekâlet, ortaklık ve benzeri sözleşmelerden doğan hakları saklı kalmak koşuluyla, her zaman geri alabilir (TBK m. 554/1). Tacir, azil yetkisinden önceden feragat edemez (m. 42/2).
- **İstifa:** Ticari temsilci de, temsil ilişkisini her zaman tek taraflı olarak sona erdirebilir; yani istifa edebilir. Ancak, uygun olmayan zamanda istifa eden ticari temsilci, tacirin bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür (m. 512).
- **Ticari Temsilcinin Ölümü veya Ayırt Etme Gücünü Kaybetmesi:** Ticari temsilcinin ölümü veya ayırt etme gücünü kaybetmesi hallerinde temsil yetkisi kendiliğinden sona erer. Temsil yetkisinin verilebilmesi için ticari temsilcinin ayırt etme gücüne sahip olması gerekli ve yeterli olduğu için, temsilcinin kısıtlanması halinde temsil yetkisi sona ermez. İşletme sahibinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya ölümü ise, ticari temsilcinin temsil yetkisini sona erdirmez (TBK m. 554/2). Fakat bu durumun aksi kararlaştırılabilir.
- **İşletme Sahibinin İflası:** İşletme sahibinin, yani tacirin iflası halinde tüm malvarlığı üzerindeki ve dolayısıyla ticari işletmesi üzerindeki tasarruf yetkisi kısıtlanır (İİK m. 191). Bu durumda, ticari temsilcinin de temsil yetkisini kullanmasına imkan kalmaz. Dolayısıyla, işletme sahibinin iflası halinde ticari temsilcinin temsil yetkisi sona erer.

  Ticari temsilcinin iflas etmesi halinde ise temsil yetkisi sona ermez. Yine, işletme sahibinin konkordato ilan etmesi halinde de temsil yetkisi sona ermez.
- **Ticari İşletmenin Devri ve Tasfiyesi:** Ticari işletmenin devredilmesi halinde de ticari temsilcinin temsil yetkisi sona erer. Zira, ticari temsilcinin temsil yetkisi, işletme sahibi arasındaki kişisel güvene dayanmaktadır. Hal böyle olunca, işletme sahibinin değişmesi durumunda bu dayanak ortadan kalkacak ve böylece temsil yetkisi de sona erecektir. Fakat, ticari işletmenin yeni sahibi arzu ederse aynı kişiyi yeniden ticari temsilci atayabilir.

  Bir tüzel kişiliğin sona ermesi ve tasfiye haline girmesi de ticari temsilcinin temsil yetkisini sona erdirir (m. 43/2). Zira, tasfiye işlemleri tasfiye memurlarınca yürütüleceği için ticari temsilcinin artık bir görevi kalmaz.

Ticari temsilcinin temsil yetkisinin sona erdiği ticaret siciline tescil edilmelidir (TBK m. 555/1). Temsil yetkisinin sona erdiği ticaret siciline tescil ve ilan edilmediği sürece, bu yetki iyiniyetli üçüncü kişiler için geçerliliğini korur (m. 550/2). Fakat, temsil yetkisinin iflas sebebiyle sona ermesi halinde ticaret siciline tescil yapılması gerekmez. Zira, iflas kararı ilgili iflas dairesi tarafından ticaret siciline zaten bildirilmektedir (İİK m. 166/2).

B. Ticari Vekil

a) Genel Olarak: Ticari vekil, bir ticari işletme sahibinin (tacirin), kendisine ticari temsilcilik yetkisi vermeksizin, işletmesini yönetmek veya işletmesinin bazı işlerini yürütmek için yetkilendirdiği kişidir (TBK m. 551/1). Ticari vekilin temsil yetkisi, ticari temsilciye nazaran daha dardır. Ticari vekile ilişkin temel düzenlemeler de Türk Borçlar Kanunu'nda yapılmıştır.

Ticari vekil, ticari işletmeyi bütün olarak yönetmek veya ticari işletmenin bazı işlerini yürütmek için atanır. Bir ticari işletmeyi bütün olarak yönetmesi için atanan ticari vekil, genel yetkili ticari vekil; bir ticari işletmenin bazı işlerini yürütmesi için atanan vekil ise özel yetkili ticari vekildir. Örneğin, fabrika müdürü genel yetkili ticari vekil; işletmenin satın alma işlerine bakan kişi ise özel yetkili ticari vekildir.

Ticari vekil de sadece ticari işletmeler için atanabilir. Esnaf işletmeleri ve diğer işletmeler için ticari vekil atanamaz.

b) Atanması: Ticari vekil de ticari işletmenin sahibi (tacir) tarafından atanır. Az önce belirttiğimiz üzere, ticari temsilcinin de ticari vekil atama yetkisi vardır. Ticari vekil ataması herhangi bir şekle tabi değildir; atama açık şekilde yapılabileceği gibi örtülü şekilde de yapılabilir (m. 551/1).

Ticari vekil ataması ticaret siciline tescil edilmez; tescil edilse bile hüküm ve sonuç doğurmaz. İstisna olarak, anonim şirketlere ve limited şirketlere hizmet sözleşmesi ile bağlı bulunan ticari vekillerin tescil ve ilan edilmesi zorunludur (TTK m. 371/7, 629/3).

Öğretide tartışmalı olmakla birlikte, ticari vekil olarak atanacak kişinin de tam ehliyetli olması gerekmez; ayırt etme gücüne sahip olması gerekli ve yeterlidir. Fakat, Devlet memurları ticari vekil olarak atanamazlar (DMK m. 28).

c) Temsil Yetkisinin Kapsamı: Ticari işletmeyi yönetmek için atanan (genel) yetkili ticari vekil işletmenin alışılmış (olağan) bütün işlerini yapabilir. Fakat, genel yetkili ticari vekil, özel olarak yetkilendirilmedikçe işletmenin alışılmışın dışında (olağanüstü) işlerini yapamaz. Örneğin, işletmede çalışacak işçilerle iş sözleşmesi yapmak, üretilen mallarla ilgili satış sözleşmesi yapmak ve işletmeye hammadde satın almak olağan işlerden sayılır ve genel yetkili ticari vekil bu işleri özel olarak yetkilendirilmesine gerek olmaksızın yapabilir. Buna karşılık, işletmenin satış politikasını değiştirmek ve işletmedeki makineleri bütün olarak değiştirmek olağanüstü işlerden sayılır ve genel yetkili ticari vekil bu işleri özel olarak yetkilendirilmedikçe yapamaz.

Ticari vekil, ticari temsilciden farklı olarak, açıkça yetkili kılınmadıkça ödünç olarak para veya benzerlerini alamaz, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, dava açamaz ve açılmış davayı takip edemez (TBK m. 551/2). Bunun yanı sıra, ticari vekil, tacir adına kefalet de veremez. Ayrıca ticari vekili ticari temsilcinin açıkça yetkilendirlmedikçe yapamayacağı işleri de yapamaz.

O halde, ticari vekil açıkça yetkilendirilmedikçe aşağıdaki işleri yapamaz:

- *İşletmenin alışılmışın dışında (olağanüstü) işlerini yapamaz;*
- *Ödünç olarak para veya benzerlerini alamaz;*
- *Kambiyo taahhüdünde bulunamaz;*
- *Dava açamaz ve açılmış davayı takip edemez;*
- *Tacir adına kefalet veremez;*

- *Ticari temsilcinin yapamayacağı işleri yapamaz; bu kapsamda,*
  - *İşletmenin ortadan kalkmasına ve tasfiyesine yol açacak işlemleri yapamaz,*
  - *Tacirin hukuki yapısı ile ilgili temel değişiklikleri yapamaz,*
  - *Taşınmazları devredemez veya bir hak ile sınırlandıramaz (m. 548/2),*
- *İşletmeye ticari temsilci atayamaz.*

Ticari işletmenin sadece bazı işlerini yapmak için atanan özel yetkili ticari vekil (satış mağazası memurları), sadece yetkili kılındığı işleri yapabilir. Toptan, yarı toptan veya perakende satışlarla uğraşan ticari işletmelerin görevli veya hizmetlileri, o ticari işletme içinde, müşterilerin kolaylıkla görebilecekleri bir yerde ve kolayca okuyabilecekleri bir biçimde, yazıyla aksine duyuru yapılmış olmadıkça, aşağıdaki işlemler için yetkilidirler (m. 552/1):

- Ticari işletmenin alışılmış bütün satış işlemlerini yapmak.
- Yetkili oldukları işlemler hakkında faturaları imzalamak.
- Ticari işletmenin alışılmış işlemlerinden doğan borçların ifa edilmesine veya bunların hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin ihtar veya diğer açıklamaları işletme sahibi adına yapmak; bu nitelikteki ihtar veya diğer açıklamaları, özellikle alışılmış işlem dolayısıyla teslim edilmiş mallara ilişkin ayıp bildirimlerini ticari işletme adına kabul etmek.

Toptan, yarı toptan veya perakende satışlarla uğraşan ticari işletmelerin görevli veya hizmetlileri, kendilerine yazıyla yetki verilmiş olmadıkça, işletme dışında ve kasa görevlileri atanmışsa, işletme içinde satış bedellerini isteyip alamazlar. Bu kişiler, satış bedellerini almaya yetkili bulundukları hâllerde, faturaları kapatmaya veya makbuz vermeye de yetkilidirler (m. 552/2).

d) Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması: Genel yetkili ticari vekilin temsil yetkisi herhangi bir şekilde sınırlandırılabilir. Bu bağlamda, temsil yetkisi, sadece birlikte imza kaydıyla veya şube işleriyle değil; konu, miktar veya diğer sebeplerle sınırlanabilir. Özel yetkili ticari vekilin temsil yetkisi, yetkilendirildiği işle sınırlıdır. Ticari vekilin temsil yetkisinde yapılan sınırlamalar, üçüncü kişilere uygun vasıtalarla duyurulmalıdır. Örneğin, mağazada "ödemeyi sadece kasaya yapınız" şeklinde bir tabelanın bulunması halinde kasa memurları dışındaki diğer görevlilerin satış bedelini tahsil etme yetkileri sınırlandırılmış demektir.

e) Temsil Yetkisinin Sona Ermesi: Ticari vekilin temsil yetkisini sona ediren sebepler, ticari temsilcinin temsil yetkisini sona erdiren sebeplerle aynıdır. O halde, ticari vekilin temsil yetkisini de sona erdiren sebepler şunlardır:

- Azil,
- İstifa,
- Ticari vekilin ölümü veya ayırt etme gücünü kaybetmesi,
- İşletme sahibinin iflası,
- Ticari işletmenin devri ve tasfiyesi.

Nasıl ki ticari vekil ataması ticaret siciline tescil edilmiyorsa, ticari vekilin temsil yetkisinin sona erdiği de tescil edilmez. Yine de, ticari vekilin temsil yetkisinin sona erdiği, üçüncü kişilere uygun vasıtalarla (mektup, sirküler vs.) duyurulmalıdır. Aksi takdirde tacir, ticari vekilin iyiniyetli üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerden sorumlu olur.

C. Pazarlamacı

a) Genel Olarak: Pazarlamacı, sürekli olarak, bir ticari işletme sahibi işveren ad ve hesabına, işletmesinin dışında her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmeyi veya yazılı anlaşma varsa, bu anlaşmada belirtilen işlemleri yapmayı ücret karşılığında üstlenen kişidir (TBK m. 448/1). Pazarlamacı, ticari işletmenin faaliyet alanını genişletmek amacıyla işletme merkezi dışındaki yerlerde faaliyette bulunmak için atanır.

İşletme sahibi ile pazarlamacı arasındaki ilişki Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen pazarlamacılık sözleşmesi ile kurulur. Pazarlamacılık sözleşmesi kural olarak şekle tabi değildir. Fakat, pazarlamacıya, aracılık etmeye ek olarak işlem yapma yetkisi de verilecekse sözleşmenin yazılı şekilde yapılması gerekir (m. 448/1). Pazarlamacılık sözleşmesi; sözleşmenin süresini, sona ermesini, pazarlamacının yetkilerini, ücret ve masrafların nasıl ödeneceğini, taraflardan birinin yerleşim yeri yabancı ülkede ise uygulanacak hukukun ve yetkili mahkemenin hangisi olduğunu içerir (m. 449/1).

Pazarlamacı da sadece ticari işletmeler için atanabilir. Esnaf işletmeleri ve diğer işletmelerde pazarlamacı atanamaz.

Pazarlamacının genel özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

- **Bağımlı Tacir Yardımcısıdır:** Pazarlamacı, işletme sahibinin talimatlarına uyma ve ona bilgi verme yükümlülüğü altındadır. Bu özellik, pazarlamacıyı acenteden ayırır.
- **Tacir İle Arasındaki İlişki Süreklidir:** Pazarlamacı ile işletme sahibi arasındaki ilişki geçici değildir. Pazarlamacı, işletme sahibi ad ve hesabına sürekli olarak aracılık veya işlem yapmayı üstlenir. Bu özellik, pazarlamacıyı simsardan ayırır.
- **Pazarlamacı İşletmenin Dışında Faaliyet Gösterir:** Pazarlamacı, işletme sahibi tarafından kendisine verilen görevi işletme dışında yerine getirir. Bu özellik, pazarlamacıyı özel yetkili ticari vekillerden (satış mağazası görevlilerinden) ayırır.
- **Pazarlamacı Ücret Karşılığında Faaliyet Gösterir:** İşletme sahibi işveren, pazarlamacıya belirli bir miktardan veya bu miktarla birlikte komisyondan oluşan bir ücret ödemekle yükümlüdür (m. 554/1).

b) Yetkileri: Aksine yazılı anlaşma olmadıkça pazarlamacı, sadece işlemlere aracılık etmeye yetkilidir (m. 452/1). Pazarlamacı, işlem yapmaya yetkili kılınmışsa bu işlerin icrası için gereken bütün olağan hukuki işlem ve fiilleri gerçekleştirebilir (m. 452/2).

Fakat, pazarlamacı, özel yetki verilmedikçe; müşterilerden tahsilat yapamaz ve ödeme günlerini değiştiremez (m. 452/2).

c) Hakları: Pazarlamacı; ücret hakkı, olağan masrafları talep etme hakkı, hapis hakkı, tekel hakkı ve komisyon talep etme hakkına sahiptir:

- **Ücret Hakkı:** İşletme sahibi işveren, pazarlamacıya belirli bir miktardan veya bu miktarla birlikte komisyondan oluşan bir ücret ödemekle yükümlüdür (m. 454/1).

  Ücretin tamamının veya önemli kısmının komisyondan oluşacağına ilişkin anlaşma; ancak yazılı yapılması ve kararlaştırılan komisyonun, pazarlamacının faaliyetinin uygun karşılığını oluşturması koşuluyla geçerlidir (m. 454/2).

Pazarlamacılık sözleşmesine deneme kaydı da konulabilir. Deneme süresi için ödenecek ücret, serbestçe kararlaştırılabilir. Ancak, deneme süresi 2 ayı geçemez (m. 454/3).

- **Olağan Harcamaları Talep Hakkı:** İşletme sahibi, pazarlamacının olağan harcamalarını karşılamakla yükümlüdür. Pazarlamacının aynı zamanda birden fazla işveren hesabına faaliyette bulunması durumunda, aksi yazılı şekilde kararlaştırılmadıkça, her işveren, pazarlamacının harcamalarına eşit olarak katılmakla yükümlüdür (m. 457/1).

  Harcamaların tamamen veya kısmen sabit ücrete veya komisyona dâhil edilmesine ilişkin anlaşmalar kesin olarak hükümsüzdür (m. 457/2).

- **Hapis Hakkı:** Pazarlamacılık ilişkisinden doğan muaccel alacaklar ile işverenin ödeme güçsüzlüğüne düşmesi durumunda, henüz muaccel olmayan alacakların güvence altına alınması için pazarlamacı, taşınırlar, kıymetli evrak ve tahsil yetkisine dayanarak müşterilerden almış olduğu paralar üzerinde hapis hakkına sahiptir (m. 458/1).

Fakat, pazarlamacı; araç ve taşıma belgelerini, fiyat tarifelerini, müşterilerle ilgili kayıtlar ile diğer belgeleri alıkoyamaz (m. 458/2).

- **Tekel Hakkı:** Pazarlamacıya belirli bir pazarlama alanında veya belirli bir müşteri çevresinde faaliyette bulunma yetkisi verilmiş ve aksine yazılı anlaşma da yapılmamışsa işveren, başkalarına aynı alan veya çevrede faaliyette bulunma yetkisi veremez; ancak, kendisi üçüncü kişilerle işlem yapabilir (m. 453/1).

- **Komisyon Hakkı:** Pazarlamacı, belirli bir pazarlama alanı veya belirli bir müşteri çevresinde faaliyette bulunma yetkisi sadece kendisine verilmişse (tekel hakkı tanınmışsa), kendisinin veya işverenin bu alan veya çevrede yaptığı bütün işlerde kararlaştırılmış ya da alışılmış olan komisyonun ödenmesini isteyebilir (m. 455/1). Belirli bir pazarlama alanı veya belirli müşteri çevresinde faaliyette bulunma yetkisi pazarlamacıyla birlikte başkalarına da verilmişse (tekel hakkı tanınmamışsa) pazarlamacıya, sadece kendisinin aracılık ettiği veya bizzat yaptığı işler için komisyon ödenir (m. 455/2).

  Komisyonun muaccel olması anında, yapılan işin değeri henüz kesin olarak belirlenemiyorsa komisyon, önce alışılmış olan en az değeri üzerinden, geri kalanı ise, en geç işin yerine getirilmesinde ödenir (m. 455/3).

- **Pazarlama Faaliyetinin Engellenmesi Halinde Tazminat Hakkı:** Pazarlamacının pazarlama işlerini yürütmesi, kendi kusuru olmaksızın imkânsız hâle gelir ve sözleşme veya kanun gereği bu hâlde bile kendisine ücret ödenmesi gerekirse ücret, sabit ücrete ve komisyonun kaybı sebebiyle ödenebilecek uygun tazminata göre belirlenir. Ancak komisyon, ücretin **1/5'inden** az ise, komisyon kaybı sebebiyle tazminat ödenmeyeceği yazılı olarak kararlaştırılabilir (m. 456/1). O halde, komisyon ücretin 1/5'inden az değilse, komisyon kaybı sebebiyle tazminat ödenmeyeceği kararlaştırılamaz.

  Pazarlamacı, pazarlama işlerini kendi kusuru olmaksızın yürütme imkânını bulamamasına karşın ücretinin tamamını almışsa, işverenin istemi üzerine, kendisinin yapabileceği ve kendisinden beklenebilecek işleri onun işletmesinde yapmakla yükümlüdür.

c) Yükümlülükleri: Pazarlamacı; talimatlara uymak, talimatlara uygun olarak müşterileri ziyaret etmek, işletme sahibine bilgi vermek ve siparişleri işletme sahibine ulaştırmakla yükümlüdür:

- **Müşterileri Ziyaret Etmek:** Pazarlamacı, talimata uymamasını zorunlu kılan haklı bir sebep olmadıkça, kendisine verilen talimata uygun olarak müşterileri ziyaret etmekle yükümlüdür. Fakat pazarlamacı, işverenin izni olmadıkça, kendisi veya üçüncü kişiler hesabına işlem yapamaz, aracılık edemez (m. 450/1).
- **Talimatlara Uymak:** Pazarlamacı, işlem yapmaya yetkiliyse, talimatta öngörülen fiyatlara ve diğer işlem koşullarına uymak zorundadır; işveren razı olmadıkça, bunlarda değişiklik yapamaz (m. 450/2).
- **Bilgi Vermek ve Siparişleri Ulaştırmak:** Pazarlamacı, pazarlama faaliyetleri ile ilgili olarak düzenli biçimde ayrıntılı bilgi vermek, aldığı siparişleri işverene derhâl ulaştırmak ve müşteri çevresini ilgilendiren önemli olayları bildirmekle yükümlüdür (m. 450/3).

d) Pazarlamacının Garantisi: Pazarlamacının, müşterilerin ödememelerinden veya diğer yükümlülüklerini ifa etmemelerinden sorumlu olacağına ya da alacağın tahsili için yapılacak masrafları tamamen veya kısmen karşılayacağına ilişkin anlaşmalar, kesin olarak hükümsüzdür (m. 451/1). Fakat bu kuralın iki istisnası vardır:

- Pazarlamacı, kendi müşteri çevresiyle işlem yapıyorsa, müşterilerin borçlarını ifa etmemesi durumunda, işverenin her bir işlemde uğrayacağı zararın **1/4'ini** geçmemek üzere karşılamayı, uygun bir ek komisyon kararlaştırılması koşuluyla yazılı olarak üstlenebilir (m. 451/2),
- Sigorta sözleşmelerinde aracılık yapan pazarlamacılar, bir primin tamamının veya bir kısmının ödenmemesi sebebiyle, bunun tahsili için dava veya icra takibi yoluna başvurulması durumunda, bu amaçla yapılacak masrafların en çok **yarısını** karşılayacaklarını, yazılı olarak üstlenebilirler (m. 451/3).

e) Pazarlamacılık Sözleşmesinin Sona Ermesi: Komisyon, sabit ücretin en az **1/5'ini** oluşturuyor ve önemli mevsimlik dalgalanmalardan etkileniyorsa işveren, bir önceki mevsimin sona ermesinden beri kendisiyle çalışmaya devam eden pazarlamacının sözleşmesini, yeni mevsim sırasında **2 aylık** fesih süresine uyarak feshedebilir (m. 459/1). Aynı koşullar altında pazarlamacı da, kendisini bir önceki mevsim sonuna kadar çalıştırmış ve bundan sonra da çalıştırmaya devam eden işverene karşı, bir sonraki mevsimin başlamasına kadar olan dönemde, 2 aylık fesih süresine uyarak sözleşmeyi feshedebilir (m. 459/2).

Sözleşmenin sona ermesi hâlinde, pazarlamacının bizzat yaptığı veya yapılmasına aracılık ettiği bütün işlemler ile kabul ve yerine getirme zamanına bakılmaksızın, sözleşmenin sona ermesine kadar işverene iletilen bütün siparişler için komisyon ödenir (m. 460/1).

Sözleşmenin sona ermesi hâlinde pazarlamacı, pazarlamacılık faaliyetinde bulunması için kendisine verilen örnek ve modelleri, fiyat tarifelerini, müşterilerle ilgili kayıtları ve diğer belgeleri işverene geri vermekle yükümlüdür. Ancak, pazarlamacının hapis hakkı saklıdır (m. 460/2).

III. BAĞIMSIZ TACİR YARDIMCILARI

A. Simsar (Tellal)

a) Genel Olarak: Simsar, taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlenen ve bunun karşılığında ücrete hak kazanan kişidir (TBK m. 520/1). Örneğin, işçi ile işveren arasında iş sözleşmesi kurulmasına aracılık eden özel istihdam büroları, emlak komisyoncuları ve evlilik ajansları birer simsardır[99]. Keza, tedarikçilerle müşteri arasında satış sözleşmesi yapılmasına aracılık eden işletmeler de (Hepsiburada, Trendyol, N11 vs.) birer simsar olarak kabul edilebilir.

İşletme sahibi ile simsar arasındaki ilişki Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen simsarlık sözleşmesi ile kurulur. Simsarlık sözleşmesi kural olarak şekle tabi değildir. Fakat, taşınmazlar konusundaki simsarlık sözleşmesi, yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmaz (m. 520/3).

Simsarlık sözleşmesine, kural olarak vekâlete ilişkin hükümler uygulanır (m. 520/2).

Simsarın genel özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

- **Bağımsız Tacir Yardımcısıdır:** Simsar, tacirin bağımsız yardımcısıdır. Simsarın kendisine ait işletmesi ve hatta kendisine ait ticari işletmesi olabilir ve böylelikle simsar da tacir sıfatını haiz olabilir. Fakat simsarın bu işi meslek edinmiş olması şart değildir.
- **Tacir İle Arasındaki İlişki Geçicidir:** Simsarın görevi, bir sözleşme kurulmasına imkan hazırlaması veya sözleşmenin kurulmasına aracılık etmesi ile tamamlanır. Simsar ile müvekkli arasındaki ilişki, görevin yerine getirilmesi veya getirilemeyeceğinin anlaşılması durumunda devam etmez. Bu özellik, simsarı acenteden ayırır.
- **Taciri Temsil Etme Yetkisine Sahip Değildir:** Simsar, tacirin temsilcisi değildir. Simsarın, özel olarak yetkili kılınmadıkça tacir adına işlem yapma yetkisi yoktur. Taciri temsil etme yetkisi bulunmayan tek tacir yardımcısı, simsardır.
- **Ücret Karşılığında Faaliyet Gösterir:** Simsar, aracılık faaliyetini ücret karşılığında yapar. Fakat simsar, ancak yaptığı faaliyet sonucunda sözleşme kurulursa ücrete hak kazanır (m. 521). Bu özellik, simsarlığı vekaletten ayırır.

b) Hakları: Simsar; ücret hakkı ve sözleşmede kararlaştırılmışsa masrafları talep etme hakkına sahiptir:

- **Ücret Hakkı:** Simsar, aracılık faaliyetini ücret karşılığında yapar. Fakat simsar, ancak yaptığı faaliyet sonucunda sözleşme kurulursa ücrete hak kazanır (m. 521/1); aracılık ettiği sözleşme kurulmazsa ücrete hak kazanamaz. Simsarın faaliyeti sonucunda kurulan sözleşme geciktirici koşula bağlanmışsa ücret, koşulun gerçekleşmesi hâlinde ödenir (m. 521/2).

  Ücret, belirlenmemişse tarifeye, tarife yoksa teamüle göre ödenir (m. 522).

  Sözleşmede aşırı bir ücret kararlaştırılmışsa, borçlunun istemi üzerine, bu ücret hâkim tarafından hakkaniyete uygun olarak indirilebilir (m. 525). Fakat, basiretli iş insanı gibi hareket etme yükümlülüğünün bir sonucu olarak, tacir sıfatını haiz borçlu, aşırı

[99] Uygulamada "emlak komisyoncusu" olarak bilinen kişiler aslında komisyoncu değil, taşınmaz simsarıdır.

ücret kararlaştırılmış olduğu iddiasıyla ücretin indirilmesini mahkemeden isteyemez (TTK m. 22).

Evlenme simsarlığından doğan borçlar eksik borç niteliğindedir. Dolayısıyla evlenme simsarlığından doğan ücret hakkında dava açılamaz ve takip yapılamaz (TBK m. 524).

- **Kararlaştırılmış Olmak Kaydıyla Giderleri Talep Etme Hakkı:** Simsar, aracılık faaliyeti gerçekleştirdiği sırada yaptığı giderleri kural olarak talep edemez. Fakat, simsarlık sözleşmesinde simsarın yapacağı giderlerin kendisine ödeneceği kararlaştırılmışsa, simsarın faaliyeti sözleşmenin kurulmasıyla sonuçlanmamış olsa bile giderleri ödenir (m. 521/3). Dolayısıyla, simsarın giderleri talep etme hakkı, ancak sözleşmede kararlaştırılması halinde doğar.

c) Yükümlülükleri: Simsar; 1) taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânını hazırlanmak veya kurulmasına aracılık etmek ve 2) müvekkilin menfaatlerini gözetmekle yükümlüdür:

- **Taraflar Arasında Bir Sözleşme Kurulması İmkânını Hazırlanmak veya Kurulmasına Aracılık Etmek:** Simsarın asli görevi taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkanını hazırlamak veya kurulmasına aracılık etmektir. Zaten simsar, ancak yaptığı faaliyet sonucunda sözleşme kurulursa ücrete hak kazanır (m. 521/1).
- **Tacirin Menfaatlerini Gözetmek:** Simsar, yardımcısı olduğu tacirin menfaatlerine uygun hareket etmek zorundadır. Simsar, üstlendiği borcuna aykırı davranarak diğer tarafın menfaatine hareket eder veya dürüstlük kurallarına aykırı olarak diğer taraftan ücret sözü alırsa, ücrete ve yaptığı giderlere ilişkin haklarını kaybeder (m. 523).

d) Simsarlık Sözleşmesinin Sona Ermesi: Simsarlık sözleşmesine vekalete ilişkin hükümler uygulanacağı için; bu sözleşme, aracılık edilen sözleşmenin kurulması, azil, istifa, taraflardan birinin ölümü, ehliyetini yitirmesi veya iflası ile sona erer (m. 520/2, 512, 513).

e) Zamanaşımı: Simsarlık sözleşmesinden doğan alacaklar **5 yılda** zamanaşımına uğrar (m. 147). Kanunda ticari simsarlığın bu hükmün kapsamı dışında olduğu belirtilmiş olsa da, ticari simsarlığa ilişkin özel bir zamanaşımı süresi de öngörülmüş değildir. Dolayısıyla, ticari simsarlık da dahil tüm simsarlık sözleşmelerinde zamanaşımı süresinin 5 yıl olduğu kabul edilmektedir.

B. Komisyoncu

a) Genel Olarak: Komiyoncu, kendi adına ve tacir hesabına iş yapan kişiyi ifade eder. Komisyoncunun 1) alım veya satım komisyoncusu ve 2) taşıma işleri komisyoncusu olmak üzere iki türü vardır. Alım veya satım komisyoncusu, ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırların alım veya satımını üstlenen tacir yardımcısıdır (TBK m. 532/1). Taşıma işleri komisyoncusu ise ücret karşılığında, kendi adına ve vekalet verenin hesabına eşya taşıtmayı üstlenen tacir yardımcısıdır (TTK m. 917). Alım veya satım komisyoncusuna ilişkin düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu'nda, taşıma işleri komisyoncusuna ilişkin düzenlemeler ise Türk Ticaret Kanunu'nda yapılmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'daki özel hükümler saklı kalmak üzere, komisyon sözleşmesine ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanır (TTK m. 917/3). Alım veya satım komisyonculuğuna ilişkin Türk Borçlar Kanunu hükümleri, komisyonculuğun genel hükümleridir. Dolayısıyla, komisyoncu ifadesinden, aksi belirtilmedikçe, alım-satım komisyoncusu anlaşılmalıdır.

Kaldı ki, taşıma işleri komisyoncusu, taşıma hukukunun konusunu teşkil etmektedir. Bu sebeple, burada alım veya satım komisyonculuğuna ilişkin düzenlemeler üzerinde durulacak, taşıma komisyonculuğuna ilişkin hükümlere de yeri geldiğinde kısaca değinilecektir.

Öte yandan, malzemesi işsahibi tarafından verilmek üzere imal edilecek taşınırlar hakkındaki komisyon işleri, eşya mislî şeylerden olmasa da, alım ve satım komisyonculuğu hükmündedir (TBK m. 546/1). Alım ve satım komisyonculuğu sayılmayan işleri, ücret karşılığında kendi adına ve vekâlet verenin hesabına üstlenen alım ve satım komisyoncusu ile komisyon işlerini kendisine meslek edinmeyip arada bir üstlenen tacir hakkında da alım-satım komisyonculuğuna ilişkin hükümler uygulanır (m. 546/2).

Komisyonculuğa ilişkin özel hükümler saklı kalmak üzere, komisyon sözleşmelerine vekâlet hükümleri uygulanır (m. 532/2).

Komisyoncunun genel özellikleri şunlardır:

- **Dolaylı Temsil Yetkisine Sahiptir:** Komisyoncu, kendi adına ve tacirin hesabına işlem yapar. Bu yönüyle, komisyoncu ile tacir arasındaki ilişki doğrudan doğruya temsil ilişkisi değil, dolaylı temsil ilişkisidir. Bu özellik, komisyoncuyu diğer tacir yardımcılarından ayıran en önemli özelliktir.

  Dolaylı temsil yetkisinin bulunması sebebiyle, komisyoncunun yaptığı işlemden doğan hak ve borçlar bizzat komisyoncuya aittir. Yapılan işlemden doğan hak ve borçların müvekkile ait olması, komisyoncunun bu hak ve borçları müvekkiline devretmesine bağlıdır (TBK m. 40/3). Fakat, bu durumun iki istisnası vardır:
  - Karşı taraf (üçüncü kişi) bir temsil ilişkisinin varlığını durumdan çıkarıyor veya çıkarması gerekiyor ya da hukuki işlemi temsilci veya temsil olunandan biri ile yapması farksız ise, hukuki işlemin sonuçları doğrudan doğruya müvekkile ait olur (m. 40/2).
  - Komisyoncunun, kendi adına ve müvekkil hesabına gördüğü işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacağı, müvekkilin komisyoncuya karşı bütün borçlarını ifa ettiği anda, kendiliğinden vekâlet verene geçer (m. 509/1).
- **Tacir İle Arasındaki İlişki Geçicidir:** Komisyoncu ile müvekkili arasındaki ilişki sürekli değil, geçicidir. Müvekkil, komisyoncuyu tek bir işin sözleşmenin yaptırılması için görevlendirir ve bu işin yaptırılmasıyla görev tamamlanır. Fakat, komisyoncu ile müvekkilinin sürekli bir iş ilişkisi içine girmelerinde hukuki bir engel yoktur.

Taşıma işleri komisyoncusu ile müvekkili arasındaki ilişki ise süreklidir.

- **Ücret Karşılığında Faaliyet Gösterir:** Komisyonculuk faaliyeti ücret karşılığında yapılır (m. 532/1). Ücret, komisyon sözleşmesinin zorunlu unsurudur. Ücret kararlaştırılmayan sözleşme komisyon sözleşmesi değil, vekalet sözleşmesidir.

b) Hakları: Komisyoncunun hakları şunlardır:

- **Ücret Hakkı:** Komisyonculuk faaliyeti ücret karşılığında yapılır. Komisyoncu, ücretinin ödenmesini kendisine verilen işi yapınca isteyebileceği gibi, işin yapılmaması vekâlet

verene yükletilebilen bir sebepten kaynaklanması hâlinde de isteyebilir (m. 539/1). Komisyoncu, başka sebeplerle işin yapılamaması durumunda, ancak emeğinin yerel âdete göre belirlenecek karşılığını isteyebilir (m. 539/2).

Komisyoncu, vekâlet verene karşı dürüstlük kurallarına aykırı davranır, özellikle ona satın aldığından fazla veya sattığından eksik bir bedel bildirirse, ücret alma hakkını kaybeder (m. 540/1). Bedelin gerçekleşen bedelden farklı gösterilmesi durumunda vekâlet veren, komisyoncuyu gerçekleşen bedel üzerinden satılanın alıcısı veya satıcısı sayma hakkına sahiptir (m. 540/2).

- **Giderleri Talep Etme Hakkı:** Komisyoncu, vekâlet verenin yararı için yaptığı bütün giderleri ve ödediği paraları faiziyle birlikte isteyebilir (m. 538/1). Bu noktada, yapılan giderin olağan veya olağanüstü nitelikte olması önem arz etmez. Fakat, komisyoncu, ardiye ve taşıma bedellerini vekâlet verenin hesabına geçirebilirse de, kendi çalışanlarının ücretlerini geçiremez (m. 538/2). Yani komisyoncu, kendi çalışanlarına ödediği ücretleri gider olarak müvekkilinden talep edemez.
- **Hapis Hakkı:** Komisyoncunun, sattığı malın bedeli ve satın aldığı mal üzerinde hapis hakkı vardır (m. 541/1).
- **Kendisiyle İşlem Yapma Hakkı:** Borsada kayıtlı veya piyasa fiyatı bulunan kambiyo senetleri veya diğer kıymetli evrakı ya da ticari malları satmaya veya satın almaya yetkili kılınan komisyoncu, vekâlet veren tarafından aksine talimat verilmemişse, satın alacağı mal yerine kendi mallarını satabilir veya satacağı malı kendisi için satın alabilir. Bu hâllerde, komisyoncunun kendisiyle işlem yaptığı andaki değerler esas alınır; komisyoncunun, komisyon işlerinde alışılmış olan ücret ve giderlerini, bu hâllerde bile isteme hakkı vardır (m. 543/1). Diğer hâllerde satış hükümleri uygulanır (m. 543/3).

  Komisyoncu, bu tür bir işlemin yapıldığını aynı gün vekâlet verene bildirmek zorundadır (m. 543/2).

  Komisyoncu, kendisinin doğrudan doğruya alıcı veya satıcı olabildiği durumlarda, sözleşmenin diğer tarafını göstermeksizin vekâletin yerine getirildiğini vekâlet verene bildirirse, işlemi kendisiyle yapmış sayılır (m. 544).

Vekâlet verenin vekâleti geri aldığı haberi komisyoncuya ulaştığı anda, komisyoncunun işlemi kendisiyle yapma hakkı düşer. Ancak, bu haber kendisine ulaşmadan önce komisyoncu, işlemin yapıldığı bildirimini göndermişse, bu hüküm uygulanmaz (m. 545).

c) Yükümlülükleri: Komisyoncunun yükümlülükleri ise şunlardır:

- **Talimatlara Uygun Hareket Etme:** Vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal satan komisyoncu, malı satmasaydı vekâlet verenin daha fazla zarar göreceğini ve durumun yeniden talimat almaya elverişli bulunmadığını ispat etmedikçe, belirlenen bedel ile satış bedeli arasındaki farkı gidermekle yükümlüdür. Bunun dışında komisyoncu, kusuru varsa, talimatına aykırı davranmasından dolayı vekâlet verenin uğradığı diğer zararlardan da sorumludur (m. 535/1).

  Vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal alan veya üstünde satan komisyoncu, bu işlemlerden doğan farkı alıkoyamaz (m. 535/2).

Aynı şekilde, komisyoncu, vekâlet verenin izni olmaksızın malı veresiye satar veya malı teslim almadan bedelini öderse, bundan doğan zarara katlanmak zorundadır. Ancak, vekâlet veren yasaklamadıkça, malı satış yerindeki ticari teamüle göre veresiye de satabilir (m. 536).

Vekâlet verenin talimatı olmadıkça komisyoncu, sözleşmenin konusunu oluşturan şeyleri sigorta ettirmekle yükümlü değildir (m. 533/2).

Komisyoncuya verilen malın satılamaması veya satış emrinden cayılması durumunda vekâlet veren, malı geri almakta ya da o malla ilgili başka işlem yapmakta aşırı ölçüde gecikirse komisyoncu, malı bulunduğu yer mahkemesinden karar alarak açık artırmayla sattırabilir. Ancak, mal borsada kayıtlıysa veya piyasa fiyatı varsa ya da yapılacak masrafa oranla değeri azsa, hâkim satışın başka bir yolla yapılmasına da karar verebilir (m. 542/1). Malın bulunduğu yerde vekâlet veren ya da temsilcisi hazır bulunmazsa, satış kararı vekâlet veren dinlenmeksizin de verilebilir (m. 542/2). Malın hızla değer kaybetmesi hâli dışında, artırmanın yer ve zamanının mahkemece vekâlet verene bildirilmesi zorunludur (m. 542/3).

- **Bilgi Verme:** Komisyoncu, yaptığı iş hakkında vekâlet vereni bilgilendirmek ve özellikle talimatının yerine getirildiğini kendisine hemen bildirmekle yükümlüdür (m. 533/1).
- **Müvekkilin Menfaatlerini Koruma:** Satılmak üzere kendisine gönderilen eşya açıkça ayıplı ise komisyoncu, vekâlet verenin taşıyıcıya karşı haklarının korunması için gerekeni yapmak, zararı tespit ettirmek, olabildiğince eşyayı koruma altına almak ve durumdan vekâlet vereni hemen bilgilendirmekle yükümlüdür; aksi takdirde, her türlü ihmalinden doğan zarardan sorumlu olur (m. 534/1).

  Satılmak üzere gönderilen eşya kısa sürede bozulabilecek nitelikte ise komisyoncu, vekâlet vereni hemen bilgilendirmek koşuluyla eşyayı satmakla yükümlüdür (m. 534/2).
- **Hak ve Borçları Müvekkile Devretme:** Yukarıda da ele aldığımız üzere, dolaylı temsil yetkisinin bulunması sebebiyle, komisyoncunun yaptığı işlemden doğan hak ve borçlar bizzat komisyoncuya aittir. Yapılan işlemden doğan hak ve borçların müvekkile ait olması, komisyoncunun bu hak ve borçları müvekkiline devretmesine bağlıdır (TBK m. 40/3). O halde, komisyoncu, kural olarak, yaptığı işlerden doğan hak ve borçları müvekkiline devretme yükümlülüğü altındadır.

Yetkisi olmaksızın veresiye mal satması dışında, komisyoncu işlemde bulunduğu borçluların ödememelerinden ve diğer borçlarını ifa etmemelerinden sorumlu olmaz. Ancak, komisyoncu açıkça garanti vermişse veya bulunduğu yerdeki ticari teamül gerektiriyorsa sorumlu olur (m. 537/1). Garanti veren komisyoncunun bundan dolayı ayrıca ücret isteme hakkı vardır (m. 537/2).

d) Komisyon Sözleşmesinin Sona Ermesi: Komisyonculuğa ilişkin özel hükümler saklı kalmak üzere, komisyon sözleşmelerine vekâlet hükümleri uygulanır (m. 532/2). Dolayısıyla, komisyon sözleşmesi, işin yapılması, azil, istifa, taraflardan birinin ölümü, ehliyetini yitirmesi veya iflası ile sona erer (m. 532/2, 512, 513).

e) Zamanaşımı: Komisyon sözleşmesinden doğan alacaklar **5 yılda** zamanaşımına uğrar (m. 147). Fakat, taşıma işleri komisyonculuğu hakkındaki özel hükümler saklıdır (m. 546/3). Taşıma işleri komisyonculuğundan doğan istemler ve haklar **1 yılda** zamanaşımına uğrar (m. 930/1). Zararın taşıma işleri komisyoncusunun kasten veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilinden veya ihmalinden doğması hâlinde zamanaşımı süresi **3 yıl** olarak uygulanır (m. 930/2, 855/5).

C. Acente

a) Genel Olarak: Acente; ticari temsilci, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimsedir (TTK m. 102/1).

Tacir ile acente arasındaki ilişki Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen acentelik sözleşmesi ile kurulur. Acentelik sözleşmesi kural olarak şekle tabi değildir. Fakat, yeri geldikçe ele alacağımız üzere, acentelik yetkisinin bazı durumlarda yazılı olarak verilmesi gerekir.

Acente, ancak bir tacirin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelerin yapılmasına aracılık etmeyi veya bu sözleşmeleri tacir adına yapmayı üstlenir. Başka bir ifadeyle, acentelik sözleşmesinin müvekkil tarafında mutlaka bir tacir yer almalıdır. Esnaf işletmesi ve diğer işletmeler için atanan bağımsız yardımcı, acente sayılamaz.

Acentenin genel özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

- **Bağımsız Tacir Yardımcısıdır:** Kanunda özellikle belirtildiği üzere, acente; ticari temsilci, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip değildir (m. 102/1). Acentenin çalışma yöntem ve zamanını kendisi belirler. Acente, faaliyetlerini kendi işletmesi bünyesinde gerçekleştirir. Bu işletme ticari işletme düzeyine ulaşırsa acente de bir tacir sayılır. Zaten acente, acentelik hizmetini meslek edinmiş kişidir. Tacirin acenteye birtakım talimatlar verebilmesi ve acentenin de taciri bilgilendirme yükümlülüğünün bulunması bağımsızlık niteliğini ortadan kaldırmaz.
- **Tacir İle Arasındaki İlişki Süreklidir:** Acente ile tacir arasındaki ilişki geçici değildir. Kanunda açıkça belirtildiği üzere, acente, sürekli olarak sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı üstlenir (m. 102/1). Başka bir ifadeyle, acentenin tacire aracılık etme veya tacir adına sözleşme yapma faaliyeti, süreklilik arz eder. Bu özellik, acenteyi simsardan ayırır.
- **Bu İşi Meslek Edinmiş Kişidir:** Bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı üstlenen kişinin acente olarak kabul edilebilmesi için, bu işi meslek edinmiş olması şarttır (m. 102/1).

Özel kanunlardaki hükümler saklı olmak üzere, Türk Ticaret Kanunu'nun acentelik hükümleri şunlar hakkında da uygulanır (m. 103):

- *Sözleşmeleri yerli veya yabancı bir tacir hesabına ve kendi adına yapmaya sürekli olarak yetkili bulunanlar,*
- *Türkiye Cumhuriyeti içinde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirler ad ve hesabına ülke içinde işlemlerde bulunanlar.*

b) Türleri: Acente, ya ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık eder ya da bu sözleşmeleri o tacir adına yapar (m. 102/1). Bu anlamda, acentenin 1) aracı acente ve 2) sözleşme yapan acente olarak iki türü vardır. Acentelikte kural aracılık etmektir; sözleşme yapmak istisnadır. Özel ve yazılı bir yetki almadan acente, müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili değildir (m. 107/1). Başka bir ifadeyle, acentenin tacir adına sözleşme yapabilmesi için özel olarak ve yazılı şekilde yetkilendirilmesi gerekir.

Acentelere müvekkilleri adına sözleşme yapma yetkisi veren belgelerin, acente tarafından ticaret siciline tescil ve ilan ettirilmesi zorunludur (m. 107/2).

Türk Ticaret Kanunu'nda hüküm bulunmayan hâllerde;
- *Aracılık eden acentelere Türk Borçlar Kanunu'nun simsarlık sözleşmesi hükümleri,*
- *Sözleşme yapan acentelere komisyon hükümleri,*
- *Bunlarda da hüküm bulunmayan hâllerde vekâlet hükümleri uygulanır (m. 102/2)*[100].

c) Yetkileri ve Bu Yetkilerin Kapsamı: Acentenin acentelik sözleşmesinden doğan birçok yetkisi vardır. Acentenin temel görev ve yetkisi, ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmektir (m. 102/1). Özel ve yazılı bir yetki almadan acente, müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili değildir (m. 102/2). Dolayısıyla, acentenin tacir adına sözleşme yapabilmesi için özel olarak ve yazılı şekilde yetkilendirilmesi gerekir.

Acente, yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına bir sözleşme yaparsa müvekkili bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur (m. 108).

Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabul etmeye de yetkilidir (m. 105/1).

Bunun yanı sıra, acente, aracılık ettiği veya yaptığı sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıklardan dolayı, müvekkili adına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir. Yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, bu hükme aykırı şartlar geçersizdir (m. 105/2). Fakat, acentelerin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye'de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanamaz (m. 105/3).

Acente; müvekkilinin özel ve yazılı izni veya vekâleti olmadan, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabule ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya yetkili olmadığı gibi bu işlemlerden doğan alacağı yenileyemez veya miktarını indiremez (m. 106).

d) Hakları: Acentenin hakları şunlardır:

- **Ücret Hakkı:** Acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince kendi çabasıyla veya aynı nitelikteki işlemler için kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemler için ücret isteyebilir. Bu ücret hakkı, önceki acenteye ait olduğu hâlde ve ölçüde doğmaz (m. 113/1).

[100] Taşıma, deniz ticareti, sigorta, turizm gibi alanlara ilişkin özel düzenlemeler saklıdır (m. 107/3).

Acenteye belli bir bölge veya müşteri çevresi bırakılmışsa, acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgedeki veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilir. Bu ücret hakkı da önceki acenteye ait olduğu hâlde ve ölçüde doğmaz (m. 113/2).

Acentenin ücret isteme hakkı bulunsa da, ücret, acentelik sözleşmesinin zorunlu bir unsuru değildir.

Sözleşmede hüküm yoksa ücretin miktarı, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle, teamül de mevcut değilse hâlin gereğine göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesince belirlenir (m. 115).

Acente, kural olarak, acentelik ilişkisi içinde kurulan işlemler için ücret isteyebilir. Fakat acente, acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulan işlemler için de;

- İşleme aracılık etmişse veya işlemin yapılmasının kendi çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış ve işlem de acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa,
- Ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin icabı, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, ücret isteyebilir. Bu durumlarda, söz konusu işlemlerden doğan ücret hakkı önceki acenteye aittir. Fakat, bu ücretin, hâl ve şartlara göre paylaşılması hakkaniyet gereği ise, sonraki acente de uygun bir pay alır (m. 113/3).

Acente, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Taraflar bu kuralı acentelik sözleşmesiyle değiştirebilir; ancak müvekkil işlemi yerine getirince, acente, izleyen ayın son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır. Her hâlde acente, üçüncü kişi kurulan işlemi yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır (m. 114/1). Üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse, acentenin ücret hakkı düşer; ödenmiş tutarlar geri verilir (m. 114/2). Aracılık edilen sözleşmeyi müvekkilin kısmen veya tamamen yahut öngörüldüğü şekliyle yerine getirmeyeceği kesinleşse bile, acente ücret isteyebilir. Müvekkile yüklenemeyen sebeplerle sözleşmenin yerine getirilemediği hâlde ve ölçüde acentenin ücret hakkı düşer (m. 114/3).

*Acentenin hak kazandığı ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç **3 ay** içinde ve her hâlde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir (m. 116/1).*

Ücret istemi, muacceliyeti ve hesaplanması bakımından önemli olan bütün konular hakkında acente bilgi istediği takdirde müvekkil bu bilgileri vermek zorundadır. Ayrıca acente, ücrete bağlı işlemlere ilişkin defter kayıtlarının suretlerinin de kendisine gönderilmesini müvekkilinden isteyebilir. Müvekkil, defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir. Müvekkil buna izin vermezse sorunu mahkeme duruma en uygun şekilde karara bağlar (m. 116/2). Bu hükümlerin aksinin kararlaştırılması acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir (m. 116/3).

- **Komisyon Hakkı:** Acente, ayrıca, müvekkilinin talimatına uygun olarak tahsil ettiği paralar için de "tahsil komisyonu" isteyebilir (m. 113/4).

- **Tekel (İnhisar) Hakkı:** Acente, kural olarak tekel (inhisar) hakkına sahiptir. Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamaz. Bunun karşılığında, acente de yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz (m. 104). Dolayısıyla, sadece acente değil, müvekkil de tekel hakkına sahiptir.
- **Olağanüstü Giderleri Talep Hakkı**: Acente, yükümlülüklerini yerine getirmek için yaptıklarından ancak olağanüstü giderlerin ödenmesini isteyebilir (m. 117); olağan giderleri isteyemez.
- **Faiz İsteme Hakkı**: Ayrıca, tacir, verdiği avanslar ve yaptığı olağanüstü giderler için, ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır (m. 118, 20).
- **Hapis Hakkı**: Acente, müvekkilindeki bütün alacakları ödeninceye kadar, acentelik sözleşmesi dolayısıyla alıp da gerek kendi elinde gerek özel bir sebebe dayanarak zilyet olmakta devam eden bir üçüncü kişinin elinde bulunan taşınırlar ve kıymetli evrak ile herhangi bir eşyayı temsil eden senet aracılığıyla kullanabildiği mallar üzerinde hapis hakkına sahiptir (m. 119/1). Bunun yanı sıra, müvekkile ait mallar acente tarafından sözleşme veya kanun gereği satıldığı takdirde, acente bu malların bedelini ödemekten kaçınabilir (m. 119/2).

  Acente, hapis hakkını kural olarak muaccel olmuş alacakları üzerinde kullanabilir; fakat müvekkilin aciz hâlinde bulunması halinde, henüz muaccel olmamış alacakları üzerinde de hapis hakkı kullanabilir (m. 119/3).

e) Yükümlülükleri: Acentenin acentelik sözleşmesinden doğan yükümlülükleri ise şunlardır:

- **Müvekkilinin İşlerini Görmek ve Menfaatlerini Korumak:** Acente, sözleşme uyarınca kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde, müvekkilinin işlerini görmekle ve menfaatlerini korumakla yükümlüdür (m. 109/1).

  Acente, kusursuz olduğunu ispat etmediği takdirde özellikle, müvekkili hesabına saklamakta olduğu malın veya eşyanın uğradığı hasarlardan sorumludur (m. 109/2).
- **Haber Vermek:** Acente, üçüncü kişilerin kabule yetkili olduğu beyanlarını, bölgesindeki piyasanın ve müşterilerin finansal durumunu, şartlarını, bunlarda meydana gelen değişiklikleri ve yapılan işlemlere ilişkin olarak müvekkilini ilgilendiren bütün hususları ona zamanında bildirmek zorundadır (m. 110/1).

  Acente, müvekkilin açık talimatı olmayan konularda, emir alıncaya kadar işlemi geciktirebilir. Ancak, işin acele nitelik taşıması nedeniyle durum müvekkilinden talimat almaya müsait olmazsa veya acente en yararlı şartlar çerçevesinde harekete yetkiliyse, basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre işlemi yapar (m. 110/2).
- **Önlemleri Almak:** Acente, müvekkili hesabına teslim aldığı eşyanın taşınma sırasında hasara uğradığına dair belirtiler varsa, müvekkilinin taşıyıcıya karşı dava hakkını teminat altına almak üzere, hasarı belirlettirmek ve gereken diğer önlemleri almak, eşyayı mümkün olduğu kadar korumak veya tamamen telef olması tehlikesi varsa, Türk Borç-

lar Kanunu'nun 108. maddesi gereğince yetkili mahkemenin izniyle sattırmak ve gecikmeksizin durumu müvekkiline haber vermekle yükümlüdür. Aksi takdirde, ihmali yüzünden doğacak zararı tazmin eder (m. 111/1).

Yine, satılmak üzere acenteye gönderilen mallar çabuk bozulacak cinsten ise veya değerini düşürecek değişikliklere uğrayacak nitelikteyse ve müvekkilden talimat almaya zaman uygun değilse veya müvekkil izin vermede gecikirse, acente yetkili mahkemenin izniyle Türk Borçlar Kanunu'nun 108. maddesi gereğince eşyayı sattırmaya yetkili ve müvekkilin menfaatleri bunu gerektiriyorsa zorunludur (m. 111/2).

- **Ödeme Yapmak:** Acente, müvekkiline ait olan parayı göndermekle veya teslim etmekle yükümlü olup da bunu yapmazsa, yükümlülüğün doğduğu tarihten itibaren faiz ödemek ve gerekirse ayrıca tazminat vermek zorundadır (m. 112).
- **Rekabet Etmemek:** Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi; acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz (m. 104).

f) Müvekkilin Yükümlülükleri: Müvekkilin acentelik sözleşmesinden doğan borçları ise şunlardır (m. 120/1):

- Acenteye mallarla ilgili belgeleri vermek (m. 120/1-a),
- Acentelik sözleşmesinin yerine getirilmesi için gerekli olan hususları ve özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini acenteye bildirmek (m. 120/1-b),
- Acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde kendisine bildirmek (m. 120/1-c),
- Acentenin istemeye hak kazandığı ücreti ödemek (m. 120/1-d),
- Ücret, avans ve olağanüstü giderler hakkında faiz ödemek (m. 120/1-e),
- Aksi yazılı olarak kararlaştırılmadıkça, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atamamak (m. 104).

Müvekkilin bu yükümlülüklerine aykırı olarak belirlenen şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde, geçersizdir (m. 120/2).

g) Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi: Acentelik sözleşmesi, aşağıdaki sebeplerden birinin gerçekleşmesi halinde sona erer:

- **Fesih İhbarı:** Belirsiz bir süre için yapılmış olan acentelik sözleşmesini, taraflardan her biri **3 ay** önceden ihbarda bulunmak şartıyla feshedebilir. Sözleşme belirli bir süre için yapılmış olsa bile haklı sebeplerden dolayı her zaman fesih olunabilir (m. 121/1).

  Haklı bir sebep olmadan veya 3 aylık ihbar süresine uymaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır (m. 121/4).
- **Sürenin Dolması:** Belirli süre için yapılan acentelik sözleşmesi, sürenin dolmasıyla sona erer. Fakat, belirli süre için yapılan bir acentelik sözleşmesinin, süre dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi hâlinde, sözleşme belirsiz süreli hâle gelir (m. 121/2).

- **Tarafların Ölümü, Kısıtlanması veya İflası:** Müvekkilin veya acentenin iflası, ölümü veya kısıtlanması hâlinde, sözleşme kendiliğinden sona erer. Ayrıca, tüzel kişi olan tarafın tüzel kişiliğin sona ermesi de sözleşmeyi sona erdiren sebeplerden biridir (m. 121/3).

  Müvekkilin veya acentenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi veya iflası sebebiyle acentelik sözleşmesi sona ererse, işlerin tamamlanması hâlinde acenteye verilmesi gereken ücret miktarına oranlanarak belirlenecek uygun bir tazminat acenteye ya da onun yerine geçenlere verilir (m. 121/5).

h) Denkleştirme İstemi: Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra; aşağıdaki durumlarda acente müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir (m. 122/1):

- Müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa,
- Acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybediyorsa ve
- Somut olayın özellik ve şartları değerlendirildiğinde, ödenmesi hakkaniyete uygun düşüyorsa.

Tazminat, acentenin son **5 yıllık** faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi daha kısa bir süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır (m. 122/2).

Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, acente sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeplerle feshedilmişse, acente denkleştirme isteminde bulunamaz (m. 122/3).

Denkleştirme istem hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren **1 yıl** içinde ileri sürülmesi gerekir (m. 122/4).

Denkleştirme isteminden önceden vazgeçilemez.

Denkleştirme istemine ilişkin hükümler, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri diğer tekel hakkı veren sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır (m. 122/5).

ı) Rekabet Yasağı Anlaşması: Acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve anlaşma hükümlerini içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bulunan bir belgenin acenteye verilmesi gerekir. Anlaşma en çok, ilişkinin bitiminden itibaren **2 yıllık** süre için yapılabilir ve yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerin taalluk ettiği konulara ilişkin olabilir. Müvekkilin, rekabet sınırlaması dolayısıyla, acenteye uygun bir tazminat ödemesi şarttır (m. 123/1).

Müvekkil, sözleşme ilişkisinin sona ermesine kadar, rekabet sınırlamasının uygulanmasından yazılı olarak vazgeçebilir. Bu hâlde müvekkil, vazgeçme beyanından itibaren altı ayın geçmesiyle tazminat ödeme borcundan kurtulur (m. 123/2).

Taraflardan biri, diğer tarafın kusurlu davranışı nedeniyle haklı sebeplerle sözleşme ilişkisini feshederse, fesihten itibaren **1 ay** içinde rekabet sözleşmesiyle bağlı olmadığını diğer tarafa yazılı olarak bildirebilir (m. 123/3).

Bu hükümlere aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir (m. 123/4).

i) Zamanaşımı: Denkleştirme istemi hariç, acentelik sözleşmesinden doğan alacaklar 5 yılda zamanaşımına uğrar (TBK m. 147).

ACENTE İLE BENZERİ KİŞİLER ARASINDAKİ FARKLAR

Acente	**Simsar**
TTK'da düzenlenmiştir.	TBK'da düzenlenmiştir.
Tacir ile arasındaki ilişki süreklidir.	Tacir ile arasındaki ilişki geçicidir.
Aracılık etmeye ve sözleşme yapmaya yetkilidir.	Aracılık yapmaya yetkilidir.
Taciri doğrudan temsil etme yetkisine sahiptir.	Taciri temsil etme yetkisi yoktur.

Acente	**Alım-Satım Komisyoncusu**
TTK'da düzenlenmiştir.	TBK'da düzenlenmiştir.
Tacir ile arasındaki ilişki süreklidir.	Tacir ile arasındaki ilişki geçicidir.
Aracılık etmeye ve sözleşme yapmaya yetkilidir.	Sözleşme yapmaya yetkilidir.
Taciri doğrudan temsil yetkisine sahiptir.	Taciri dolaylı temsil yetkisine sahiptir.

Acente	**Tek Satıcı**[101]
Tacir ad ve hesabına hareket eder.	Kendi ad ve hesabına hareket eder.
Yaptığı iş karşılığında tacirden ücret alır.	Tacirden ücret almaz. Sattığı maldaki kârı alır.
Acentenin tekel hakkı vardır. Fakat bu zorunlu unsur değildir. İstenirse kaldırılabilir.	Tek satıcının da tekel hakkı vardır. Fakat bu zorunlu unsurdur. Kaldırılamaz.

[101] Tek satıcılık sözleşmesi, bir üreticinin üretmiş olduğu malların belirli bir coğrafi bölgede satılması için tek bir satıcıyla yapılan atipik bir sözleşmedir. Bu sözleşmeyle üretici, üretim konusu malları tek satıcıya göndermeyi üstlenirken, tek satıcı ise söz konusu malları kendi adına ve hesabına satmak suretiyle malların ilgili coğrafi bölgedeki pazarlama ve sürümünü artırmayı üstlenmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR:

Arkan, Sabih; Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 25. Baskı, Ankara, 2019.

Aslan, İ. Yılmaz; Ticaret Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, 14. Baskı, Bursa, 2021.

Bahtiyar, Mehmet; Ticari İşletme Hukuku, Beta Yayıncılık, 21. Baskı, İstanbul, 2020.

Bilgili, Fatih / **Demirkapı**, Ertan; Ticaret Hukuku Bilgisi, Dora Yayıncılık, 19. Baskı, Bursa, 2021.

Bozkurt, Tamer; Ticaret Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2021.

Çelik, Aytekin; Ticaret Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara, 2019.

Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınevi, 24. Baskı, Ankara, 2019.

Kaya, Mustafa İsmail / **Tatlı**, Burçak; Ticaret Hukuku-I, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2020.

Kayar, İsmail / **Adıgüzel**, Burak / **İlbasmış Hızlısoy**, Özlem; Ticaret Hukuku Pratik Çalışmaları, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2021.

Kodakoğlu, Mehmet; İcra ve İflas Hukuku, Savaş Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2018.

Kuru, Baki; İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Legal Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

Pekcanıtez, Hakan / **Atalay**, Oğuz / **Sungurtekin Özkan**, Meral / **Özekes**, Muhammet; İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 2019.

Sarıca, Ayşe / **Atila Yörük**, Pelin; Ticaret Hukuku, Savaş Yayınevi, 18. Baskı, Ankara, 2021.

Sümer, Ayşe; Ticaret Hukuku Ders Kitabı, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2020.

DİJİTAL KAYNAKLAR:

https://dergipark.org.tr/tr/

https://www.hukuki.net/

https://www.lexpera.com.tr/

https://www.mevzuat.gov.tr/

https://www.sinerjimevzuat.com.tr/

Diğer ders notlarımız için
www.ragipkarakus.com adresini
ziyaret edebilirsiniz.